

ILMARI MÄKITIE

RAKKAUS JA VALHEKUVAT

ROMAANI

ARVI A. KARISTO OSAKEYHTIÖ

I

1

Kirkkoherra on menossa suorittamaan mieluisinta tehtäväänsä: vihkimistä.

Jumalanpalvelus on päättynyt, mutta kellot soivat yhä. Sielukellot; joku taajaväkisen yhdyskunnan asukkaista on päässyt lepoon.

— Ihmeelliset kellot, mietiskelee kirkonmies. — Liiki kaksi tuhatta vuotta ne ovat laulaneet rauhaa ja hyvää tahtoa. Ja tulos: ihmiset ovat toisillensa kuin myrkkysieniä, ja sota vaanii kynnyksellä.

Katu myötäilee virran rantamaa. Tummanvälkeisen veden takaa näkyvät Puunjalostustehtaan suuret rakennukset ja punatiiliset savupiiput. Laitos viettää lepopäivää, mutta pihassa liikehtii pitkähäkö mies, lauma pikkupoikia ja -tyttöjä perässään. Hän on helsinkiläisen Sirius-yhtiön elokuvaaja, joka kiinnittää selluloidinauhalleen näkymän sieltä täältä.

— Vanha tehdas on kuin vaarallisen iän hupsuttama neito, hymähtää jumalanmies itsekseen. — Tahtoo nähdä kasvonsa nykyaikaisesti kuvattuina, ja se olkoon sallittua. Mutta sitä en jaksa sulattaa, että itse

Kirkonkin tulisi mainostautua filmin avulla niinkuin ehdotetaan. Ehkäpä nuoremmat sulattavat ja käsittävät sen paremmin, olenhan jo vanha ja poismenevä.

Kulkija joutuu kauppalan pääkadulle.

Kellojen soitto taukoaa, ja matalien puutalojen avoimista ikkunoista pääsevät radioitten äänet kuululle. Jokin aaltopituus lähettää saarnaa, toinen, kolmas ja neljäs musiikkia, äänilevykonsertteja, ja riitasonnut pommittavat ohikulkijan korvaa.

— ». . . vielä tukkipojan laulut kaikaa . . . », kuuluu eräästä ikkunasta levylaulu, jonka sävel on selvästi muodostunut virrestä »Hosianna, Davidin poika», ja sen kirkkolaulun harras poljento on muuttunut vilkkaaksi, renkuttavaksi: se soi repäisevänä foxtrottina ja on varmaankin suosittu tanssikappale.

Kirkonmies huokaisee ja kävelee edelleen. Oi aikoja —!

Näkymät, jotka sattuvat hänen silmiinsä pääkadulla, ovat saaneet hänet monesti sekä huoahamaan että hymähtämään.

Funkkismallisen osuusliikkeen tulipunainen bensiinipatsas ikäänkuin huutaa vieraalla kielellä: *General Motors!* Vastapäätä olevan ruokatarjoilun kil-

pi ilmoittaa hiljaisesti, kuin ympäristön »tyyliin» sopimatonta, vanhanaikaiseksi leimattua kalevaisuuttaan ujoillen, nimeä: *Väinölä*. Mutta viereisen herrainvaatetusliikkeen gentlemannikuvien komistetut taulut mainostavat ylpeinä firmaa: *Tip-Top*. Hieman ulompana kilpailee keskenään kaksi naiskampaa: *Chic de Paris* ja *Wellamo*.

Elokuvateatterin nimi on *Bagdad*. Mahtavine tamiovineen, joiden yllä kaartuu neonlamppujen valo-kaari, se vaikuttaa hallitsevalta, eikä suotta. Se onkin suurten ja kaukaisten mahtien edustaja.

Pari poikasta seisoo ihailemassa mainostaulujen räikeänvärisiä kuvia, joissa useimmissa nuori mies ja neito ovat vaipuneet intohimoiseen suudelmaan. — Kyllä vanha Douggi on paljon kivempi kuin tuo uus' Klarkki, kuulee kirkkoherra toisen, virsujalkaisen pojan sanovan toverilleen, jonka jalat ovat paljaat. — Se panee töpinäks' eikä aina halua likkoja!

Toinen väittää vastaan, ja he käyttävät asiantuntevasti filmiteknillisiä sanoja, joita kirkkoherra ei ymmärrä. Pudistaen päättään hän jatkaa matkaansa. Hän on nuoruudessaan aikonut runoilijaksi ja luke-
nut estetiikkaa.

— Nykyelämä on tyyllisestikin virheellistä, hän tuumii itsekseen. — Sarkahousut ja silkkihattu, jopa turbaani pakotetaan yhteen. Se tahtoo sanoa: Kalevalan mailla vallitsee kirjavuus kuin persialaisella torilla. Saksofoni ja tuohiluikuri koettavat — mukamas — soittaa samaa ääntä! Kunnan kirjailija pakenee vanhaan tyylipuhtaaseen aikaan tästä rikkinäisyydestä. Toden totta: mitä kauemmin tähän maailmaan tutustuu, sitä vieraammalta se alkaa näyttää!

Vanha herra sivuuttaa Alkoholiliikkeen, joka esiin-
tyy vähin mainoksin, sillä kieltolaki häilyy ainaisena
Damokleen miekkana sen yllä. Hän kääntyy kapeal-
le kujakadulle ja astuu keltaisen puutalon portista pi-
haan.

Portin vieressä huojuileva nuori pihlaja näyttää
ikäänkuin niijaavan arvokkaalle ohikulkijalle.

Talon päädyssä on kadulle antava ikkuna avoin-
na. Kuuluu elämänriemuista juttelua, joka yhtäkkiä
taukoo. Jumalanmies on tullut taloon.

— Hsst! kuiskahtaa nuori pihlaja tuulenpuuskalle,
joka lähestyy huolettomasti vihellellen. — Kuunnel-
kaamme, mitä tuossa ilohuoneessa tapahtuu!

Vanhan miehen ääni kuuluu saarnaavana. Hän

puhuu avioliitosta, tärkeästä askeleesta, jonka ottaminen vakauttaa kahden nuoren tulevaisuuden.

Hento pihlaja nyökyttelee ymmärtäväisesti. Kevätvalkeine kukkasineen se itsekkin on kuin morsiuspuu.

— . . . Yrjö Toivola, tahdotko ottaa tämän Maria Rosilan aviopuolisoksesi, rakastaaksesi häntä myötä- ja vastoinikäymisessä?

— Tahdon, vastaa koreavärinen, hieman poikamainen miesääni.

— Tahdon, myöntää hiljainen, ujoileva naisääni vuorollaan.

Nuori pihlaja humauttaa hyvästä mielestä. Se hyväksyy tuuliveikon tanssiinpyynnön ja huojulee iloisena häävalssin tahdissa lauta-aidan molemmin puolin.

Mutta kevytmielinen tuulihumuilija jättää kohta pihlajamorsiamen ja syöksähtää vihellelleen etsimään uusia tanssitettavia. Uskon kulkuri, tuulipoika!

Häähuoneen viralliset menot on suoritettu, ja kirkonmies poistuu. Nyt kuuluu ikkunasta äänilevyn tanssilaulu: »Onnemme aika on armahin tää, kun lemmeestä syän sykähtää. . . »

Äsken yhteenliitetty pari on lähtenyt elämänsä kaksiraiteiselle tielle. Arki odottaa muutamien tiimojen päässä, sillä on työnuttu yllään ja kiire kantapäillään.

Ja elämä on arpapeliä, kukaan ei tiedä, mitä on edessä. Nuoruus uskoo, toivoo ja rakastaa. Kukkasikäinen pihlaja ei saata ymmärtää vanhoja portinpylväitä, jotka sen vierellä tuulen reutoessa valittavat toivottomuuttaan. Nekin olivat kerran morsiuspuita, niiden pyrkimys tähtäsi korkeuksiin. Uljaita, ylhäisiä, pilviä hipovia mastopuita niistä oli tuleva. Mutta tähän ne kuitenkin olivat joutuneet, halpa-arvoisessa tehtävässään lahoamaan ja maatumaan. Niin arvaamaton on elämä.

2

Juhannussuven aikoina vaihtuu kauppalan pyhäiltä miltei hämyttömästi arkiaamuksi.

Kun radiokukko kiekuu aamuhertäystään, on pieni yhdyskunta jo hieronut unet silmistään, haukotellut keuhkonsa täyteen vireyttävää happea ja asettunut — kuvaannollisesti sanoen — kilpajuoksijan laila lähtöviivalle, rynnistääkseen merkin saatuaan työpäivän taipaleelle.

Kadut, kujat eloittuvat, porteista ilmestyy monenikäistä ja -näköistä väkeä, joka taajenevana virtana soljuu veden partaalla olevaa työtaloa kohti. Suuri rautaportti, jonka pielessä messinkilaatta nimeää kohokirjaimin: *Puunjalostustehdas Xylos Osakeyhtiö*, on avattu selälleen, ja se nielee ihmisvirran kuin jättimäisen pyydyksen suu.

Punatiiliset savupiiput huokuvat sieraimistaan äkeätä sauhua, joka lähtee höyrynpöyryläisinä kiehkuroina purjehtimaan taivaalliselle aavalle kuin parvi mustia joutsenia.

Yhtäkkiä halkaisee ilmoja säikähdyttävän räikeä

ääni, höyrypillin huuto. Se tahtoo ikäänkuin kaikkiin maan ääriin kuuluttaa, että jotakin elämäntärkeätä on tapahtumassa. Täällä, täällä, pienessä kauppalas-
sa, hiljaisen virran rannalla!

Niin tapahtuukin. Mikäpä olisi tärkeämpää kuin työ, joka antaa leivän niin pienille kuin suurillekin.

Puunjalostustehtaan huonekalupiirtäjä Yrjö Toivola on aivan tavallinen mies, sisäisesti pikku-ihmisten luokkaan kuuluva, joskin omissa ajatuksissaan ja kuvitelmissaan pilviin lentelevä. Mutta hän on moneen kertaan pudonnut pilvistään, saanut kolhauksia ja päättänyt vastedes pysyä turvallisella maankamaralla.

Hänen kasvonsa ovat miltei luvattoman siropiirteiset ja myös pehmeäntuntuiset ollakseen maailmaa paljon kokeneen ja seikkailleen, pitkänvatteran, vaikka nuorenkin miehen kasvot. Mutta komea nenä ja ruskehtavat pisamat sen varressa ja ympäristössä antavat hänen olentoonsa miehekästä, jopa sankarillista leimaa. Vahva, hyvin tummaksi poltetun punatiilen värinen tukka ei sitä suinkaan hälvennä, vaikkakin tuo siihen hivenesti humoristisen lisäsvyn.

Ja miehen silmät? Ne kihertävät omituisesti välkkyen; ne ikäänkuin valavat fosforia. Sellaiset silmät — niinkuin tiedämme — tekevät miehen levottoman, jopa epäluotettavan näköiseksi. Mutta — ihmeellistä kyllä — ne ovat useinkin hurmaajan silmät!

Yrjö Toivola saapuu työhuoneeseensa vähän myöhästyneenä. Hänen olisi piirustettava ruokasalin kaapin koristeellinen ovi, mutta nyt eivät ajatukset malta pysyä arkisessa työssä. Kun hän vetää paperille kaksi rinnakkaista viivaa, johtuu hänen mieleensä kaksi elämänlatua, jotka eilen yhdistyivät. Ja ympyrä muistuttaa vihkisormuksesta ja rakkauden päättymättömyydestä. Onhan sanottu, että aluton-loputon kultatunnus merkitsee sitä, että rakkaus on aina ollut ja tulee myös aina olemaan.

Yrjö Toivolan otsa kumminkin rypistyy hänen muistaessaan, että aluttomuuden ja loputtomuuden, iäisyyden, vertauskuvana on myös pyrstöään pureva käärme. Hän itse on elämässään ollut tuollaisen vertauskuvallisen käärmeen, nimittäin himojen ja halujen lohikäärmeen, kuolemankehässä. Nyt hän on irtautunut siitä ja päättänyt alkaa uuden elämän.

Rakkaus on auttava häntä pysymään päätökses-

sään.

Yrjö Toivola alkaa kuin huomaamattaan hyräillä iskelmää, lemmenlaulua, jonka tyhmiä sanoja ja siirappisäveltä hän on ennen nauranut. Mutta rakkaus muuttaakin arvot, — henkiset, aineelliset, jopa taiteelliset arvot. »Lemmen seitsemäs taivas on meidän. . .»

Ja hänen kynänsä alkaa muotoilla piirustuspöydän valkoiselle peitepaperille naishahmoa.

Tyttömäinen vartalo, kapeat kasvot, eikö kummaa — niissä on jotakin ujosta, arasta hiirestä. Kuinka luontevasti hän nyt osaakaan elävöittää tuon ilmeen! Jos hän eräitä vuosia takaperin olisi hallinnut tällaisen kuvaamiskyvyn, tuskin hän olisi saanut eroa Ateneumista. Ehkä hän nykyisin olisikin mainittava taiteilija, eikä vain huonekalupiirtäjä, tehtaan päiväpalkkalainen!

Parilla kynänpyörähdyksellä hän luo hiukset, joiden laineet kuohahtavat naisen korvallisilla pehmeinä kuin meren vaahto. Ja pienen pystyisen nenän — kuinka pikantti voikaan olla nykerönenä! — ja huulet, jotka tuntuvat herkkyyttään väräjävän tässäkin paperilla.

Silmiä hän ei saa mieleisikseen. Kynä ei voi taikoa esille niiden lapsellisen harrasta ilmettä. Ei, niistä silmistä olisikin runoiltava tai sävellettävä. Tuskin sentään iskelmää, vaan jotakin harrasta, pyhää. Hymni, nimeltä . . . Niin, mikä? *Sunnuntaisilmät!* »Soitamme nyt äänilevyn: Sunnuntaisilmät», ilmoittaisi radion kuuluttaja toivottujen levyjen tunnilla. — Hymni, säveltänyt Yrjö Toivola!

Tällainen mielikuvitteli on Puunjalostustehtaan uusi piirustaja. Asiallisjärkevä, käytännön miehen ajatukset eivät kirmailisi noin lennokkaana ja poika-maisina. Yrjö Toivola pelästyy itsekkin hupsutteluun ja kääntyy todenteolla varsinaiseen päivätyöhönsä.

— Miesparka, etkö olekaan vakavoitunut? hän kysyy itseltään ajatuksissansa miltei tuskaisesti. — Sinunhan piti karkoittaa nahkastasi kevytmielinen humujussi, tyhjänpäiväinen iloveikka, haihattelija, ja vetää esille järeät, miehekkäät ominaisuutesi! Ole vaikka yrmeä, karkeajyväinen uros; sellainen ei ole joka tuulen kuljetettava. Muuten onnettomuus seuraa kannoillasi, Yrjö Toivola! Ehkä teit sittenkin väärin kiinnittäessäsi epävakaiseen kohtaloosi viattoman pikku naisen!

— Kiitos eilisestä! kuuluu ovelta reipas miesääni, keskeyttäen piirustajan itsesyyttävät mietteet.

Punakka naurusilmäinen mies lähenee keinahtelevin askelin työpöydän ääressä istujaa ja lyö häntä toverillisesti olalle.

— Rallatit lemmen seitsemännestä taivaasta niin, että se kuului tuonne toiseen huoneeseen, sanoo mies naurahtelevasta. — No, miltä tuntui päivä ja yö sellaisessa laitoksessa?

Mies ei saa vastausta pilailevaan kysymykseensä. Piirustaja nyrpistää kuin huomaamattaan; hänellä ei ole halua laskea leikkiä avioelämänsä kahdenkeskisyksistä.

— Te vastanaineet olette monesti hyytävän juhlallisista, ikäänkuin avioliitossa ei arkipäivää olisikaan, moitiskelee hilpeä vieras. — Noh, se siitä. Poikkesin vain sanomaan, että Inssi tahtoo puhutella sinua.

Inssi on tehtaan johtaja, insinööri — siitä nimilyhennys.

Yrjö Toivola nousee, oikaiseiksen ja aikoo lähteä. Mutta naurusilmäinen mies pidättää häntä takinliepeestä:

— Prrttuu, varrohan... Haluatko vilkaista näitä

lyhytfilmin...?

Mies kaivaa poveltaan pakan pelikorttien kokoisia valokuvia. Hän selaakin niitä kuin kortteja ikään ja latoo kuin pasianssia pannen piirustuspöydälle.

— Sain juuri filmaajalta, hän selittää kuvia osoitellen. — Tuossa tukinkaadosta, rankkaa työtä, eikö totta? Miesten ja hevosten henget höyryävät rautapakkasessa. — Kämpästä. Miehet lyövät korttia, joku paikkaa rukkasiaan. Kodikasta, vai mitä? Tuossa etelän »Liplakkinen» karvareuhkaisten seassa, näyttää melko heppaiselta! — Tuossa on hevosvoimat tiukalla, mahtuu vain yksi puu kuormaan. — Ja sitten: katso jurakauden hirmusaurusta, hah hah, traktoria! Se peto liikuttelee vaikka pieniä vuoria bensiinivoimillaan. — Tässä kiramo nostaa puita tehtaan sahaan. Näkymä lautatarhasta, siinä morsiamesi, — tarkoitan: eilen vihityn vaimosi, isä, Ukko-Rosila, vankka äijä, noh, siinäpä näitä kuvia olikin!

Kuvia esittelevä mies on tehtaan mainostaja. Hänen sanavuolautensa ja nokkeluutensa osoittavat hänen sopivan alalleen. Kerätessään kuvat haltuunsa hän tekee niillä sivumennen sukkeluustemppuja kuin pelikorteilla.

— Mainosfilmiin kuvataan kaikki Puunjalostustehtaan työalat. Sinut vielä erikseen, Yrjö Toivola.

— Erikseen . . . ?

— Olen suunnitellut sinulle vajaan minuutin pituisen kappaleen näyttelemistä.

— Mutta enhän minä . . .

— . . . kykene? Ja mies käynyt oikein teatterikoulua!

— En täyttä lukukautta.

— Kuinkahan monta alaa sinäkin olet yrittänyt, mies! Mutta tämä mainosfilmin kohtausta tulee olemaan vähäinen juttu. Sen verran osaa liikehtiä ja mimikoida ukko kuin ukko. Mutta tämä asia ei ole vielä päivántärkeä, siihen palataan jonkin viikon kuluttua. Menehän nyt Inssin luo!

Piirustaja saa lähtövauhdikseen toverillisen tuuppauksen.

Hän kulkee suuren työsalin läpi. Tehdas laulaa työnraskasta säveltään; se on hänelle melkein uutta, sillä hän on ollut vasta joitakin viikkoja tässä laitoksessa. Eikä hän oikeastaan vannoutunut huonekalupiirtäjä olekaan, hän on vain joskus alkanut opiskella tätäkin alaa, mutta jättänyt kesken. Tämä hajanai-

suus onkin hänen elämänsä virhe.

Piirustaja sivuuttaa rapsahtelevia remmejä, jotka sujuttautuvat virtaviivaisia ratojaan kuin isot käärmeet. Voimapyörien syvänvakaisesta jyminästä erotuvat höyläkoneitten saksofoniulvahdukset ja sorvien pyörevät kiekaisut ikäänkuin musiikillisina yllätyksinä. Sirkkelin sävel on raivokas kuin sotahuuto. Se, sirkkeli, onkin vaarallinen, kesyttämätön peto, se elää kirmakkana, salamaisen syöksähtelevänä. Se iskee villisti kirkaisten tikarihampaansa kaikkeen, mikä osuu sen ulottuville: ihmislihaa tai puuta, kaikkea se raatelee yhtä himokkaasti.

— Naimisiinmenonne oli järkevä teko, sanoo Inssi, tehtaan vanha päämies. Hänen kasvonsa vaikuttavat ankarilta ja hänen taaksepäin kammattu hopeanväri-nen tukkansa näyttää kiiltoisuudessaan metallin kovalta. Siksi hänen lämmin, ikäänkuin myhäilevä äänensä yllättää kuulijan.

— Kun mies saa perheen, saa hän myös vastuun, jatkaa johtaja. — Ja vastuu on sama kuin tuki. Monet miehet ajautuvat rappiolle vain sen vuoksi, ettei heillä ole yhteiskunnallisia velvollisuuksia. Mitä raskaampi vastuu, sitä lujemmin se tukee kantajaan-

sa. Se pitää hänen jalkansa turvallisessa maankamarassa eikä päästä miestä huikentelevaisuuden pilviin. Vastuu on kuin laivan pohjalasti — noh, en aio saarnata, ymmärrättehän! Minulla olikin muuta. — Te olette kysellyt tehtaan joutomaita, rantapalstoja?

— Kivikontua, erikoisesti.

— Oikein. Tehdas haluaa omastakin puolestaan ankkuroida työntekijänsä seutuun, tähän kamaraan. Kivikonnustahan ei ole pitkä matka kauppalaan eikä tänne, tehtaalle.

— Parinkymmenen minuutin kävely tehtaalle. Soutamalla vielä vähemmän.

— Ja kumminkin ihminen on siellä kuin Jumalan selän takana, turvassa kauppalan suurmaailmalliselta melulta, heh heh!

Sitä piirustaja on tarkoittanutkin tiedustellessaan mökinpaikkaa. Hän tarvitsee rauhanmaan, erakkomajan, kamaran, minkä turpeeseen hän saa uuvuttaa ruumiinsa yltäpursuvan voiman ja tukahduttaa viettelysten liekit.

Kivikonnun saa maksaa vähittäin. Mökki on ollut kauan asumattomana, sitä on käytetty vain puutavarauittojen vartiotupana. Nyt vartiotupa on rakennet-

tu muualle ja mökki on vapautunut nuoripari Toivolan käyttöön.

— Sepä oli kuin häälahja! riemuitsee mies istuessaan jälleen työpöytänsä ääressä. — Kuinka iloiseksi tuleekaan tästä uutisesta Maria!

Työhuoneen karheat lautaseinät heloittavat piirustajan silmissä monenkirjavina, aivan kuin hän katsoisi niitä prisman läpi. Ikkunasta paistaa päivä, ja mies unohtuu katselemaan päilyvää vedenpintaa, joka näkyy hänen työhuoneensa ikkunan alla. Vesi on tällä kohtaa vielä osittain tyyni, lähivasemmalla se alkaa jo kierähdellä tuonne tänne kuin suuntaa hapuillen. Jokin voima liikuttaa sitä, se pyörrittelee pikku kurimuksia, ja kuin pyörinnästäan hullautuneena riepsahtaa äkkiä tuolla loitommalla vallattomaan hyppelyyn, loiskis läiskis se pärskyy ylittäessään pohjakiviä. Kuuluu aivan kuin humaltunut läiskyttelisi käsiään ja pärskähtelisi vapauden riemusta. Vesi on muuttunut virraksi, ja sitä vie kalteva tie.

— Minäkin olen kulkenut kaltevan tieni, ajattelee mies. — Mutta se ei houkuttele minua enää. Olen löytänyt suvannon ja pysyn siinä!

3

— Tiedät kai, mitä Zoroaster sanoo tällaisesta puuhasta?

Nuori vaimo katsahtaa veikistellen mieheensä. He ovat kylvämässä äsken mullasta kohotettuun kasvi-tarhan penkkiin punapellavan siemeniä. Ne on tarkoitettu silmän iloksi, punapellavat, mutta he aikovat ryhtyä voimaperäisesti viljelemään myös hyötykasveja.

Mies on jolloinkin lukenut Zoroasterista. Mutta mitä tämä viisas persialainen on sanonut kylvämisestä, sitä hän ei ainakaan tällä kertaa saa mieleensä. Hän on maailmalla unohtanut paljon hyvää ja muistamisen arvoista.

— Eikä kummaa, unohdamme jumalankin sanan, saati profeettain, ajattelee mies ja vastaa päänpudistuksella vaimon kysymykseen.

— Kuulin siitä äskettäin radion tietokilpailussa, selittää vaimo. — Mieleeni jäivät Zoroasterin sanat: »Joka kylvää siemeniä maahan, hän karkoittaa perkeleitä ja pahoja henkiä.»

Mies nielaisee jotakin ja katsoo vaimoon huvittuneen näköisenä.

— Ainakin minä tulen karkoittamaan perkeleitä ja pahoja henkiä tältä seudulta! hän vakuuttaa puolittain leikkisästi. — Ja sisältäni, hän lisää ajatuksissaan itselleen ja hyvin vakaasti.

Vaimo ei tiedä miehen entisyydestä muuta kuin minkä juorut ovat kertoneet. Niitä hän ei usko. Kuusi viikkoa takaperin he näkivät toisensa ensimmäisen kerran, syrjäisen kauppalan tyttö ja muun maailman mies.

Kuin lupaustaan vahvistaakseen mies tarttuu rautalapioon ja sysää sen terän maahan niin, että tielle osunut kivi iskee kipinöitä.

Nyt on lauantai-ilta. Puunjalostustehdas on vapauttanut työntekijänsä kello neljältätoista, ja nuori pari muutti tänään Kivikontuun. He kuljettivat vähäiset tavaransa venheellä kauppalasta. Ne saatiin nopeasti sijoitetuiksi pirttiin ja kamariin, ja he, kaksi »uudisasukasta», pääsivät alustavasti perkaamaan kasvimaata. Se tulisikin olemaan heidän silmäteränsä, sitä he kehittäisivät tulevaisuudessa.

Rikkaruohot ovat umpeuttaneet vanhan puutar-

han pohjan. He kohottivat siitä lapiolla ja kuokalla pitkulaisia mättäitä ja taputtelevat niitä käsinkin muodokkaiksi penkeiksi. Maa on lämmintä, ja se tuntuu mielistyvän jokaisesta taputuksesta ja lupaavan nuorelle parille kaikkea hyväänsä.

— Tuntuu kuin taputtelisi omaa kotieläintä, ihas-telee vaimo, ja miehestä se on hyvin sanottu. Maa ikäänkuin muhoilee ystävällisyyttään, huokuu, hengittää elävän olennon tavoin, ja myös sen tuoksussa on kirpeän väkevä elämän tuntu.

Kivikoulu on saanut vuosikausia kasvaa villinä. Entiset asukkaat ovat aikoinaan istutelleet sen maaperään viinimarjapensaita ja monenlaisia kaukaisten maiden kukkia, kivikkokasvejakin, jotka ovat valtoiminaan levittäytyneet hehkuvan värikkäiksi ryijyiksi pyöreville pihakallioille.

Tuolla täällä lahoaa suurten puiden kantoja. Niitten ympärillä on hujan hajan tuulen ja sateen kuorrettomiksi kalvamia, päivän vaalentamia oksia kuin jättien ruumiista karsittuja raajoja. Toiset niistä näyttävät ikäänkuin kiemurtelevan tuskasta, toiset kurrottautuvat taivasta kohti epätoivoisen käpertyneinä kuin kuolleitten kourat, ja näyttää kuin ne anoisivat

ylhäältä kosta raiskaajilleen.

Mutta kaadettujen puiden jälkeläiset näyttävät sitä hyötyisemmiltä ja rohkeakasvuisemmilta. Tietysti, kun isommat eivät ole imemässä ravintoa maasta ja ilmasta nousevan polven kilpaajina. — Toisen kuolo, toisen leipä, sanovat ihmiset, ja väliin he sanovatkin niin viisaasti, ettei vuosituhansiin osata paremmin sanoa.

Mies ja vaimo silmäilevät mielistyneinä uutta kotipihaansa. Kiviraunioissa huojuelevat ylhäiset horsmankukat näyttävät ilta-aurion hohteessa punapalavilta liekeiltä. Mutta nurmikoitten ylivaltiaina kukoistavat ohdakkeet. Rehevän väkivaltaisina, pystynpönäkköinä, karheina ja muita halveksivina ne näyttävät katselevan hienosyisempiä kasveja kuin vasallejaan. — Noin on ihmiskunnassakin, tuumailee mies hiukan pessimistisesti, mutta hän onkin nähnyt ja kokenut paljon maailmassa.

Lähimetsästä kuuluu karjankellojen kilkatusta ja lehmänhakijain tprtui-tprtui-joikauksia, ja ne sulautuvat sopusointuisina toisiinsa. Mutta ranta-asumuksista kaikuvat radiot tuovat pyhänaattoiseen ilmaan levottomuutta ja musiikiilista kirjavuutta. Harmonik-

kamestarin omituisesti pamajava staccato yhtyy vielä tuttavallisesti luonnonkuvaan. Mutta jotkut aaltopituuksien haravoitsijat ovat tavoittaneet eetteristä kaukaisten maitten neekerihotteja, ja ne kimmahtelevat rytmirikkoisina ja vierastavina pohjoisen järven sinikuvastimella.

Kuulas suvi-ilma tuntuu miehestä käsittämättömän puhtaalta ja kumminkin humalluttavalta. Se täyttää hänen rintansa niin yliläikähdyttävästi, että hänet valtaa joinakin tuokioina ihana hukkumisen tunne.

— Ehkä olenkin hukkunut, kuollut, hän mietiskelee. — Hitto vieköön, Yrjö Toivola, entinen humuveikko, ei itse olekaan täällä, vaan hänen jälleensyntynyt minänsä. Ehkä hän putosi valtamerilaivasta mereen ja hai söi hänet, ehkä hän kuoli parantumattomana mielisairaalassa, deliriumin uhrina, taikka hänet ammuttiin jossakin seikkailussaan. Taikka hän nukahhti halkopinojen väliin suurkaupungin satamassa ystäviensä ja sukulaistensa hylkäämänä. Ja nyt hän on saanut uuden ruumiillistuman ja leikkii talosilla tuon pikku tytön kanssa.

Aurinko on laskeutunut järventakaisen kylän kat-

tojen taakse. Ohut tulenkeltainen viiru ilmoittaa, että jossakin kaukaisessa maassa lähenee päivän sarastus.

Iltatuuli humauttaa kuin näkymätön salaperäinen vaeltaja pihan yli.

Vaimo on ripotellut viimeiset siemenet tämän päivän osalta vakoihin. Hän oikaiseikse, tuijottaa järventakaisia asumuksia kuin jotakin muistellen.

— Tuo kylä näkyi lapsuudenkotiini, hän sanoo osoittaen etäisiä kattoja, jotka kuvastuvat kullanpu-naista taivasta vastaan. — Silloin, pikkutyttönä, ajattelin kadehtien, että ihmiset tuolla kaukana saivat auringon . . . jopa ihan käsiensä ulottuville . . . juuri, kun meille tällä puolen veden tuli yö ja pimeys. Ja kun isosisko soitti kitaraa ja lauloi: »Yöt' ei siell', yöt' ei siell', halleluja, yöt' ei siell'», niin minä uskoin, että laulu kertoi juuri tuosta kylästä. Hupsua, vai mitä, Yrjö?

— Hupsua tai viisasta, ajattelee mies. — Mutta juuri tuollaiset lapselliset jutut saivat minut rakastumaan tuohon naiseen.

— Kerrohan edelleen, hän vastaa hymyillen.

Tyttöshento, harraskatseinen vaimo saa silmiinsä viimeisen kultavirin katoavasta päivästä ja naurah-

taa kuin lapsi, joka näkee kauniita enkelinkuvia.

— Silloin uskoin, hän jatkaa, — että ihmiset tuolla »aurinkokylässä» olivat parempia kuin me täällä. Jaloja, yleviä, oikeita taivasihmisiä. Näinhän omin silmin, että taivaskin laskeutui heidän kattojensa tasalle.

— Entäs kun tapasit heitä, yli-ihmisiä?

— Olivat kuin mekin... vain! Pettymykseni oli melkein itkettävä, silloin. Mutta nythän minä olen vanha ja ymmärrän, ettei ihmisiltä voi vaatia liikaa.

Vaimo on kahdeksantoistavuotias, ja hän katsoo mieheensä luottavaisin silmin.

— Kuinka väkevä sinä olet, Yrjö! hän ihastelee, kun mies nostaa sylintäyteisen kiven maasta ja heittää sen lähellä olevan irtokivistä rakennetun aidan kukkuraksi.

Mies hymähtää. Hän on kyllä ruiuniinvakevä, mutta sitä väkevämmät ovat ne vastavoimat, jotka tahtovat tehdä hänet heikoksi. Mutta niistä ei vaimo tiedä.

— Me ihmiset olemme kuin öljyvärिताuluja, ajattelee mies löytäen vertauksen omalta alaltaan. — Sopivan matkan päästä katsottuina eheitä kokonai-

suuksia, useinkin, mutta läheltä tarkastellen vain epämuotoinen rykelmä maalitöhryä. Kunpa Maria ei koskaan joutuisi näkemään minua niin »läheltä»!

Radioitten kovapuhujat ovat vaienneet, työtätekevät ranta-asukkaatkin menevät mielellään ajoissa levolle. Lähilahden pohjukassa ponttoonillaan majailevat tukkilaiset soittavat vielä hanuriaan, ja sieltä kantautuu Kivikontuun railakas jätkälaulu:

Ja se kivi, joka merehen heitetään,
se on meressä iäisesti.
Ja ne päivät, jatka villisti vietetään,
ovat mennehet ikuisesti.

Nuori pari vetäytyy pirttiinsä. Heidän kalustonsa on vaatimaton, ja sekin on hankittu kuukausimaksuin. Kamarissa on lipasto, muutamia tuoleja, pöytä ja sohva. Mutta pirttiin vaimo on tuonut isänkodistaan vanhan honkapöydän ja pari pitkää penkkiä.

Mies hymyilee alistuneesti tätä komeutta katsellessaan. Jokin vuosi sitten hän olisi pystynyt ostamaan käteisellä montakin Kivikontua ja jokaiseen huoneeseen laatukalustot. Mutta rahat hupenivat. Ihmiset olivat petollisia ja viini makeata, sen hän luki

lapsena ja koki aikuisena.

Vaimo on levitellyt lattioille omia kutomiaan riipumattoja, ja niiden hehkeä värirunsaus tuntuu eloittavan koko asunnon. — Nuo värit suorastaan heläjävät pieninä kulkusina, ajattelee mies.

Suuri vankka leivinuunikin on saanut kukkaskirjavan verhon kuin esiliinakseen lietensä kohdalle. Se näyttää rehevältä matamilta, emännältä, joka puuhaa paljon ja ruokkii väkeä.

— Totta vie, tämä pirttikin tuntuu melkein hengittävältä olennotta! virkahtaa mies katsellessaan ympärilleen uudessa kodissa.

— Ystävältä, parantaa vaimo . . . taikka voisipa sanoa: äidiltä, joka ei pyydä muuta kuin saada sulkea meidät, isot lapsensa, turvalliseen syliinsä! Mutta nauratko minulle, Yrjö?

Mies ei nauranut, vaan hymähti. Hänen mieleensä tuli lystikäs ajatus: mitä hänen entiset ystävänsä, iloveikkonsa, sanoisivat, jos olisivat kuulemassa tätä keskustelua! Tietenkin nauraisivat ääneen. Yrjö Toivola olisi heidän mielestään muuttunut lapseksi jälleen!

Mies on istunut enimmäkseen tuhlaajapojan-aikansa

pilkkaajien seurassa. Hänen ystävänsä — ja ystävättärensä — olivat suurimmalta osaltaan elämänvieraita kyynikkoja ’pöytäfilosofeja’, kyllääntyneitä kaikenhalveksijoita. Siinä elämänpiirissä olivat suorastaan naurunalaisia sanat: tunnelma, ihanne, hyve, aate, puhdashenkisyys ja monet muut, jotka elävät väkevinä ja innoittavina kasvattavissa kirjoissa, nuorisoseuroissa, työväenyhdistysten lukukerhoissa ja kansanopistoissa.

Marialle nämä sanat ja niiden sisältö ovat uutta ja tuoretta kuin elämän hedelmän mehu. Mies katsoo häneen ihmetellen, ihaillen, jopa kadehtien. Vaimon ruskeanvihervistä silmistä hohtaa jotakin, mikä saa uskomaan, ettei noilla silmillä ole milloinkaan nähty muuta kuin hyvää ja kaunista. Kiitollisuutta niistä myös loistaa, ainaista kiitollisuutta, ikäänkuin hän olisi saanut lahjaksi jotakin mieluisaa ja mieltä hähdyttävää.

Vaimo ryhtyy laittamaan illalliseksi voileipiä. Mies purkaa suuresta pakkalaatikosta kirjoja, jotka on tuotu vaimon isän kodista. Hän huoahtaa nähdessään vanhan kuluneen teoksen »Andreas Jelkyn kummallisista elämänvaiheista». Hän itse on kokenut ainakin

osan sellaisista vaiheista. Laatikosta löytyy rakkausromaneja, oppikirjoja, »Näin puhui Zarathustra» ja runoteoksia Kalevalasta moderneihin vapaamittaisiin »tulenkantajiin» saakka. Ja kaiken lisäksi putoaa narulla sidotun kuvalehtivuosisikerran välistä sinikantinen pikku vihko. Sen kanteen on lapsellisella käsialalla kirjoitettu: »*Omia runoja, Maria Rosila.*»

Mies vilkaisee honkapöydän ääressä puuhailevaan vaimoon, joka on syventynyt levittämään voita leikatuille ranskanleipäviipaleille. Eikä mies malta olla »varkain» selaamatta vihkoa. Siinä on lapsellisia säkeistöjä, niissä on jonkin verran ajatusta, mutta muoto avutonta. »Mies nauroi yksinään» on nimeltään muuan runo, ja se kertoo valtakadusta, jolla kulkee hienoja, rikkaita, ylhäisiä ihmisiä. »Nyreät heillä on ilmeet, ja katseet huolestuneen.» Mutta puodin portaalla istuu ryysyinen mies ja nauraa itsekseen. Nauraa kuin olisi saanut jotakin hyvin ihanaa. Hän ei kuitenkaan ole saanut muuta kuin onnellisen lapsenmielen, ja siksi hän nauraa nälissään ja palellessaan. Sitten on pieni runo työstä, joka näki ja kuuli kaiken toisenlaisena kuin muut. Hän eli ikäänkuin toisessa maailmassa. »Sanan arkisen loitsuna kuuli,

näki kummana tavallisen.»

Viimeisin runo on käsialasta ja osaksi muodostakin päätellen kirjoitettu monta vuotta myöhemmin kuin ensimmäiset. Sen nimi on »*Kuka olen?*»

Vieras, muukalainen olen täällä.
En itsekään tiedä, kuka olen ja mistä.
Te, muut, luulette tietävänne!
»Hän on puusta pudonnut», sanotte.
Erehdys!
Olen kauempaa!
»Hän on tyhmä pikku tyttö», sanotte.
Erehdys!
Olen vanha, äärettömän vanha.
Katson itseäni peilistä,
näen tuntemattomat kasvot.
Ja te luulette tuntevanne minut!

Yhtäkkiä vihko kiskaistaan miehen kädestä, ja vaimon ääni kuuluu miltei tiuskaisevana:

— Et saa lukea sitä . . . joutavaa . . .

Ja vaimo astuu vihko kädessään lieden luo, repii nuo runolehdet ja heittää tuleen, joka muuttaa ne nopeasti tuhkaksi. Miehen tuijottaessa ihmettelevästi

hän selittää hiljaisella äänellä:

— Lapsena kuvittelin kaikenlaista mieletöntä ja raapustelin paperillekin. Toiset saivat kerran tuon vihkon käsiinsä, lukivat ja nauroivat. Sitten minua pilkattiin, nimitettiin »Muukalaiseksi» ja pidettiin löylynlyömänä. Sen jälkeen en kirjoittanut yhtään värsyä. Ja minä rukoilin joka ilta ja aamu jumalalta, että hän antaisi minun muuttua samanlaiseksi kuin toverini. Minusta oli kauhean raskasta olla jokin »eriskummaisuus», jota nauretaan ja ihmetellään ja jonka puheille pyöritetään päätä. Rukoukseni kuultiin, ja minä opin puhumaan uusista vaatteista, taloustöistä ja kaikesta sellaisesta, mitä pidettiin järkevänä. Nyt olen onnellinen siitä, että olen tavallinen arki-ihminen, enkä pyydä muuta kuin voimaa osatakseni tehdä hyvin sen, minkä jokapäiväinen talous ja elämä vaatii.

Ja kuin pitäen keskustelua runoasiasta lopetettuna sieppaa vaimo vesisangon ja lähtee kaivolle.

Tulee levollemenon aika, ja mies seuraa hyväilevin katsein vaimon riisuutumista. — Tuntuu kuin en milloinkaan ennen olisi nähnyt naista puolipukeissaan, hän ajattelee ja ihana odotus täyttää valtaavana

hänen mielensä.

Vaimo on vetänyt yltään sinisen pumpulileningin, ja hänen kaulansa päivettymä eroaa jyrkästi olkapäitten ja rinnan valkeudesta. Nähdessään miehen ihastuneen katseen hän naurahtaa, ja silloin aha-voittuneitten kasvojen ja huulten punatummuudesta erottuvat valkoiset hampaat antavat vaikutelman kuin hänellä olisi lunta suussa.

— Raikasta ensilunta! määrittelee mies ajatuksiinsa. Ja kietoessaan vaimon käsivarsiensa syleilyyn hän tuntee jälleen olennossaam hukuttavan läikähdyksen. Hän on monesti elämässään sulkenut syleilynsä naisen, mutta nyt hän tuntee saaneensa jota-kin enemmän. Tämä hento, värisevä olento, joka painaa vaalean päänsä miehen rintaa vasten, on salaperäinen ihmekukka, jota mies on kaiken ikänsä etsinyt. Löytääkseen nimenomaan tämän olennon hän on harhansa kulkenut, vaeltanut maat, purjehtinut meret, kiivennyt vuoret. Tätä kaivaten mies on kärsinyt kiirastulen piinan, isonnut ja janonnut, tämän saavuttaakseen hän on taistellut uupumukseen saakka.

Niin miehestä tuntuu. Pirtin viehkaisevan kirmak-

ka, savunmakuinen ominaishaju, kotikutoisten hurs-
tilakanoitten pellowiläheinen tuoreudentuntu ja nuo-
ren naisen hiusten ja koko olennon käsittämätön, vä-
kevänihana tuoksu uuvuttavat hänet hurmiolliseen
viihtymykseen. — Olen joutunut tuonpuoleisuuteen,
hän ajattelee tukahduttavan sulouden hetkenä. —
Näin ei voi tuntea maan päällä!

Ja kun he kaksi raukenevat lepoon, huokuen sy-
vään kuin villin tanhuilun jälkeen, kiirii järven ula-
palta heidän korviinsa tukkilaisten viimeinen hanu-
rilaulu unettavana hyminänä. Ja avonaisesta ikku-
nasta leuhahtaa heidän ylitseen tummenneen yön
viileä henkäys kuin siunaten kahta onneensa nukah-
tavaa.

Mutta jostakin kuuluu yöpuultaan myöhästyneen
harakan nauru.

4

Mikä on Yrjö Toivolan suhde yhteiskuntaan ja aikakauden kipeäntärkeisiin kysymyksiin?

Jokseenkin sama kuin naimattoman suhde avio-
säätyyn. Hän on kaiken ikänsä ollut yhteiskuntaan
nähdessä sivullinen. Vapaa Bohemian ritari, en-
sin perintörikas, sitten kaikkensa menettänyt surul-
lisen hahmon ritari. Hän on monesti halveksinut ja
nuhdellut itseänsä tästä »irtomielisyydestä» samoin
kuin muistakin heikkouksista, jotka ovat vieneet hä-
net nuorena rappiolle. — Ehkäpä suvussani on pisara
mustalaisverta, hän on joskus päättellyt tutkistelles-
saan levottoman elämänsä perussyitä. — Romaniso-
lu veressäni on tehnyt kapinan, vallankumouksen, ja
päässyt hallitsevaksi. Kiertolaisella ei ole yhteiskun-
nallista mieltä, ei poliittisia harrastuksia eikä puolue-
karvaa. Hän on villi olento keskellä sivistynyttä yh-
teiskuntaa niin kuin rotta, isännätön koira tai kulku-
kissa.

Ja sitten Yrjö on toteavinaan, ettei yhteiskunnal-
linen mieli oikeastaan kuulu perussuomalaisiin omi-

naisuuksiin. Esi-isämme, Kimmot, Kammot ja Kummat, etsivät yksinäisyyttä eivätkä suosineet yhteisöjä.

Nyt Yrjö Toivola on kuin uudistunut. Hän kumastelee itsekin sopeutumistaan tähän uuteen elämänpiiriin. Tehdasyhdyskunta on hänelle ennestään tuntematon maailma, jonka menoa hän tarkkailee uteliaiin, hämmästynein silmin.

Häntä ihmetyttää sekin pikkuhavainto, että tehtaan työläisten keskinäisessä kanssakäymisessä valitsee ankara säätyero. Hän on aina luullut, että työläiset katsovat olevansa tasapäistä joukkoa. Mutta nyt hän toteaa, että ainakin *veljeys ja yhdenvertaisuus* ovat kuin kymmeniä käskyjä, joita ei noudateta arkielämässä: ne ovat juhlapuheitten sanoja.

Tehtaan työväen ylimmän luokan muodostavat ammatillisesti sivistyneet huonekalujen tekijät. Heitä pitävät ulkotyöläiset, alimman kastin jäsenet, jopa säätyläisinä ja nimittävät »herraspuusepiksi».

Nämä ammattilaiset valmistavatkin hienotöitä, ensiluokkaisia huonekaluja, ja he käyttelivät kallista materiaalia, ihmeellisiä puulajeja, joita tuodaan etäisistä maista, vuoriltakin, joista mainitaan Raamatussa. He tulevat aamuisin työhön siisteissä vaatteissa ja

työn alkaessa pukeutuvat overalleihinsa. Heidän äärimmäisinä vastakohtinaan ovat ulkotyömiehet, jotka tulevat ja menevät samoissa puseropuvuissaan, jotkut heistä viihtyvät niissä sunnuntaisinkin.

Yrjö Toivola huomioi, ettei puusepän perhe juuri milloinkaan seurustele esimerkiksi lautatarhan työläisen perheen kanssa. Heidän välillään on yhteiskunnallinen raja-aita, arvoeron muuri, jota ei ole helppo ylittää, vallankaan rouvien. Järjestön jäsenkirjakin on voimaton tämän säätyeron edessä.

Puunjalostustehtaalaiset eivät ole sen kummempia kuin muutkaan ihmiset, sillä kuka ikinä jossakin kohoaa luudan päälle, hän katsoo korkeammalta lattialla olevia. Ihmisen perusolemusta eivät äkillisesti voi muuttaa uskonnot eivätkä kauniit aatteet.

Raskaimman työn tekijä joutuu kuin nimenomaan ammattinsa painosta tässä kastijaossa alimmaiseksi.

Marian harmaapartainen isä on lankunkantaja luonnon armosta. Häntä nimitetään tehtaalla Ukko-Rosilaksi, ja hän on vankka uros. Hän *ylpeilee* amatistaan, vaikka tietää muiden sitä väheksyvän. Itse hän mittaa tehtaan henkilöstöä, jopa kauppalan

muutakin väkeä sillä arvonmitalla, kuinka raskaan lautakuorman arvelee kunkin jaksavan kantaa olallaan.

Ja koska Ukko-Rosila on huomannut kestävänsä työssään painavamman kuormituksen kuin monet muut, niin hän pitää itseään sitä mukaa toisia parempana myös yhteiskunnallisessa mielessä.

Vielä ikämiehenäkin päihittää Ukko-Rosila leipälajissaan nuoremmat työtoverinsa.

— Ukolla on tekniikkaa, sanovat nuoret urheilukielellään, ja niin kai asia onkin.

Lautatarha on Ukko-Rosilan mielipaikka, toinen koti, huvikenttä ja valtakunta. Jos sattuu kaksi pyhää perätysten, on hänen jo toisena päästävä haistelemaan tarhan tuorepuulemua ja ihailemaan rakentamiensa tapulien suoria, tasasuhtaisia kulmia. — Niin ne ovat kuin lännen pilvenpiirtäjiä, hän sanoo joskus kehaisevasti. Amerikoissa hän ei tosin ole käynyt, mutta onhan hän nähnyt pilvenpiirtäjien kuvia.

Vävynsä, Yrjö Toivolan, ammattia Ukko-Rosila ei saata kunnioittaa. Nuori mies on kookas, harteava, voimakas; hänessä on mennyt mitä parhain lankunkantaja-aines haaskiolle! Niin ukko arvelee. Hän olisi mie-

luummin antanut Maria-tyttärensä jollekin verevälle lautatarhan työmiehelle kuin Yrjön kaltaiselle pikkuherralle. Sellaisia herroja Rosila halveksii sydämensä pohjasta. Sana »työläinen» on hänestä yhtä kuin arvoniemi.

Sitäpaitsi vävy on »vedentuoma», kulkumies, josta kauppalassa ei tiedetä sitä ei tätä. Huhu vain kertoo, että mies on ollut juopporatti tuhlari, parantolasta päässyt, ja tehtaan mainostaja on entisenä koulutoverina hankkinut hänelle työpaikan tehtaan piirustajaksi.

Uusi, välikkysilmäinen piirustaja, muualta tullut, kiinnosti kumminkin tehtaan konttorineitoja sikäli, että he ihmettelivät, miten hän, jonkin verran sankarityyppinen mies, saattoi rakastua Mariaan, lankunkantajan tyttäreeseen. Mutta rakkaus on aina käsittämätöntä.

Mariaa ei pidetty suinkaan kaunottarena, vielä vähemmän älyllisesti armoitettuna. Hän oli suorittanut kansakoulun ja kauppalan viisiluokkaisen yhteiskoulun kurssit, mutta köyhän isän lapsena ei voinut jatkaa opintoja, koska hänen olisi pitänyt niitten vuoksi matkustaa koulukaupunkiin. Hän jäi leskeksi joutu-

neen isän kotia hoitamaan ja lisäänsiokseen kantoi tehtaalaisille kahvia. Kun uusi piirustaja puhui hänen kanssaan pari sanaa, huomasivat he molemmat olevansa kuin vanhoja tuttavvia.

Juorueukot kertoivat Isä-Rosilalle, että Marian ja uuden piirustusherran oli nähty liikuskelevan illoin metsissä ja rannoilla, lienevät uineetkin. — Vaikka hullusti kävisi tyttöparalle hulivilimiehen pelissä! siunuustelivat Rosilan eukkoiset naapurit.

Ukko-Rosila kutsui sitten piirustajan iltakahville leskimiesasuntoonsa. — Vihille! hän jarautti yksikantaiseni komennuksensa. Ja sitä samaa mieltä olivat itse asianosaisetkin.

* *

*

Työlaitoksen nimi oli ennenvanhaan »Nikkaritehdas».

Silloin sen omisti vierasmaalainen aatelismies, parooni. Niihin aikoihin pidettiin selvä ero ylemmän ja alemman kansan välillä. Paroonin väki ajoi vaunuissa parivaljakolla ja oli niin hienoa, ettei helpolla voinut uskoa sen tyytyvän hengittämään samaa ilmaa kuin seudun alkukansa. Ylhäiset sipittivät keskenään

outoa kieltäkin, eivätkä he milloinkaan tehneet sellaista, jota alempi kansa piti työnä. Ja monien mielestä asia oli niinkuin olla pitikin.

Parooni eli kumminkin liian ylellisesti ja lopuksi ampui kuulan otsaansa vieraan maan pelipaikassa, Monte Carlossa. Tehtaan osti porvarillinen yhtiö, osakeyhtiö. Monista vanhoista työläisistä tuntui — miltei — kuin varas olisi tunkeutunut aatelistalon isännäksi. Osakeyhtiö! Mitä se oli parooniin verrattuna! Yhtä tyhjän kanssa! Virkailijatkin laskeutuivat tavallisen kansan tasolle, puhuivat johtajaa myöten samaa kieltä kuin alkukansa, vieläpä useasti matkustivat linjavaunulla niin kuin muutkin työihmiset. Sitä ei parooni olisi tehnyt, jos noita ihmevauniuja hänen aikanaan olisi ollut jo käytännössä.

Tehtaan ikätyöläiset eivät olleet tietääkseenkään laitoksen uudesta *Xylos*-nimestä. Nikkaritehdas, he vain edelleenkin sanoivat, ja sillä hyvä.

Puunjalostustehtaalla ei tiedetty maailmanpulasta, työmarkkinoiden lamakaudesta, muuta kuin mitä kuultiin suupuheina, lehtien ja radion uutisina. Pula-peikko ei saanut luisilla näpeillään otetta tämän laitoksen elämänpyöristä.

Tämä hyvä johtui sattumasta. Koko pitkän pulajan sai tehdas tilauksia ulkomailta. Varustautuva maailmanvalta tarvitsi myös puusta tehtyjä granaatti- ja shrapnellilaatikoita, ja täältä, puun maasta, niitä sai edullisesti.

Ja kun pula-aika lopultakin päättyi, sai tehdas myös uusia huonekalutilauksia kotimaasta.

Ja millaisia kaluja nyt ruvettiin valmistamaan!

Yhtiömoderneja fuhkkiskaluja, joille ikätyöläiset pudistivat päätään. Naurettavia kalukuvatuksia. Tuolitkin tehtiin moninkerroin liimatuista faneerisuikaleista, ja ne näyttivät vaarallisilta istuimilta. Ja kummalliset hyilykkeet, sohvät, pöydät, ne olivat kierukaisine, kääkkyräisine muotoineen — tai muodottomuuksineen — kuin ilveellisen unen kuvattelemaa.

Tehtaaseen ilmestyi uudenlainen virkailijakin.

Mainostaja!

Vanhat työläiset eivät tienneet sellaista ammattilaista maailmassa tarvittavankaan. Hänen, mainosmiehen, puuhissa oli jotakin yhtiötä. Hänen toimestaan ilmestyi lehtiin ilmoituksia, joiden iskulauseita monet vanhat häpesivät. Niissä saattoi olla kuva naisesta, joka puolialastomana loikoi sohvalla nuoren

miehen läsnäollessa. Ja tekstinä: »Amor viihtyy Puunjaloistehdas Xylos Osakeyhtiön valmistamalla sohvalla!»

Mainostajan syytä olivat myös ilveelliset sanansutkaukset, joita sisällytettiin tehtaan ilmoituksiin. Nuori väki niitä makusteli ja kertaili, mutta »paroonin aikoja» muistelevien ja kunnioittavien mielestä ne suorastaan alensivat laitoksen arvoa.

Elokuvaaminen on tehtaalla ennen näkemätöntä puuhaa.

Pääkaupungin uudesta filmiyhtiöstä, *Siriuksesta*, on kutsuttu kameramies. Tehtaan toiminnasta aiotaan valmistaa lyhytfilmi, joka levittäisi laitoksen mainetta ympäri maan.

Kameramies liikkuu tehtaan alueella mainostajan seurassa, ja hänellä on mukanaan kummallinen vehje, joka kansan mielestä näyttää enemmän lihamyllyltä kuin valokuvauskoneelta. Mainosmestarin osoituksen mukaan hän tähtäilee kuvattavia kuin outomallisella ampuma-aseella. Vanhemmat vetäytyvät mieluusti syrjään, he pelkäävät joutuvansa kuvanäytännöissä ihmisten naurettaviksi työpukuineen ja touhuineen. Kävisi paremmin laatuun, jos saisi pu-

keutuai pyhäasuunsa ja seistä siististi hyvässä asennossa kuin ainakin valokuvaajan edessä.

Mutta nuoret viipyvät mielellään filmauskoneen vaikutuspiirissä. Filmiin! Filmiin! Salaperäiseen taikakuvaan! Elokuvia he ovat pienestä pitäen nähneet ja ihailleet kauppalan *Bagdad*-teatterissa, ja heistä olisi sanomattoman mieluisaa päästä itsekin esiintymään valkoisella kankaalla.

Nuoriso kutsuu keskinäisissä filmijutteluissaan suuren maailman Hollywoodien tähtiä tuttavallisesti ristimänimeltä, ikäänkuin nämä olisivat heille lapsuuden ystäviä. He puhuvat — näihin aikoihin — Robertista, Clarkista, Myrnasta tai Ritasta. Mutta vanhemmilla on omat Charliensa, Douglasinsa ja Marynsa.

* *

*

— Nyt, Yrjö Toivola, suuri hetkesi on tullut!

Keikkuvakäyntinen mainostaja ilmestyy piirustajan työhuoneeseen verevänä ja humoristisena. Häntä seuraa kameramies.

— Tarvitsemme hyvin pienen lemmenkohtauksen, selittää mainosmestari Yrjölle. — Vajaa minuutti

rakkautta! Ja sinusta toivomme tekevämme tähtilöydön, Puunjalostustehtaan hurmurin!

Yrjö ikääntyy mieheen ja sipaisee alleviivaavasti tumman punaista tukkaansa. Ja pisamatkin kasvoissa!

Iloinen mainostaja huitaisee kädellään kuin pois-pyyhkäisten piirustajan viittauksellisen väitteen.

— Älä vastustele! Tästä ei tule mikään värifilmi. Tuo uljas punatukkasi näyttää filmissä melkein mustalta, eikö niin, kuvamies?

Filmaaja nyökkää.

— Ja nuo viattomat pigmenttihäiriöt, terveen veren merkit, teerenpilkut, ne paranevat ihomaalilla, ymmärrätkö, sankarikandidaatti? Aivan kuin lastensadussa hyvä haltiatar sipaisi paimenpojan kesakoita sulalla ja sanoi: »Siip saap, kaikki pois, niin kuin niit' ei ollut ois!» Ja kesakot katosivat! Kas niin, äläpä näyttele noin hämmästynttä, olet kai joskus haaveillut filmitähden urasta, niin kuin me muutkin. Haaveesi toteutuu! Eikä tässä suurta teatterikykyä tarvita. Vähän vain fysionomiaa, vartaloa, ja ne sinulla on. Vai mitä, filmaaja?

Yrjö saa kävellä edestakaisin, ja kuvaaja tarkkai-

lee häntä kuin lääkäri asevelvollisuuslokasta. — Selvä! hän sanoo tyytyväisenä nyökäten.

— Eikä sinun tarvitse edes puhua filmissä, selittää mainostaja Yrjölle. — Speaker hoitaa juttelut siellä pääpaikassa, jälkisyntetisointina. No niin, huomenna on sunnuntai, hm, jos ylihuomenna on kaunis ilma, niin elokuvataan.

— Entä nainen? kysyy filmaaja.

Mainostaja heittää käden otsalleen kuin teatterinjohtaja, joka huomaa unohtaneensa tärkeän asian.

— Ou est la femme? Tosiaankin. Tässä emme tarvitse aivan kaikkia lemmen vitamiineja: oomphia, glamouria, mitä ne ovatkaan, en tiedä. Mutta sex appealin minä tiedän ja vaatisin hitusen sitä naisosan esittäjältä. Taikka oikeastaan en minä, vaan yleisö. Malttakaahan. . . Niin, Yrjö, tunnetko rouva Elmiön?

— En.

— Hän on kauppiaan rouva, entinen näyttelijätär, tämän seudun syntyisiä. Vaimosi kai tuntee, olen nähnyt heidän puhelevan kadulla. Ei hän kylläkään filmikaunotar ole, mutta tässä, virallisuusluontoisessa mainoskuvassa, ei suuria hurmaajattaria tarvitakaan. Otan heti yhteyden häneen ja saat sitten kuulla lä-

hemmin. So long, boy!

Ja mainosmestari heiluaa kameraimiehen seurassa toisaalle lystikkäänä kuin keinuhevonen.

5

Sunnuntaisella taivaalla ajelehtivat tummahahmoiset repalepilvet kuin avaruuden kulkurit.

Vihuri hääää tuikeana järjestyksenvalvojana, ikäänkuin se olisi komennettu estämään joutilaitten kokoontumisia. Se riepoittelee pilvimierolaisia, nujuuttaa, tuuppii niitä sinne, tänne, eikä salli niiden hetkeksikään pysähtyä alalleen.

Päivä paistaa kuin hyvántahtoisen väkisin tämän riehunnan keskellä. Se on hempeä voima, joka armastavalla katseellaan koettaa hillitä temmeltäjiä.

— Ihme, ettei tuuli vie aurinkoa taivaalta! tokaisee mies seisoessaan ikkunan ääressä katsellen ulos. Äkäinen viima täryyttää ikkunoitakin kuin sisään pyrkien.

— Ajatella, että tuuli voi ruhjoa suuren laivan, sanoo vaimo miettiväisenä puuhaillessaan lieden luona. — Ja talonkin se pystyy kaatamaan. Mutta pienelle kivelle ei tuuli mahda mitään.

— Totta niin, myönnähtää mies hajamielisenä. Järvi tuolla ulkona on hurjailevalla päällä, ja vihuri sitä

yhä kiihottaa. Kuin komennuksesta syöksyvät hyök-
käsaallot toinen toisensa jälkeen rantakivien kimp-
puun. Mutta turhaan, laineet itse pirstoutuvat, kiville
ei mahda tuuli eivätkä aallotkaan mitään.

Oikein! Että pieni kivi —?

Mies kääntää hyvänpehmeät kasvonsa kysyvästi
vaimoon.

— Minä vain sitä, selittää Maria leikkellessään sian-
lihaviipaleita perunalaatikkovalmisteeseensa päällys-
tykseksi, — että ihminenkin, joka tyytyy olemaan pie-
nenä kivenä maankamarassa, niin kuin me täällä
konnussa, on suojatumpi kuin leventelijä. Elämän vi-
huri reutoo suurempia, niitä, jotka nostavat päätään
liian korkealle. Eikö niin?

Aivan niin, nyökkää mies. Hän itse ei aikoinaan
tyytynyt jäämään pieneksi kiveksi, hänestä piti tulla
suurta ja mainittavaa. Hän keskeytti arkisen koulun-
sa: se tuntui sietämättömän hitaalta, sen elämä ma-
teli tavu tavulta, rivi riviltä. Hän aikoi lähteä juosten
kohti mainetta, kunnes havaitsi, että maineen kukku-
la sijaitsi jäävuorella. Tie sinne oli liukas, äkkipysty, ja
joka tuuman päässä vaani kompastus. Hän ymmärsi
kaiken tämän liian myöhään.

— Rauha alkaa siinä, missä kunnianhimo loppuu, sanoo itämainen viisaus.

Maria laittaa perunalaatikkonsa kuumaan paistinuuniin. Mies seuraa hänen tarkoituksenmukaisia liikuntojaan hiljaisesti ihaillen. Marian koko olento tuntuu levittävän rauhaa tähän asumukseen ja miehen sieluun. Miehestä tuntuu kuin hän itse olisi liian ja tuo pieni vaimo tukipuu, jonka ympärille hän, mies, kietoutuu hakien turvaa. Ja kumminkin tuo hento nainen on lapsellinen, hieman järkeilevä tosin, mutta yksinkertainen pikku tyttö.

— Mies saa naiselta elämän kaksi kertaa, tuumaillee Yrjö ajatuksissaan, — ensin syntymässä, toisen kerran rakkaudessa. Jollen olisi tavannut Mariaa ja yhtynyt häneen, en olisi malttanut pysyä täällä. Ja muualla odottaa minua peto, jonka hampaista olen vaivoin pelastunut.

* *

*

Kivikonnun valkamaan laskee moottorivenhe, siitä nousee rantaäyräälle keski-ikäinen lihavahko mies ja huomattavasti nuorempi nainen, ja he lähtevät kävelemään töyrästä ylös.

— Veera Elmiö miehensä kanssa, tuntee Maria kahdettuaan ikkunasta. — Tulevat kai puhumaan siitä tehtaan mainosfilmistä.

Veera Elmiö on Marian lapsuudenaikainen ystävätär — hyvän verran vanhempi tosin — ja mies, kauppias, on muuttanut tänne Porvoosta. Heillä on sekatavarakauppa yhdyskunnan keskustassa, ja heitä pidetään varakkaina.

Vieraat joutuvat pirttiin, ja nainen rientää syleilemään mökin nuorta emäntää.

— Maria, pikkuressu, kuka olisi uskonut, että sinustakin tulisi rouva!

Naisen ääni on ihasteleva, sydämellinen, ja hän taputtaa Mariaa poskelle kuin pienokaista. Hänen hiuksiaan voisi sanoa tulenvärisiksi. Ne valuvat pienen baskilaislakin alta kellervänä ryöppynä, ja naisen viskatessa tyttömäisyyttä teetellen päätään voisi kuvitella niiden ritisevän liekkien tavoin.

Yrjön silmä kumminkin huomioi, että tukka on alkujaan ollut tumma, ehkä pikimusta, mutta keinollisesti valkaistu, ja siihen on saatu erikoinen välke.

Veera Elmiön yllä on pinkeä urheilupuku, joka tuo kuin tarjottimella esille hänen hivenesti virtaviivais-

tuneen vartalonsa muodot ja rintojen kummut. Esi-
teltäessä hänen suuret haalean siniset silmänsä imey-
tyvät tuokioksi Yrjön silmiin, ja ne ikäänkuin pyrki-
vät anastamaan jotakin.

Mutta vieraan miehen tummahtava katse antaa
vaikutelman kuin hänellä olisi nokea kasvoissa. Kum-
minkaan ei voi määritellä, millä kohdalla sitä oli-
si. Katseessa on jotakin karttelevaa, kiusautunutta ja
näлкиintynyttä. Hänen silmänsä eivät kiinny esiteltä-
vään, vaan livahtavat ohi kuin salamaliikkeiset mus-
tat eläimet ja vetäytyvät punapöhoisten luomien pi-
mentoihin kuin väijyksiin.

Kivikonnun isäntä ei voi karkottaa vaikutelmaa,
että vieraitten mukana on pirttiin tullut jotakin hä-
märäyttävää.

— Luonnollista, hän on hoksaavinaan, — onhan
asia niin, että mitä useampi henkilö huoneessa sitä
useampi varjo.

Tulijat ohjataan mökin kamariin, ja pikkuemäntä
ryhtyy puuhaamaan kahvia.

Kysymys on todellakin tehtaan elokuvasta.

— Joudumme vastaanäyttelijöiksi, selittää rouva El-
miö Kivikonnun isännälle, — ja minulla on mukanani

filmin suunnitelma.

Kaikkien asettuessa kuuntelemaan hän lukee suunnitelman ääneen. Kohtaus tulee olemaan vain minuutin pituinen. Siinä ajassa ehtii tapahtua suhteellisesti paljon. Nainen istuu puutarhassa penkille, joka sortuu, ja hän suistuu maahan. Taustapuhujan ääni julistaa: »Näin voi käydä, ellei penkki ole Puunjalostustehdas Xylos Osakeyhtiön valmistama.» — Mies kävelee puutarhassa, huomaa maahan sortuneen naisen, rientää auttamaan. Kaksi katsetta, joissa näyttää syttyvän jotakin. Musiikki teemasta: »Kun ensi kerran sinut näin. . .»

Kuulijat eivät voi olla naurahtamatta, sillä suunnitelma kuulostaa humoristiselta, miltei pilailulta.

— Älkää toki naurako, hyvät ihmiset, sinäkin, Maria! huomauttaa Veera Elmiö totisena. — Mainosfilmi on rahallisesti kallis ja tärkeä asia. Tiedättekö, että tämä suunnitelma on käsitelty ja hyväksytty kauppalan arvokkaimpien herrojen, Puunjalostustehtaan johtokunnan jäsenten kokouksessa. Ja kumminkin on ihmisiä, jotka kuvittelevat, että filmiasia sinänsä kuuluu vain lapsille ja palkollisille. Tiedättekö, olen lkenut itse Kirkkosanomista, että »elokuva on yhtä tär-

keä kuin kirjapainotaito». Niin, maailma on suuri paradoksi!

Lausuessaan sanan »paradoksi» kohdistaa Veera katseensa Yrjööön, ikäänkuin tämä sana olisi heidän kahdenkeskinen sanansa, joka karkottaisi toiset läsnäolijat ulommaksi. Heidän alkavan yhteistoimintansa sesam olisi tuo sana.

Yrjö tunnustaa, ettei hän ole milloinkaan joutunut tekemisiin elokuvan valmistajien kanssa ja että hän on aivan maallikko koko puuhassa.

— Minä olen avustanutkin filmeissä, selittää Veera, ja hänen katseensa päilähtelee, peilailee, Yrjön silmäteräsissä — Olen siis hiukan selvillä elokuvan tekniikasta.

— Hän käy usein Helsingissä sitä opiskelemassa, tokaisee kauppias kuivakkaasti, ja hänen suupielissään kureilee jotakin irvokasta. Hän syventyy virittelemään tulta savukkeeseensa, ja näyttää kuin sytyttämistoimitus olisi jotakin salailevana puolinaamiona hänen kasvoillaan.

— Minulla sanottiin olevan mahdollisuuksia, väittää Veera, ja heittäen mieheensä velkovan silmäyksen lisää huokaisevasti kuin itseään säähtellen: —

Mutta naimisiin jouduttua alkavat parhaimmatkin talentit maata!

Marian hoitaessa kahvipannun kiehumista harjoittelevat Veera ja Yrjö tulevaa kohtaustaan.

Lattiamatto saa korvata puutarhakäytävän. Siinä tapahtuu lemmentarina, jossa miehen on autettava nainen jalkeille, kiedottava käsivartensa tämän yö-täröille ja rakastuttava ensi näkemältä.

Yrjöstä tuntuu kuin hänen käsivartensa uppoaisi pehmeään, mutta kimmoisaan hyytelöön naisen uumilla.

— Puristakaa rohkeammin, neuvo Veera-rouva.
— Miehenhän tulee näytellä kovasti rakastunutta. Älkää pelätkö minun särkyvän, herra Toivola!

Mariasta tuo harjoittelu on hupaisaa, ja hän katselee noita kahta lietensä äärestä hymysuin, ikäänkuin leikkiviä lapsia.

Hän muistaa pikkutyttöajoiltaan, miten Veera — silloin jo »isotyttö» ja yhteiskoulua käypä — keksi aina jännittäviä elokuvaleikkejä. Kaikkein mieluisimmin hän esitti itse jotakin »yön kuningatarta», vampyyriä, mustaa hurmaajatarta, josta pojat saivat tapella. Gangsterimorsianta, joka aiheutti kuolemaa

tuottavia mustasukkaisuudenkohtauksia. Usein hän järjesti leikin, missä sulhanen jätti morsiamensa ja rakastui Veeraan. Morsian hukuttautui, ja Veera toi hänen haudalleen ruusun. Tällaisiin leikkinäytelmiin Veera ei milloinkaan kyllästynyt, hän olikin kuin luotu niitten sankarittareksi.

Muut, pienemmät lapset, kuten Maria, eivät näistä leikeistä ymmärtäneet muuta kuin että ne olivat hirmun »jänskiä», aivan kuin Bagdad-teatterin esitykset. Ja sieltä Veera saikin noitten rakkausdraamojensa aatteet.

Veera lähti sitten pääkaupunkiin opiskelemaan. Juoru kertoi hänen antautuneen iloisen elämän pyörteisiin, kunnes joutui leimatuksi. Mutta kun hän sitten ilmestyi kotikauppalaan varakkaan liikemiehen rouvana, oli hänen maineensa ikään kuin suojelevan kuoren, laillisen avioliiton, säädyllyisesti verhoama.

Mutta Maria ei milloinkaan halunnut kuunnella juoruja, eikä Veera ollut harharetkiensä jälkeen hänen silmissään muuta kuin entinen lapsuudenai-kainen ystävätär.

Lemmenkohtauksen harjoittelu tuntuu Yrjöstä suorastaan naurettavalta, mutta vieraskoreuden vuoksi

hän ei kehtaa näyttää kiusaantuneelta. Sitäpaitsi mainosfilmi on hyödyllinen asia; hän tulee saamaan siitä lisäansiota, ja Kivikonnussa tarvitaan rahaa.

Mutta kauppias Elmiö tuijottaa harjoittelijoita oimuisen väijyvästi. Hänen katseensa tuo mieleen kituliaan öljytuijun, jonka liekki kiiluu salaperäisenä yömustasta ikkunasta. Hän sytyttää yhtenäen uuden savukkeen ja tökittää sen kohta levottomin käsiliikkein tuhkakupin pohjaa vasten kelvottomaksi.

Maria puuhaa kahvia pöytään. Hänen punavalkoruutuisen leninkinsä suojana on sokaisevan puhdas valkoinen esiliina, jonka röyhelöt lehahtavat somasti olkapäillä kuin suuren kukan terälehdet. — Tuo puku ja itse Maria ovat kauneinta, mitä koskaan olen nähnyt, ajattelee Kivikonnun mies ikäänkuin vierailta salaa. Hän tietää, että muut eivät ehkä tavoita tätä näkemystä. Yhtä vähän kuin muitakaan tunteja, jotka kiinnittävät hänet Marian luonnonvaraiseen oloon. Marian ominaistuoksukini on luontoa säteilevää; se tuo mieleen pesupuhtaan, auringossa kuivatun lumivalkean liinavaatteen.

— Tähän filmiin ei kuitenkaan soviteta suudelmia, naurahtaa Veera harjoituksen päätyttyä. — Yleisö to-

sin pitäisi sellaisista, mutta mainosfilmi tahtoo olla hiukan kylmäkiskoinen ja virallinen.

Ajatuskin siitä, että hänen olisi suudeltava tätä naista, tuo Yrjön suuhun härskinomaisen maun. Tällä Kivikonnun ihmeellisessä kuulaudessa ja välkeydessä hänen aistinsa ovat herkistyneet, ikäänkuin nirsuuntuneet, hän on tullut lähemmäksi luontoa. Tehokeinolliset väri- ja hajuvaikutelmat tuovat hänelle nyt vastenmielisiä muistoja elämästä, joka hänen piti unohtaa.

Yrjöä kumminkin hävettää karheat ajatuksensa. — Luojan kiitos, etteivät ne näy eivätkä kuulu! hän tuumailee mielessään.

Kahvit juotuaan vieraat lähtevät moottorilleen. Mennessä he tahtovat silmäillä Kivikonnun paratiisilista pihaa.

Mökin aviopari näyttelee puutarhaa, jossa on perattu silmäniloisia aloja, luotu maa-arvoja, niinkuin Yrjö sanoo kehaisevasta. Salaatit viheriöivät kamarin ikkunan alla, ja punapellava kukkii.

Marian pitää saada näyttää vieraille myös Kivikonnun ensimmäinen kotieläin, — karjakannan alku, hän sanoo, — pieni porsas. Hän nostaa pihakarsinas-

sa vinkuvan rattoisan, siistin elukan syliinsä kuin nucken ja väittää, ettei hänestä olisi vastenmielistä suudella sitä.

— Kuinka hieno ja kuultava hipiäkin sillä on, Maria ihastelee. — Entä katse! Niin rehellinen, eikö totta, Veera?

Ystävättären vastaus on lempeä, säälinsävyinen inahtava äännähdys, jollaisella usein vastataan pienokaisten uteluihin. Ja hän katsahtaa Yrjööön avarin, kuin myötätuntoisuudesta pyöristyvin silmin, ja hänen ilmeensä pyytää, anoo, ettei miehen tulisi vähäksyä pikku vaimoaan, syrjäseudun kehittymätöntä, naiivia ihmistä, vaan tätä olisi koetettava ymmärtää. Ja Veeran katse ikäänkuin lupaa auttaa miestä tässä ymmärtämisessä. Mies on voinut tehdä erehdyksen — sanoo katse — yhdistäessään kohtalonsa naiseen, joka on kaikin puolin liian paljon jäljellä hänestä, suuren maailman miehestä.

Ja kääntäen sinipäilyvät silmänsä Mariaan Veera suipistaa huulensa niin, että ne muotoutuvat juuri aukeamaisillaan olevaksi punakukan nupuksi, ja sanoo hellittelevästi:

— Sinä pikku, sinä olet yhä kaltaisesi! Muistan vie-

läkin, miten saimme nauraa sinulle lapsena ollessamme. Kerrankin, kun kauppalassa kävi eläinnäyttely ja sirkus, sinä nimitit hyenaa Juudas Iskariotiksi, vai kuinka . . . muistaakseni?

Maria itsekin naurahtaa.

— Niin, se eläin oli minusta niin syntisen näköinen, että kävi ihan säälikseni. Musta kostea turpa, pälyilevät pahat silmät, luihu olento. Ja se itsekin näytti kuin itkevän omaa pahuuttaan. Ja kumminkin minusta tuntui kuin se olisi itkenyt vain sitä, ettei se saanut olla vielä ilkeämpi!

— Sellaisia on ihmisissäkin! tokaisee kauppias Elmiö.

Maria katsahtaa häneen epäilevästi.

— Ihmishyenat ovat monesti enkelihahmoisia, selittää kauppias kohdistaen katseensa ylös ilmaan puhaltamaansa savukiehkuraa tarkkailemaan. — Aivan niinkuin myrkyllinen kärpässienikin on kaunein kaikista sienistä!

— Mieheni puhuu välistä niin, ettei kukaan ymmärrä, mitä hän tarkoittaa, sanoo Veera kevyesti naurahtaan. Ja johdattaen koko seurueen kävelemään mäkeä alas rantaan hän kääntyy Yrjöön.

— Mutta, apropoo, kuinka te viihdytte täällä, ultima Thulessa, tekin, suurmaailmaan tottunut?

— Olisi rikos lähteä täältä! tokaisee Kivikonnun mies huomaamattaan tarpeettoman jyrkästi. — Vuorokausikin poissa täältä olisi menetys!

Näin sanoessaan hän katsahtaa Mariaan, joka hentoisena astelee rinnettä alas, ja hänen välkkysilmänsä hyväilevät lämmittävinä vaimon olentoa.

— Me kumpikaan emme kaipaa pois tästä paratiisista, vahvistaa Mariakin. Mutta häneltä ei jää huomaamatta epäilyksen vilahdus Veeran silmissä. Tuliko hän nyt kehuneeksi liikaa? Hyvä Luoja, eihän mikään maailmassa ole varmaa, niin, vain kuolema!

Veera nielee jotakin, tavoittaa huulilleen hymyn ja väittää:

— Ihminen jää ajastaan jäljelle, ellei pääse joskus tuulettautumaan. Vallankin syksyllä, kun kauppalassa on lohдутон harmaus, tihkusade ja kujat yltä päältä liejuisia, ah, silloin kaipaa suuren kaupungin väri-
valoja ja sähköistä elämänsykettä!

Kauppias rykäisee karheasti kuin vähentääkseen ylikuormitettua sisäistä painetta. Yrjö ei löydä sopivaa sanottavaa, sillä hän ei halua väitellä vieraan

rouvan kanssa.

Tauon keskeyttää Maria:

— Minusta syksy on kuin satua, tiedätekö! Koulussa kirjoitin aineen mustaviittaisesta rosvoritarista, joka ryösti Päivä-neidon ja vei piilopalatsinsa kätköön. Ihmiset surivat, taivas ja koko luonto harmautui ja kyynelöi. Maaemo itki päänsä valkeaksi. Tuli sitten viehreävaippadnen prinssi ja pelasti Päivä-neidon. . .

— . . . ja jälleen oli kevät, jatkaa Veera hilpeästi nauraen. — Sinä, pikkuressu, olet aina niin mainio! Mutta nyt hyvästelemme, ystävät!

He ovat tulleet valkamaan, ja vieraat nousevat moottoriinsa. Muutaman sykäyksen jälkeen se viiletää hurjailevalla aallokolla kiikkuen kuin herkkä keinu, jolla voidaan tehdä vaarallinen ympäripyörähdys. Kauppias pitää perää ja Veera seisoo etupuolella kuin valkyyrianmuotoinen keulakuva, katse menosuuntaan. Hänen hiuksensa hulmuavat auringon kimalteessa kuin elävät tulenkielekkeet.

6

Kotikoivu saa keltaisen lehden. Yhden, kaksi. Mitä?! Tarkasti katsellen keltalehtiä näkyykin ties kuinka monta. Ne ovat ilmestyneet puun vihreyteen huomaamattomasti kuin ensimmäiset hopeajuovat ikäänsä syyspuolelle ehtineen ihmisen suortuviin.

Päivänpaiste kelmentyy, kauhtuu, se alkaa tuntua poishiutuvan sairaan jäähyväishymyilyltä.

Mutta kun inhimillinen tarkkailija kohentaa mielialaansa, niin hän tavoittaakin riemullisen näkemysen: syksyn railakas maalari käy hupailevasti maisemien yli runsaat väriröykkiöt paletillaan. Se su-tii, huiskii värejään ujoilematta, surkeilematta, hip hurraa, tuohon keltaliekkejä, tähän oranssihehkua, sinne kirmakkaa violettia, ja mitä vielä? Hih hih, ilonpunaa tuonne tänne, leikkivien lasten poskiin, — miks' ei nenännipukkaankin! Heleijaa, vilunsinistä sorminiveliin ja pieniin korvanlehtiin!

— Omituista, miten syksyn värit ovat iloisempia kuin kesän! huudahtaa Maria ollessaan Yrjön kanssa, keräämässä viinimarjasatoa pihapensaista.

— . . . vaikka niiden pitäisi olla kuoleman värejä, yhtyy mies riippiessään hohtavia mustia marjahelmiä posliinituoppiin.

— Luonto pitää kuolemaa riemullisena asiana, huomioi Maria vastaten loistavin silmin ympäröivän maiseman värihymyyn. — Se osoittaa meille, kuinka kaunista kuolema todellisuudessa on. Luonnon hautajaiset ovat ilojuhlaa, eikö näytä siltä, Yrjö?

— Niin, mutta luonto tietääkin heräävänsä uuteen kevääseen ja uuteen nuoruuteen!

Maria kaataa käsiastiaan keräämänsä marjat suureen vasuun ja käännettyään jälleen poiminnanalaiseen pensaaseen jatkaa:

— Minä en ymmärrä ihmisiä, jotka kauhistuvat, jos kuolemasta vain puhutaankin. Pikkutyttönä näin Bagdadissa elokuvan, jossa tummakatseinen, hyvä mies, lämminääninen, ylevä mies, itse *Kuolema*, sanoi: »Jos ihmiset tietäisivät, kuinka ihanaa on kuolla, niin he eivät tahtoisi elää.» Näitä sanoja minä toisinaan ajattelen ja minulla on silloin lohdullinen olo.

He kantavat suurella kaksikorvaisella vasulla kimaltelevia herukoita kellariin. Noustuaan sieltä jälleen maan päälle he huomaavat muuttolintuparven

ilmestyneen pihaan. Lintujen tirskena täyttää ilman, ne viettävät hilpeitä ruumiinjuhlia marjapensaitten yltäkyläisyydessä.

Kivikonnussa ei ole tarvittu linnunpelätintä tähän saakka. Puutarha on kamarin ikkunan alla, eivätkä kotoiset linnut uskalla käydä siinä varkaissa, sillä ne ovat oppineet tietämään, mitkä ovat kiellettyjä alueita.

Sensijaan muuttolinnut ovat saapuneet etäältä, ne ovat rohkeita, häikäilemättömiä, jopa röyhkeitä. Kulkurintaival on vienyt niiltä häveliäisyyden ja liian arkuudenkin. Ne kirkuvat marjapensaissa, hotkivat, ahmivat ja raiskaavat, mitä eivät ehdi niellä.

Johtajalinnun ääni kuuluu ylinnä. Se ikäänkuin piiskuttaa ehtimiseen: — Syökää! Hotkikaa! Ahmikkaa! Etelään! Etelään!

Kun yhä uusia kulkurilintujen matkueita hurahtaa pihaan, päättelee Kivikonnun isäntä:

— Nyt on laitettava linnunpelätin!

Hän naulaa kaksi seivästä ristiin ja painaa pitemmän pystyseipään alapään multa. Ristikoon hän pukee vanhan työtakkinsa ja kärkipäähän sijoittaa kuluneen hattunsa.

Maria seuraa hymyillen miehen puuhia.

Mutta kun pelätin seisoo pystyssä takin hihat tuulessa liputtaen, hänen hymynsä yhtäkkiä katoaa, silmät laajenevat, ja näyttää kuin hän tuijottaisi johonkin kammottavaan. Ikään kuin hän olisi arka lintu, joka pelkää tuota ryysykummitusta.

— Sehän on kuin ristiinnaulittu ihminen! huudattaa Maria äkillisesti kauhistuneella äänellä.

Mies peräytyy joitakin askeleita tarkkaillakseen ulompaa laitostaan.

— Tosiaankin, hän myöntää, — mutta etkö ole huomannut sitä ennen? Olethan toki nähnyt. . .

— Ky-kyllä! Mutta vasta nyt panin merkille. . . ja mieleeni juolahti. . .

— Hyvä lapsi, tämän näköinen on linnunpelätin ollut kautta aikojen!

— Mutta eikö sitä voisi tehdä jonkin muun. . . esimerkiksi joulupukin näköiseksi?

— Pelkäisitkö sinä joulupukkia?

— Hm, en tietenkään.

— Luultavasti eivät linnutkaan pelkäisi!

Illallista laittaessaan Maria vilkaisee välillä ikkunasta pelätintä, mutta vetäytyy nopeasti jälleen aska-

reihinsa. Ulkona on kirkas syyskuutamo, ja ristipui-
nen laitos ikään kuin eli, niin Mariasta näytti, kun
tuulenhenkäys liikutteli takin hihoja.

Ja yöllä Maria herää. Hän tarttuu Yrjön käteen ja
Yrjökin herää.

— No, mitä nyt, lapsi?

— Mi-minä vain. . .

— Sano! Oletko sairas, kultaseni?

— En. Kuvittelin vain joutavia. . . Mutta sittenkin,
etkö kuule hiljaista vaikeroimista?

Mies kuuntelee. — Yötuuli, hän sanoo rauhoitta-
vasti ja silittää vaimon hiuksia.

— Jospa se. . . siellä. . . ristillään. . . ?

— Mutta mitä hupsua. . . ?

— Niin, uh, olen lapsellinen. . . mutta en voi olla
ajattelematta. . . Sillä, tuolla ulkona, on *sinun* vaattee-
si. . . siellä ristillä! *Sinun!*

Mies hieroo unen silmistään. Kuin äkillisestä mie-
lijohteesta hän nousee vuoteelta, ottaa hartioilleen
päälystakin ja vetää kengät jalkaansa. Hän lähtee
ulos. Pian hän palaa tuoden pelättimen ylle puetut
ryysyt mukanaan ja ripustaa ne eteisen naulaan.

— Olen purkanut sen, hän selittää riisuutuessaan

jälleen.

— Niin onkin parempi, yhtyy Maria hiljaisesti vuoteelta.

— Syökööt, muuttolinnut, vaikka jokaisen marjan, onhan niillä raukoilla pitkä matkakin!

Sitten he vaipuvat rauhalliseen uneen.

* *

*

Syyssade oli kostuttanut Bagdad-teatterin edessä olevan asfalttikäytävän, ja sen kiiltävästä pinnasta heijastuvat mainoksien punaiset neonsäihkyt kuin tuli ja veri.

Suurten räikeäväristen mainoskuvien tekstit ilmoittavat, että huvilaitoksessa esitetään tällä kertaa »kaikkien aikojen jännittävintä amerikkalaista gangsterifilmiä».

Kauppalan asukkaat ovat tottuneet jättämään ylimainokset omaan suuruuteensa mahtilevyyteensä. Ja tällä kerralla heitä kiinnostaakin enemmän julisteiden alareunassa oleva lisäys: »Ylimääräisenä kuvana esitetään Puunjalostustehdas Xylos Osakeyhtiön lyhytfilmi.»

Bagdad on näytepala suurmaailmaa tässä syrjäi-

sessä yhdyskunnassa. Hienon salongin nikkelinkiiltävät istuimet ovat funkkismallisia ja mukavasti kii-kahtelevia. Kuvakangasta sanotaan hopealangoista kudotuksi. Seinillä on värikkäitä piirroksia, jotka tämänseutulaisten mielestä ovat jääneet keskeneräisiksi. On vain tehty savupiippu ja katonharja, ja niiden on annettava mielikuva koko talosta. Nokka ja pyrstö uskottelevat, että seinällä on lentävän linnun kuva. Sanovat, että sellainen aavistuksellinen piirtämistäpa on uusinta taidetta.

Vanhat kauppalain asukkaat muistavat vielä samalla tontilla olleen *Maailman Ympäri*-teatterin, joka vuosikymmeniä takaperin näytteli ihmeellistä uutuutta: »Eläviä valokuvia.»

Teatterin rakennus oli silloin lankuista kyhätty, penkit höyläämättömistä laudoista. Kalleimmat paikat oli verhottu kirjokukkaisella pumpulikankaalla. Pääsymaksu perittiin silloin — paroonin aikana — säädyn mukaan. »Piljetit herrasväeltä 50 p:iä, työväiltä 25 p:iä, lapsilta ja palvelijoilta 15 p:iä.» Näin ilmoitettiin siihen aikaan. Lipunmyyjä tunsikin koko kauppalaan väen ja tiesi arvioida kunkin säädyn ja maksuluokan. Vieraspaiikkakuntalainen joutui arvioiduksi vaa-

teasunsa mukaan.

Silloin ei myyty yleisölle painettuja käsiohjelmia, »Kinematografiteatterin» koneenkäyttäjä huusi konehuoneen ja katsomon väliseen seinään tehdystä luukusta asiaankuuluvat selitykset. — Nyt he suutelevat! hän ilmoitti silloin, kun yleisö näki kuvassa sankarin ja sankarittaren huulten yhtyvän. — Nyt hän tappaa kilpakosijan! kuului luukusta samanaikaisesti kuin valkokankaalla mies lävisti toisen miekalla tai ampui pistoolilla. Yksinkertaisenkin katsojan oli helppo pysyä juonen mukana.

Kauppalan asukkaat ovat suurelta osalta puunjalostustehtaalaisia. Siksipä he ovat joukolla lähteneet Bagdadiin katsomaan »itseään».

Eivät sentään kaikki ole uteliaita. Marian isä, Ukko-Rosila, on ainakin yksi välinpitämätön. — Tiedän minä ne elävät valokuvat! hän jarautti lyhyeen, kun hoputettiin mukaan. Hän on kerran nuorena miehenä käynyt Maailman Ympäri-teatterissa, nähnyt kuvien elävän ja lähtenyt tyytyväisenä pois. Nähty mikä nähty! Eikä häntä kiinnostanut, vaikka kerrottiin hänen itsensäkin esiintyvän kuvassa lauta-kuorma olalla. — Joutavia! hän sanoi epäävästi ja an-

toi muiden mennä.

* *

*

— Taas noita ikäviä lyhytkuvia! kuiskahtaa naisääni jossakin Yrjön ja Marian takana, kun mainosfilmin tukinkaato ilmestyy kankaalle. Pikku kauppalassakin osataan olla vaativaisia, tottahan, kun täällä on nähty yhtä hienoja, kallein kustannuksin tehtyjä filmejä kuin missä suurmaailman loistoteatterissa tahansa.

Tukinkaato, uitto, sahaus, kaikki on kyllästyttävän monesti nähtyä ei-tehtaalaisen yleisön mielestä. Mutta sitä ihastuneempaa on Puunjalostustehtaan väki omaisineen. Kuvassa elävät tutut henkilöt, sukulaiset, mikä ihme? Tuolla Tiitalan Mandi lakaisee konttorin portaita, tuolla Käkelän Kustukin, tunnettu laiskimus, on tekevimään oikein työtä! Kerrankin jotakin tosituttua filmissä!

Mutta kun Yrjön ja Veeran kohtaaminen lähenee, silloin Yrjö on iloinen saadessaan istua pimeässä. Hän näkee oman kuvaolentonsa mahdottoman kömpelönä, sopimattoman pitkänä, epämiellyttävänä, oh, puujäsenillä hän liikkuukin!

— Tylsä kuva! kuuluu tyttösääni pimeästä. Yrjö tuntee veren nousevan kasvoilleen, tietysti juuri hän on syypää kuvan tylsyyteen.

— Mutta tuo mies on komea! kuiskaa toinen tytön ääni, ja sitten kuuluu tirs kunaa ja naurunhikerrystä.

Mariasta tuntuu kummalliselta nähdä miehen­sä elävän taululla. Yrjön punatukka vaikuttaa pehmeän mustalta, teerenpilkut ovat ihomaalin piilottamat. Komea ilmestys, nyt vasta Mariakin sen erikoisesti huomaa. Niin, hän­pä näkeekin miehensä nyt aivan uudessa valaistuksessa — kirjaimellisesti uudessa. Elokuvan taikavallo tuo näkyviin miehen kasvojen sirouden, hiukan poikamaisen pehmeiden. Hän näyttää mieheltä, jolle naiset mielellään tahtoisivat osoittaa hellyyttään. Niin Maria ajattelee.

Veeralle filmi näyttää tekevän vääryyttä. Se hiven, mikä hänen vartalossaan on ylipainoa, ikään­kuin suurentuu, paisuu, ja hän vaikuttaa jopa huvittavalta, vakavaksi tarkoitettussa lemmentauksessa. Yleisön joukosta kuuluu naurun tirs kahdus, mikä saattaa olla Veeran muhevan olemuksen synnyttämä.

Merkillinen kuva! Se korostaa Veeran kasvoissa piirteitä, joita Maria ei ole koskaan ennen huomannut.

nut. Veerassa on nyt jotakin kylmää, tylyä, itsekäs-
tä, jopa julmaa. Marian mielessä vilahtaa muistelma
hyeenasta. Samalla; hän itsekin säikähtää kummalli-
sia päähänpätkähtymiään. Filmikuvan täytyi valeh-
della, sillä Veera oh luonnossaan aina sydämellinen,
niin Maria on todennut.

— Leikkiä, leikkiä! Maria vakuuttaa itselleen näh-
dessään miehensä valkokankaalla lähestyvän rakas-
tuneesti vierasta naista. Kumminkin tuntuu kuin Yr-
jö lipuisi pois jonnekin kauas, häipyisi kuin syysillan
pimeyteen, liukkaalle järven jäälle, ja tuuli painaisi
hänet yhä etäämmäksi Mariasta.

Marian täytyy varmuudeksi koskettaa Yrjön käsi-
vartta. Siinä hän sentään vielä istuu, vankkana ja suo-
rana, hänen käsivartensa lihasten voimakkuus tun-
tuu vaimon sormiin.

Pääkuva on amerikkalainen gangsteritarina, jossa
mustasukkainen mies turmelee vaimonsa rakastajan
kasvot heittämällä niille rikkihappoa. Kuuluu oudol-
ta, että tällaisessa kohdassa joku nauraa. Maria tote-
aa äänestä, että nauraja on kauppias Elmiö. Mariaa
sensijaan itkettää kuvakohtalon surullisuus.

Kun Maria ja Yrjö poistuvat näytännöstä ulossol-

juvassa, kuulevat he arvostelevia ääniä. Kauppias Elmiön rouvasta ei sanota ääneen mitään. Mutta Yrjöä tuntuu joku ääni pitävän erikoisen onnistuneena, ääni oli naisen. — Oikea sankarityyppi! ihastelee naisääni katupimeydessä. — Jäykänpuoleinen, vastaa miesääni, — eikä juuri osaa näytellä. — Rakkaus on elämää eikä näyttelemistä, huomauttaa naisääni vienosti.

He eivät ole vielä joutuneet kauppalan alueelta Kivikontuun vievälle maantielle, kun Maria tuntee äkillistä pahoinvointia. Hänen sydänalaansa kuvottaa, ja hän irroittautuu miehen käsivarresta ja siirtyy joutuisasti katuvierelle. Hyvä, ettei sivullisia ole näkemässä hänen heikkouttaan.

— Maria, mikä sinulla on?

— Se... se menee... kyllä... ohi...

— Nyt vien sinut lääkäriin — lopultakin!

— Ei... ei tarvitse... ymmärrän jo. Luulen, että se on...

— Mitä?

— Hm — *sitä!*

Kuunpaiste osuu Marian kasvoille, ja ne näyttävät sisältä ja ulkoa valaistuilta, niin lumivalkoiset ne

ovat. Hän sormielee kaulaliinaansa, ja vähitellen hänen kasvoilleen ilmestyy väriä.

Yrjö tarttuu kiihtyneen vaimon ohutsormisiin käsiin. Maria välttelee hänen katsettaan, nuorta naista ujostuttaa outo, ennen kokematon asia.

Mutta mies tuntee onnen läikähdyn mielessään. Kahdestakin syystä: nyt Marian viimeaikainen omituinen käytös ja herkkyyvä mieli saa selityksensä. Se on ollut asiaankuuluvaa ja luonnollista. Ja toiseksi: Yrjöstä on nyt tuleva *isä*! Elämä, oikea todellinen elämä kiinnittää hänet yhä lujemmin sitein itseensä.

— Ehkä lasi viiniä tekisi hyvää? arvelee Maria ja vilkaisee lähellä olevan Seurahuoneen valaistuja ikkunoita. Heillä ei ole kotona mitään tämäntapaista lääkeainetta, he eivät ole tarvinneet.

Kun Yrjö viivyyttää vastaustaan, peräyttää Maria:

— Taikka . . . menemmekin kotiin, jos olet väsynyt, Yrjö! Otan jonkin pulverin . . .

— Ei, lähdemme Seurahuoneelle . . . sittenkin, myöntyy mies yhtäkkiä kuin herähtäen joistakin mietteistään. — En välitä itse, mutta sinä saat ottaa vahvistukseksi.

Mutta Seurahuoneen kohdalla he tapaavat Veeran

ja hänen miehensä.

— Lähtekää meille, ehdottaa Veera ja tarttuu Yrjön käsivarteen kuin estääkseen kaiken vastustelun.

— Otamme pisaran viiniä tämäniltaisen jutun muistoksi!

Veera heittää kysyvän katseen mieheensä, joka vastaa murahtaen jotakin myöntävää. Ja kivikontulaiset suostuvat.

7

— Tämäniltaisen menestyksesi malja, Yrjö!

Veera on tullessa esittänyt yleisen sinustumisen, ja nyt hän nostaa cocktailpikarinsa antaen esimerkkiä toisille.

Jalo neste vilkuttaa tulenvalossa Yrjölle kuin veikestelevä ilotyttö.

— Terve! se sanoo silmää iskien. — Missä olet ollut näin kauan, hauska poika? Panithan ennen pöydät koreiksi! Ja nyt olet pitkän ajan ollut minulle uskoton, sinä askeetti! Kas niin, tapaamisemme kunniaksi, hei, suukko! Virkistävä, raikas, viininkirpeä suukko, hih hih!

— Mutta Yrjö, miksi viivyttelet? Tämä iltahan oli sinun!

Mamosfilmin sankari tuijottaa kohotettuun pika-riinsa kuin kimaltavasilmäiseen matelijaan. Tiedän sinut, viinitär, hän ajattelee. Olet monta kertaa pettänyt minut suudelmallasi, mutta nyt aionkin pitää varani. Tilkka vain, sekin vieraskoreuden vuoksi, ja sitten stop!

He istuvat Elmiöitten salissa, jonka rokokoo-kalusto on siro ja kallishintainen. Suurivatsaisen lipaston yläpuolella riippuu komeissa kullanvärисissä kehyksissä oleva »metsotaulun» jäljennös, joka ei tunnu oikein sulautuvan ympäristön tyyliin. Toiseen huoneeseen vievästä leveästä oviaukosta näkyy seinälle ripustettu hirventalja ja uljaat sarvet, jotka, pitävät haulikkoa ja kivääriä kuin tarjottimella. Alimpana on pari käsipommia varret ristissä ikäänkuin rukoillen, ettei niiden tarvitsisi milloinkaan joutua tärisyttävään tehtäväänsä.

Maria saa yhdestä siemauksesta kyllikseen ja kieläytyy ottamasta lisää. Hän peittää kädellä lasinsa, kun Veera tarjoutuu täyttämään sitä uudelleen. — Kiitos, nyt voin jo hyvin, oikein hyvin, hän sanoo.

Mutta Yrjö ei estele, vaan haluaa vielä kulauksen, toisenkin. Hänen kauan pidätetty janonsa on herännyt. Kirpeän makea pisara kiertää sulostavana ja ikäänkuin asemia valloittavana hänen veressään. Hän tuntee mielensä sopuisaksi ja suostuvaiseksi; ehkäpä hän sittenkin on kuvitelmissaan liioitellut heikkouksiaan. Ei suinkaan hän ole mikään bensiinitankki, joka räjähtää pienestä sytytystilkasta, kipinästä. Ja

mittansa hän tietää, vihdoinkin. Monet horjahdukset ovat viisastuttaneet hänet.

Yrjö toteaa saavansa vähitellen uuden näkemykseni kaikesta ympärillä olevasta. Esineitten äärivivat terävöittyvät, värit alkavat hohtaa äskeistä tuoreempina, ne näyttävät kuin aamukasteen kuulastamilta. Tapettien kuviot irtaantuvat tasapinnasta ja saaden lisäulottuvaisuuden astuvat ikäänkuin lähemmäksi Yrjöä. Huonekalutkin eloittuvat, ne alkavat ilmehtiä ja niillä on omat luonteenominaisuutensa. Käsinojalliset rokokootuolit ovat aatelisväkeä, madameja; ne näyttävät keskustelevan hilpeästi; ne vetävät olkapäitään kokoon, lyövät käsillään polviinsa ja nauraa hikertävät. Käsinojattomat tuolit ovat mademoiselleja, ne istuvat ujoina ja vaiteliaina, kun madamet ilaikoivat. Ja Yrjöä aivan naurattaa määritellessään, että huoneen keskellä oleva pitkänomainen pöytä on kampuraisine jalkoineen kuin ilmetty mäyräkoira. — Kuinka leikkisiä näkemyksiä antaakaan viini! Kippis!

Toisten kilistellessä syventyy Maria selailemaan valokuva-albumia. Veera esittelee hänelle ohimennen joitakin kuvahenkilöitä: — Tuossa tohtori Viiles, joka aina Helsingissä toi minulle kukkia, ajatella, sil-

loinkin, kun oma rouva oli sairaalassa. Ja tuossa ark-
kitehti Heiler, näetkö ristin hänen päänsä yllä. . . vai-
naja. Olisin suostunut hänen kosintaansa, mutta en
voinut sietää hänen alituista nauruaan. Minusta tun-
tuu elokuvissakin vastenmieliseltä nähdä rakastaja-
tyyppi, joka liian paljon nauraa. Se ei mielestäni sovi
miehelle, ei ainakaan, jos hän rakastaa!

— Miestä on pidettävä hiilillä, min hän ei naura,
tokaisee kauppias yrmeästi ja tyhjentää lasinsa yh-
dellä siemauksella.

— Mutta Aarno, kuka ymmärtää sinun hämä-
riä sutkauttelujasi! huokaisee Veera kyllästyneesti. —
Ole hyvä ja pane edes gramofoni soimaan, niin saam-
me vähän tanssia!

Kauppias valitsee levyn, ja laittaessaan, sen pyöri-
mään hän nauraa hikertää kuin olisi tekemässä jota-
kin koirankuria. Ja imelä-ääninen mies alkaa laulaa
tangon sävelellä onnettomasta rakkaudesta. Nai-
nen on piinannut häntä, paahtanut lemmenkaipauk-
sen tulella, mutta sensijaan jakanut auliisti muille
miehille rakkauttaan. Laulun sanat ovat kömpelösti
soinnutettuja, ja melodia tuntuu tahmaiselta siirapil-
ta. — Se on sinulle, sanoo miehen ilme hänen vilkais-

tessaan vaimoonsa.

Yrjö suostuu kerkeästi Veeran tanssiehdotukseen. Hänen kätensä uppoaa Veeran vyötäröön kuin utuun — siltä hänestä tuntuu — ja hän toteaa saaneensa myös tästä naisesta uuden näkemyksen. Hän on tähän saakka tuominnut väärin Veeran! Mikä hölmö hän onkaan ollut pitäessään tätä naista vastenmielisenä! Toden totta, tuon vartalonkin pehmeä viehkeys on aivan miehistä silmää ravitseva! Ja nuo siniutuiset silmät, nehän himertävät ihanana lupauksena. Miksi hän, tomppeli miehekseen, ei ole sitä ennen huomannut? Ja tuon kimmoisan ihon luulisi iskevän ritiseviä kipinöitä miehen kosketuksesta!

Yrjö vetää sieraimiinsa lemua, joka tuo hänen mieleensä muistoja iloisesta entisyydestä. Ihomaalin, puuterin ja parfyymien tuoksut, hitto vie, nehän ovat elämän, oikean todellisen elämän tuoksuja! Nekö muka inhoittivat häntä, nirsunokkaa, hänen ensi kertaa kohdatessaan tämän pikantin naisen! Mikä pylväspyhimys hänestä oli tulemaisillaan!

— Ihana viini! ajattelee Yrjö pyörittäessään Vee-
raa levysoiton tahdissa. — Se antaa minulle kyvyn
nähdä ja tuntea oikein!

Kivikonnun miehessä herää jokin, mikä on nukkunut hänen sisällään. Halu palata entisyyteen. Hänen on jälleen päästävä todelliseen, sisällökkääseen elämään! Suureen värikkääseen maailmaan. Mitä hän oikeastaan tekeekään täällä Jumalan selän takana? Ultima Thulessa, pimeässä loukossa? Hän kuivettuu täällä sielullisesti, tukehtuu, jää ajastaan jälkeen! Täällä on lohduton harmaus, tihkusade, kuulat yltä päältä liejuisia, oh, kuinka älykkäästi Veera ker-
ran sanoikaan, että ihminen ei voi unohtaa suurkau-
pungin värivaloja ja sähköistä elämänsykettä! Pois,
pois!

Maria!

Kas, kuinka etäällä hän näyttää istuvan! Kaukai-
sena, yhtäkaikkisena, ja haalean värittömänä, ikään-
kuin kauhtuneena Veeran uhkeutta tiukkuvaan olen-
toon verraten! No niin, hänelle on tosin annettava
kunniansa, hyvänen aika, siivolle, ahkeralle vaimol-
le! Mutta mies, jolla on silmää, ei voi olla tunnusta-
matta, että Veera on sukupuolensa valio, pikantti laa-
tunainen, jolla on jumalainen kyky tehdä rakkautta
janoava mies onnelliseksi.

Veera heittää tanssiessaan ilkamoivan katseen

mieheensä ja kuin kiusoitellakseen tätä likistäytyy kiinteästi Yrjöä vasten. Ikäänkuin he olisivat rakastuneita, he kaksi. Mutta Marialle hän nyökkää ystävällisesti; hänen huulillaan liekkuu voitontietoinen, mutta samalla ikäänkuin armahtavainen hymy. Hymy, joka sanoo Kivikonnun vaimolle: — Älä ole milläsikään, pikkuressu, en aio vieroittaa miestäsi sinusta, vaikka . . . Niinkuin näet, pikku!

Ja Maria näkee Yrjön puristavan tanssitettavansa vyötäröä miehekkään voimakkaasti. Mutta sehän kuuluu asiaan tanssittaessa, hän ajattelee hyväuskoisesti. Leikkiä, leikkiä! Olisi hupsua kuvitella jotakin muuta.

Veera ja Yrjö pyörivät leveästä oviaukosta toiseen, hämäämpään huoneeseen ja katoavat näkyvistä. Kauppias tuijottaa heidän jälkeensä muristen omituisella tavallaan. Äkkiä hän siirtää katseensa seinällä riippuviin käsipommeihin, ja Maria huomaa hänen otsasuonensa pullistuvan.

Marian valtaa painostava aavistus, ja hän kiirehtii puhumaan kauppiaalle tämäniltaisesta filmielämyksestä. Hänen mielestään Veera-rouvalla on taiteellisia lahjoja, ainakin mainosfilmissä näyttelemisestä pää-

tellen. Vai mitä Elmiö arvelee?

Kauppias irtautuu jostakin ajatuksesta ja kääntyy Mariaan. Mainosfilmille hän huitaisee vähäksyvästi; hänen mielestään rouva on tehnyt itsensä naurettavaksi antautuessaan yritykseen. — Veera luulee olevansa armoitetumpi kuin onkaan, hän selittää. — Eikä hän ole ainoa, jonka suuret luulot ovat pilanneet.

Mutta amerikkalaisen seikkailukuvan paras kohta — on Elmiön mielestä — ollut se, missä murjottu aviomies heitti rikkihappoa vaimonsa rakastajan kasvoille.

Tämä kohta naurattaa Elmiötä vieläkin. Maria katsoo häntä oudoksuen; Elmiö tökittää tarpeettoman monta savuketta kelvottomaksi tuhkakupin pohjaa vastaan. Tuhkakuppi on kellanharmaa, luunvärinen. — Se on tehty ihmisen pääkallosta, selittää kauppias nähdessään Marian tuijottavan kuppia. Ja kun Maria vetäytyy kuin säikähtäen ulommaksi utoaineisesta astiasta, nauraa kauppias niin että vatsa hytkyy. Mutta Mariasta tuntuu, ettei se ole ilon naurua.

Levy on soinnut loppuun, ja tanssipari ilmestyy jälleen näkyville. Veeran silmät loistavat riemua, ja hä-

nen viskatessa päättään vastaukseksi miehen, Elmiön, epäluuloiseen katseeseen hulmahtaa tukka kuin voittoa lippu.

— Ethän ole ikävystynyt? hän kysyy Marialta miltei säälinsävyisesti ja taputtaa häntä hellivästi poskelle.

— Lähdemme kai kotiin, Yrjö? ehdottaa Maria nieleskellen jotakin. Mitä, sitä hän ei itsekään tiedä.

— Onko meillä *niin* kiire? tokaisee Yrjö, ja hänen äänensä särähtää hivenesti kärsimättömänä. Hänen katseensa viivähtää merkitsevästi pullossa, joka seisoo tyhjennettynä pöydällä.

Veera on pahoillaan siitä, ettei talossa ole enempää viiniä eikä muutakaan sen lajin vieraanvaraa. Hän katsahtaa moittivasti mieheensä, joka tanssin aikana on tyhjentänyt pullon. Mutta Mariasta tuntuu oudolta, että Yrjö näyttää nyreältä kuultuaan viinin loppuneen.

Kun he astelevat jälleen Seurahuoneen kohdalla, pysähtyy Yrjö tuijottamaan ravintolan pimeitä ikkunoita ja koettaa oveakin. Se on kumminkin jo suljettu, lukittu, ja Yrjö jatkaa kävelyään Marian rinnalla. Hänen äskeinen ilomielensä on kadonnut, hän on lasku-

tilassa ja jotakin tärkeätä vailla. Maria ei sitä ymmärrä, eikä Yrjö katso tarpeelliseksi selittää.

Yöllä vaimo sattuu heräämään ja huomaa miehen unissaan vääntelehtivän, huokaisevan ja nielevän jotakin hyvin ahneesti. Vaimo tuntee kuin lievää vilua; syysyön musta tuuli vonkuu nurkissa ja viheltää savupiipussa outoja, valittavia säveleitään. Se riuhtoo ullakkoluukkuja ja täryyttelee ikkunoita kuin salaperäinen vainooja, joka pyrkii häiritsemään onnellisen avioparin rauhaa.

8

Pikku paikkakunnalla vierailee sirkus ja lähtee. Mutta sen vaikutus jää. Poikaset kertailevat sirkuksessa näkemiään temppuja, ja useimmat heistä haaveilevat pääsystä tuolle ihanalle alalle. Mitä ovat opettajat ja muut virkailijat, ministeritkin, verrattuina jonglööriin, taideratsastajaan tai käärmeihmiseen. Vain merirosvo, ennätysjuoksija tai filmisamkari saattaa vetää vertoja noille ihmeellisille.

Ja sirkusprinsessan paljettikimalteiset perhospuvut jäävät sydäntähiukovina muistoina pikku paikan tyttösen mieleen.

Puunjalostustehtaan mainoskuva vietiin amerikkalaisen seikkailufilmin mukana toisaalle. Mutta sen vaikutus jäi.

Nuoriso osti kauppalan aseman lehtimyymälästä elokuvalukemistot loppuun kuukausia sen jälkeen. Monet tutkistelivat omia mahdollisuuksia. Olihan nähty, että ihmeellisessä filmissä saattoivat esiintyä niinkin arkiset ihmiset kuin puunjalostustehtaalaiset.

Ja yksi näistä esiintyjistä merkitään erityisesti: Yrjö Toivola.

Hänestä on tullut jonkinlainen kuuluisuus pikku kauppalassa.

Mies on kevätkaudesta asti ollut paikkakunnalla, mutta häntä ei alussa pantu erikoisesti merkille. Vasta mainosfilmi teki hänet huomatuksi.

Hänessä on hurmaajaa, sanovat naiset. Harmauttavat pisamat ovat häipyneet Yrjö Toivolan kasvoilta naisväen silmissä. Haltiatar *Filmia* sipaisi niitä taikaselullaan, ja katso: naisväki ei nähnyt enää pisamia, vaan sirot miespiirteet. Yrjöä »pukee» hänen punainen tukkansakin heidän mielestään, puhumattakaan vielä silmänvälkkeestä.

Filmaattinen mies!

Sana »filmaattinen» oli uutuuks, sitä ei ollut kuultu kauppalassa vielä kylläntymiseen asti. Se oh salaperäinen, jännittävä, romanttinen sana, päivän, ajan sana. Siihen sisältyi kokonainen ihmeitten maailma, siihen sanaan, rikkauden, rakkauden, ilojen ja kauneimpien toiveunelmien maailma.

Yrjö itse noloilee herättämäänsä huomioita ja koettaa lyödä asian leikiksi. Mutta sittenkin — hän

löyttää itsensä sopimattoman usein tarkkailemasta Bagdad-teatterin mainoskuvia. Silloin tällöin hän ostaa filmilehdenkin. Ennen hän ei ole ollut ainakaan suuresti kiinnostunut elokuvista; harvoin hän kävi niitä katsomassakaan. Nyt hän vie Mariankin joka viikko näkemään uuden ohjelman.

Yrjö Toivola ei ole suursielu, joka huitaisisi ylevästi maailman rahalle, maineelle ja muullekin vähäarvoiselle, pikkuihmisten tavoittelemalle hyvälle. Hän osaa kyllä sanoa yleiseen tapaan, että elokuva on liimaustaidetta, tarkoitettu »lasten ja palkollisten» nautinnoksi, tyydyttämään heidän naiiveja toiveunelmiin. Hän myös tietää, ettei niin »lapsellinen» asia kuin elokuva saisi askartaa täysikasvuisen miehen ajatuksissa. Aivan, mutta mikä tässä maailmassa on juuri niin kuin *pitäisi* olla??

Yrjö Toivola on vain ihminen eikä paperin tai valkokankaan ihannoitu, ylevöitetty sankari. Jolloinkin hän muilta salaa seisoo kuvastimen edessä ja vertaa omaa muotoaan elokuvalehdessä oleviin rakastajien kuviin. — Sinulla voisi olla mahdollisuuksia! sanoo hänen sisällään ääni, uusi, ennen kuulematon, taikka sitten kauan vaimentuneena ollut, jo unohtunut ääni.

— Mahdollisuuksia johonkin parempaan! kuiskaa se, viettelijän ääni.

— Mikä on parempaa? kysyy mies itseltään. — Mikä on suurenmoisempaa kuin nykyinen kieltäytyvä elämäni, Maria ja Kivikontu? Ja se, joka on tuleva? Olen ankarasti ponnistellen voittanut sisäisen pedon, seitsenpäisen lohikäärmeen, niinkuin jalo kaimani Pyhä Yrjänä. Jos lähden Kivikonnusta mihinkään sinne entiseen, kasvaa lohikäärmeelle seitsemän uutta päättä jokaisen poikkihakatun tilalle! Ja silloin Yrjö Toivola on mennyt miestä!

Syys — Marian mustaviittainen rosvoritari — on vienyt Päivä-neidon. Kivikonnun pihassa vilahtelevat illoin mustat kuvajaiset. Luulisi outojen eläjien hiiviskelevän tanhuilla. Mutta kun vilahtelijoita lähestyy, huomaakin: kah, pensas, kivi, puunlehvä, irrallinen oksa! Ja näytti niin elävältä, että oli kuulevinaan sen, oudon, ääntelevän, ainakin huokaavan.

Oikullinen tummanpuhuva syys myrtyy vähästä. Se tuhisee kuin nuhainen, hat-shii, pärskis, se suuttuu yhtäkkiä ja alkaa riehua kuin pahapäinen jätti. Se rytkyttelee puita, riuhtoo niitä säälimättä, tukistelee niin, että keltahapset sinkoilevat. Kunnes väsy,

raivopää, jopa leppyikin ja katu pahojatekojaan.

Silloin alkaa vetistely. Syksyn musta mies itketteleiksen, sen kyynleet liottavat tiet kuravelliksi, litsläts, rapa purskuu kulkijan jalkain alla. Rakennukset, puut, maisemat uivat kyynelissä, ja lattea mieliala, matalapaine, ulottuu ihmissieluun asti.

Mutta taivaan vaari puhalttaa, katso! Syksyn kyynleet kuivettuvat tai kovettuvat kimalteleviksi helmiksi. Maa pirteytyy kovan kalskahtavaksi, se vastaa railakkaasti kulkijan anturan iskuun tai sauvan kimahdukseen.

Jo taivaan vaari seuloo valkeita höytyviä maan päälle. Sulkasatoisen näköiset, häpeällisesti riivityt puut saavat hyvityksen: ne muuttuvat valkoviittaisiksi ylimyksiksi, ja niiden olemus vaikuttaa lempeytyneeltä ja anteeksiantavalta. Silloin tuntuu kuin luonnossa olisi suuri taistelu tauonnut, rauha tullut ja kirpeän valkea valta voittanut.

Kivikonnun mieskin tuntee sisäisen olemuksensa seestyneen. Hän ja Maria ovat vetäytyneet erakoiksi, he eivät tarvitsekaan muuta maailmaa kuin mikä heillä on pienellä palstallaan. Eikä se olekaan maailmaa, vaan paratiisia!

He karttavat kutsuja. Veera-ystävätär nuhtelee heitä eristäytymisestä: — Nuoret ihmiset, hautautuvat muumioiksi!

Veera ei ole päässyt käymään Helsingissä, sillä mies, kauppias Elmiö, väittää, että raha-asiat ovat huonosti. Ja rouvan retket tulevat kalliiksi. Veera koettaa huvitella järjestelemällä kauppalan Seura-huoneella Naisyhdistyksen iltamia. Yrjöä pyydetään — monesti pyydetäänkin — esiintymään näytelmissä rakastajan osissa. Ollaan yleisesti varmoja, että hän olisi mainio kyky.

Mutta Kivikonnun mies pudistaa päätään. Hänen on haudauduttava eristäytyneisyyteensä, ei auta muu, Piilopirttiinsä, kuin olisi vainolaista paossa. Ja sielläpä hän elääkin onnellisena. Jos hän antautuu iloiseen seuraelämään, niin hän mieltyy siihen liiaksi. Hänellä on sellainen luonto, ja hänen on pidettävä itseään tarkasti silmällä. Hänen tuhlaajapoikansa ei ole tyystin kuollut, se voi herätä milloin tahansa ja hävittää kaiken, minkä Yrjö Toivola on sisällisyysdes-sään rakentanut.

— Maria pitää sinua kuin jalkapuuissa! tokaisee Veera närkästyneenä kerran, kun Yrjö ei suos-

tu esiintymään iltamassa hänen näyttelijäpartnerinaan. Mutta kääntääkseen tokaisunsa leikiksi hän nauraa ja lisää.

— Aviomiehen *velvollisuus* on tietenkin noudattaa vaimonsa mieltä!

Sana *velvollisuus* putoaa Veeran ivahymysiltä huulilta kuin kilahtava kahle vangin ranteisiin.

— Minulle se ei ole *velvollisuus*, vaan ilo, vastaa Yrjö miltei hartaasti. — Maria ja minä elämme. . .

— Valheessa! tokaisee äkkiä Veera ja hänen silmissään välähtää kuin sininen miekka. — Älä välitä heittäytyä sentimentaaliseksi, Yrjö! En usko kestävään rakkauteen. Mitään jaloa siinä ei olisikaan. Toisen ihmisen yksinomistaminen on egoismia eikä pyhää. . . Niin, ja uskottomuus ei mielestäni ole niinkään paha asia kuin valhe miehen ja vaimon välillä. Olet kai joskus ollut samaa mieltä, lemmensankari?

Veeran kyynillisyyks on kuin tukko Yrjön suuhun. Hän nielee jotakin kuvottavaa muistaessaan iltaa, jolloin he, kivikontulaiset, vierailivat kauppias Elmiön kotona. Tanssiessaan Veeran kanssa hämärässä huoneessa hänen, Yrjön, viininsumentamat silmät näkivät tuon naisen houkuttelevan ihanana. He suuteli-

vat pitkään ja intohimoisesti. Mutta perästä päin Yrjö karttoi Veeraa ja inhosi itseään. Kun ryyppyjen antama näkemys oli poissa, paljastui Veera hänen silmissään jälleen keinokaunottareksi, jollaisiin hän oli aikoja tympeytynyt.

Marian liikunto alkaa olla raskasta ja kömpelöä. Hän saattaa myös kiivailla ja riidellä aivan mitättömistä asioista. Mutta mies on lukenut nuorille aviomiehille tarkoitettuja kirjoja ja ymmärtää häntä.

Heidän elämänsä on tulossa uutta ja ihmeellistä. Maria ompelee pehmeäkankaisia kapaloivöitä, sommittelee mekkoja, paitoja ja sukkia. Tähän puuhaan hän omistautuu kaikesta sydämestään, eikä mikään muu ole hänen mielestään tärkeämpää.

Tulee taas aika, jolloin saleihin ja pirtteihin kuljetetaan tummanvihreä kuusi, koristetaan helyillä ja tähdillä kuin kunniakas ihminen. Ja sitten taas riistutaan koruistaan ja heitetään pihalle ja unohdetaan.

Silloin ihmiset muistavat sananparren maailman kunniasta.

Kivikontuun saapuu kevät aikaisemmin kuin muualle.

Niin mökin asukkaista itsestään tuntuu, vaikka Ki-

vikontua vielä piirittävät lumivuoret ja lämpömittarin elohopea hytisee kohmeisena alimmalla asteellaan. Mutta kivikontulaiset ovat saaneet pirtiinsä valaisevan ja lämmittävän päivänsäteen.

Eikä uusi tulokas ole muuta kuin kirkuva tyttö, joka häiritsee heidän öittensä unta ja vie heidän vapautensa.

Lapsi on nyt Kivikonnun hallitsija, diktaattori, sen pieninkin äännähdys on käsky, joka saa vanhemmat liikkeelle. Sen varpaan kipristys on suosionosoitus, joka täyttää isän ja äidin sydämen vavahduttavalla ilolla.

Maria ja Yrjö eivät olekaan enää toistensa omia, vaan tämän pienen. Se on nyt yhteiskunta, isänmaa, se omistaa heidät ruumiineen, sieluineen.

Tätä he eivät vaihtaisi mihinkaan maalliseen, eivätkä — anteeksi, Luoja! — taivaalliseenkaan.

He käärivät sitä sydän väristen kapaloihin ja taas päästävät kapaloista. He tutkivat ja suutelevat jokaisen neliösentimetrin lapsen vaaleanpunaisessa ihossa eivätkä väsy sitä ihastelemaan.

Silmät pieni on saanut isältä. Niissä kihertää se sama omituinen väike, Maria huomaa sen. Ja hän toi-

voo salassa, ettei lapsesta tulisi niin tavattoman kauris kuin siitä näyttää — hänen mielestään — tulevan. Kaikki liika anti on pahasta, sanovat oppineet. Tytön välkkysilmäisyys pelottaa Mariaa. Tuollaisia silmiä hän on nähnyt elokuvien hurjailevilla viettelijätärillä, seikkailijattarilla, varjeltoon!

Mies nauraa vaimon, epäilyksille. Hänen mielestään lapsen kasvoilla on samanlainen rauhan hohto kuin äidinkin kasvoilla. Ja se takaa lapsen tulevaisuuden, se hohto, niin isä ajattelee. Lapsesta on tuleva tasamielinen, pikku mietiskelijä kuten äidistäänkin.

Alussa isä pelkää ottaa lasta syliinsä, sillä hän on tottumaton käsittelemään niin pieniä ihmisiä. Hänen on vaikea uskoa, että tuo hento, huokuva pieni olenno kestäisi hänen isojen käsiensä kosketusta. Entä hänen hengityksensä? Eikö se saata myrkyttää lapselta ilmaa?

Yrjö on tiennyt osaavansa käsitellä miehiä. Naiseen koskeminen ei ole milloinkaan häntä arastuttanut. Vasta viime kevännä hän kohtasi ensi kertaa naisen, joka saattoi hänet hiukan neuvottomaksi: Marian. Häntä pidellessä Yrjölle muistui mieleen taivasta kuvasteleva lasipallo, joka päilyy korokkeellaan

puutarhassa ja on hauras kuin henkäys.

Lapsen käsitteleminen vaatii aivan erikoisen harjoittelun. Pian mies oppiikin tämän uuden taidon. Liekutellessaan sylissään flanellimyyttyä, joka supistuu ja laajenee sisällä olevan pienen hengityksen tahdissa, hän ei voi hillitä onnensa ylikuohahdusta. Tämä hänen liekuttelemansa olento tulisi jatkamaan heidän elämäänsä. Se veisi heidän solunsa määrättömän etäiseen tulevaisuuteen. He, Maria ja Yrjö, eivät koskaan kuolisi, sillä he ovat saaneet soihdunkantajan, joka kuljettaa heidän elämänsä liekin seuraavalle soihdunkantajalle ja niin edelleen.

Ja kuinka etäältä tämä olento on tuonut heille elämän viestin! Mittaamattomien aikamassojen takaa, elollisuuden alkuaamusta!

Isyyttä muistaessa miehen ajatukset kuohuvat paatoksellisina, korkealentoisina, ja hänen asiallisen minänsä on hymähdettävä niille. Hän on nyt isä! Ensimmäistä kertaa isänä! Hänestä, maailmanmatista, on tullut yhteiskunnallinen olento, eikö ihme! Tämä flanellimyytty tekee hänen asemansa tärkeäksi, korottaa hänen arvonsa, hän kuuluu nyt ylempään säätyyn kuin ennen. Maa on isäin, tavat, perinteet isäin. Isät

ovat arvo-olentoja, ja Yrjö Toivola on nyt yksi heistä.

Mikä nimeksi pienokaiselle?

He selaavat uudet ja vanhat kalenterit, almanakat, tietokirjojen nimiluettelot. Vaali on vaikea: ihmeelliselle lapselle olisi keksittävä ihmeellinen nimikin.

Lepopäivänä he pohtivat nimikysymystä niin, että tuntevat päänsä raskautuvan. Maria avaa ikkunan, ja talviraikas ilma puhaltautuu huoneeseen, ikään kuin se olisikin ollut ikkunan takana väijymässä sisään-pääsyä.

Tuuli häilyttää ikkunaverhoa niin, että lähellä istuva Yrjö saa sen päänsä ympärille, ja hän on kuin kala verkossa. Marian pitää vapauttaa hänet.

— Nyt tiedän, mikä pienelle nimeksi! huudahtaa mies aivan kuin tuulenpuuska olisi tuonut hänelle aatteen.

— Mikä?

— Tuulema.

Vaimo naurahtaa.

— Ei voi syyttää ainakaan kuluneisuudesta sitä nimeä, hän sanoo. — Mutta se on liiaksi yltiö. Vanhemmat antavat monesti lapsilleen nimiä, joita kristitty saa kantaa häpeilevästi kuin vaikeata kuormaa koko

ikänsä.

Mies peräytyy, eikä hän ylen tosissaan ole ehdotusta tehnytään. Ja kun he tuumailevat, pääsevät he keskitielle. Tytölle annetaan nimeksi Tuula.

Maria tuo kauppalan äitiyssneuvolasta uusia lastenhoitotapoja. Pientä ei saakaan soudattaa kehdoissa, se ei ole hyväksi hermoille. Yrjöstä tämä on ihmisellistä, vaikka hän omasta mielestään on liiankin uudenaikainen isä.

Vielä ilmeellisempää se on Marian isästä, Ukko-Rosilasta.

Hän tulee vihdoin käymään Kivikonnussa, mutta Yrjön kanssa hän ei välitä vaihtaa muuta kuin välttämättömän hyvänpäivän. Hän tuo kainalossaan kätkeyen, leskimiesasuntonsa ullakolla vuosikautia säilytetyn tuutun.

— Jottako lasta ei tuuditeta? hän kysyy tuijottaen pyörein silmin tyttärensä. — Sitäpä minä en ole ennen kuullut! Soudattamaton lapsi! Sehän on melkein sama kuin kastamaton, kurittamaton, selvä pakana!

Ja Ukko-Rosila vie kätkeyen kainalossaan takaisin, eikä häntä näy pitkiin aikoihin Kivikonnussa.

Äitiyssneuvolan opetukset intouttavat Marian ha-

muilemaan lisää tietoja pikkulapsen ja ihmisruumiin hoidosta. Hän hakee kauppalan kirjastosta uusimmat lääketieteelliset teokset ja lukee niitä lomahetkinään.

Ja sitten Mariasta on hupaisaa esiintyä oppineena ja tietäväisenä, ja hän on ylpeä, kun naapurimökkien vaimot, äidit, käyvät kysymässä häneltä neuvoja pikkusairauksissa.

Veera ja kauppias Elmiö pistäytyvät toisinaan Kivikonnussa, mutta kivikontulaiset eivät juuri lähde vastavierailulle. Marialla on liian paljon touhua, samoin Yrjöllä. Ei ole aikaa, he selittävät. Ja kun kahvia juodessa tulee puheeksi Marian sivuharrastus, hän esittelee kuin tietopelikysymyksiä toisille.

— Tiedättekö, mistä on tavattu maailman terveimmät lapset? hän kysyy kerran.

— Varmaankin eskimoitten tai . . ., ehättää Veera.

— Ei, vaan suurkaupunkien kurjalistokortteleista, tietää Maria. Juuri sen vuoksi hän esitteleekin kysymyksiään, että niitten vastaukset ovat yllättäviä, eikä niinkään paljon keikaillakseen oppineisuudellaan.

— Että East Endeistä terveimmät lapset? ihmettelee Veera, ja muut myötäilevät ihmettelyä katseillaan.

— Niin, nähkääs: heikot kuolevat, ainoastaan up-

poterveet jäävät, selittää Maria. Jatkaen tietopeliään hän vielä kysyy:

— Tiedättekö, miten hoidetaan ihmisen puremaa?

Ja ennen kuin toiset löytävät vastauksen, hän selittää itse:

— Aivan samoin kuin *kyykäärmeen* puremaa! Voitteko uskoa niin myrkyllistä ihmisestä?!

Veera heilauttaa keltakutrejaan niin, että korvakellukat hiljaa kilahtavat. Mutta mies, kauppias, mutisee kuin itseksensä:

— Minä uskon!

— Sepä ei ole imartelevaa meille, ihmisille, sanoo Veera heittäen mieheensä nyrpistävän katseen. Ja sitten jutellaan toisista asioista.

Kivikonnun isämies tuntee olentonsa kummasti vahvistuneen. — Naisen heikkous väkevöittää miehen, hän toteaa ajatuksissaan. Lapsi saa hänet suorastaan urhoksi. Kun miehellä on heikkoja huollettavinaan, on hän voimakkaampi ja pelottomampi kuin yksin ollessaan. Ihmeellistä! Hän uskaltaa mitä tahansa turvattiensa puolesta paljon enemmän kuin konsanaan oman itsensä puolesta. Suojaajaksi mies onkin luotu, tämä ylevä tehtävä kohottaa hänet rat-

sun selkään ja antaa hänen hartioilleen miehuuden ritari-viitan.

Yrjö Toivola ikäänkuin kasvaa ja voimistuu kilvan lapsensa kanssa. Hän on löytänyt täältä pienen konnun maankamarasta Viisasten kiven. Kun kevätaurinko paljastaa ensimmäiset pälvet ja luo valoisat illat, rientää mies tehtaan piirustajan tuolilta päästyään perkaamaan maata ja vääntelemään kiviä. Hänestä tuntuu kuin nuo kivet hohkaisivat hänen sieluunsa kultaa, salaperäistä voimaa, auringon, maan ja avaruuksien yhteensulautunutta väkevyyttä.

Hänen ruumiinsa on vahva, lihakset suorastaan janoavat ja isoavat ponnistuksia, ja maa antaa niitä. Hän hekumoi raataessaan omalla pienellä konnullaan. Pienellä! Niin, mitä oikeastaan on suuri maatila? Useinkin vain teollisuuslaitos, joka tuottaa ruokatarvara, puuta ja rehua, mutta johon ei omistaja ehdi läheisesti tutustuakaan. Kivikontu mahtuu miehen syleilyyn — niin hän määrittelee —, ja siihen saattaa ikäänkuin rakastua.

Tässä vapaa-aikojen työssä hän luo vankkaa pohjaa, aineellistakin pohjaa lapsenkin tulevaisuudelle. Tähän kamaraan tihkuu isän hiki. Jokainen pisara

työnhikeä on voimankätkö, tiiviste, joka sekoittuessaan multaan mehustaa ja väkevöittää sen kasvullisuudelle otolliseksi.

Hän luo maa-arvoja! Hän, Yrjö Toivola, joka ennen saattoi hymähtää, kun puhuttiin maahengestä! Hän palaa takaisin luontoon, raataa kuin isät ennen, erakona, metsäläisenä. Hänestä ei ollut ©lämään siellä muualla. Siellä tuli miehestä rappio, täällä tulee rapiosta mies!

Nyt hän on löytänyt elämälleen sisällön, Kivikon kukkeus muuttuu kesän kuluessa kypsyydeksi, he, mies ja vaimo, korjaavat viimesykyistä suuremman sadon ja tuntevat alkavansa voida hyvin. Lapsi, Tuula, kasvaa myös, vahvistuu, ryömii, ottaa askeleita. Sen ensimmäiset ääntelyt, jotka kuulostavat puhetta tapailevilta, saavat isän ja äidin haltioitumaan.

— Lilliputtien kieltä, määrittelee isä ja koettaa opetella sitä kieltä. Samoin äiti.

Ennen pitkää vanhemmatkin lepertelevät keskenään lilliputtien kielellä. On lystikästä, että pieni määrää isän ja äidin puhetavankin. Se puheen tyyli nuortuu välistä niin pienokaismaiseksi, että vanhem-

mat kesken juttelun toisinaan säikähtävät. Huh, ettei vain vieras satu kuulemaan! Nauraisivat kuullessaan, miten aikuisia lapsettaa. Sillä pienokainen on ikäänkuin luonut heidät uudestaan ja vetänyt heidät asiallisesta, järkevästä aikuismaailmasta enkelisielujen kisakentille. Ei täydellisesti, ei kanta-asukkaaksi — enää, vaan joksikin hetkeksi.

Mutta Yrjöstä, maailmaa kokeneesta miehestä, tuntuu kummalliselta, että Maria, jonka piti olla hänen nähden lapsellinen ja kehittymätön, onkin uomaunut perheen johtajaksi. Siitä lasketaan leikkiäkin ja sille nauretaan, mutta asia ei muutu.

Yrjö on nimittäin osoittautunut vallankin rahojen hoidossa epäkäytännölliseksi. Hän lähtee ostoksille ja tuhlaa rahoja tarpeettomiin. Sellaiseen heillä ei kuitenkaan ole varaa. Mutta entinen tuhlaajapoika ei opi antamaan rahalle niin suurta arvoa kuin olisi pakko. Maria on taloudellinen, hän osaa venyttää vähät rahat niin, että ne ulottuvat mahdollisimman moniin tarpeisiin. Ja niin luisuu rahavarojen hoito hänen huomaansa. Kun mies lähtee asialle, saa hän määrärahan mukaansa kuin pikkupoika.

Maria toteaa kehittyvänsä äitivaimoksi, jonka hoi-

vissa on sekä pieni tyttö että iso komea poika. Niin hänestä toisinaan tuntuu. Mutta hänen rakkautensa ei muutu. Kummallista, hän joskus ajattelee, että juuri jotkut virheet saattavat tehdä ihmisen kahta rakastettavammaksi. Niin, eräät virheet suorastaan tehostavat hyveitten näkyväsyyttä!

9

Miltei kaikkialla maailmassa elämä pyörii iloisesti kuin karuselli, ei ole työttömyyttä eikä pahaa pulaa. Yhä uusia tuotantolaitoksia perustetaan, ja hyvinvointi on vain leviämässä.

Mutta nyt, kun elämä olisi melkein all right, ilmestyy horisonttiin musta, enteilevä pilvi. Puhutaan, suursodan vaarasta, puhutaan niin, että ihmisten korvat turtuvat. Sananpaisumus tulvii radioista ja sanomalehtien hälytysuutisista, siihen totutaan, eivät-kä ihmiset ole millänsäkään — ei kai siitä mitään tule, arvelevat ja kääntävät välinpitämättöminä lehteään tai radionsa aaltopituutta.

Työmarkkinat ovat kurnminkin oikulliset. Suuren maailmanpulan aikana pienen kauppalan elämä pyörii Puunjalostustehtaan tahdissa, ja luunäppinen pulapeikko pysyi yhdyskunnasta kaukana.

Mutta nyt — ihme kyllä — alkaa tehtaan rattaissa tuntua takellusta! Punatiilisten piippujen savukiehkurat ikäänkuin ohenevat ja työlaitoksen sydämen tykytys hiljenee. Tehtaan entiset tilaustyöt ovat val-

miit, eikä uusia — jonkin kohtalon oikusta — ole ilmaantunut.

Kallispalkkaisimpia hienopuuseppiä sanotaan irti ja jäljelle jääneitten työpäivää lyhennetään tunnilla. Marian isäkin, Ukko-Rosila, saa lautatarhan pomolta vihjauksen, että hän olisi jo eläkeiässä. Työläisten suojaksi tarkoitettu laki määrää, että hänen olisi saatava eläkkeekseen noin kolmasosa tavallisesta normaalipalkastaan.

Ukko-Rosila ryhdistää vanhan, mutta pystyisen vartensa entistä suuremmaksi ja karahtaa:

— Häh? Minäkö eläkkeelle? Häpeä, mies, puheita-si! Terve jäärikkä tässä makailemaan ja sammaloitumaan!

Eikä Rosila luovu lautatarhastaan.

Yrjönkin palkka alenee kymmenellä prosentilla. — Väliaikaisesti, ilmoittaa tehtaan hopeatukkainen inssi, johtaja. — Xylos ei vielä tähän pulaan tukehdu, hän arvelee hyväuskoisesti. — Ulkomailta odotetaan paraikaa uusia tilauksia, tuntuvat kaikkialla tarvitsevan mahdottomasti niitä sotatarvelaatikoita.

Käynnin hiljastuessa voidaan tehtaalla suorittaa korjaustöitä, ja niissä on tekemistä monille ammatti-

laisille. Yrjö Toivola saa piirustaa varastoon, tulevien aikojen tarpeiksi, eikä häntä aiota lähettää taipaleelle. Piakkoin hän tulee tosin saamaan parin kolmen viikon loman, koska se rakennus, missä piirustushuone sijaitsee, tulee perinpohjaisesti korjattavaksi.

Monet irtisanotuista ammattilaisista, vallankin nuoremista, siirtyvät muualle ja löytävät työtä. Siellä muualla eletäänkin iloisesti — niin kirjoittavat lähteneet niille, jotka jäivät —, tanssipalatsit kuuluvat kuohuvan kevytjalkaista ja -henkäistä väkeä. Orkesterit pauhaavat kuin viimeistä päivää, eikä murhetta tunnetta kuin kuulopuheista.

Veera Elmiö saa lopultakin miehensä uskomaan, että hänen on päästävä hoidattamaan hermojaan pääkaupungin fysikaalisissa hoitolaitoksissa. Kauppalan lääkäri, Elmiöitten perhetuttava, pitää sitä välttämättömänä. Elmiö murahtelee nyreästi, mutta hänen on kumminkin myönnyttävä lääketieteen painostuksesta.

Joulun jälkeen kivikontulaiset saavat Veeralta kirjeen.

Veera on tavannut Sirius-yhtiön filmiohjaajan Laurion ja puhunut hänelle Yrjö Toivolasta. Siriuksen va-

rastossa on kopio Puunjalostustehtaan mainosfilmistä. Veeran pyynnöstä kuvaa on »ajettu» yhtiön koeteatterissa, eikä Laurtio ollut pitänyt Yrjöä mahdottomana. — Voimme koefilmata hänet, on Laurtio sanonut. Jos Yrjö nyt pitäisi kiinni elämänsä tilaisuudesta, niin hänen olisi heti saavuttava pääkaupunkiin. Vee-ra voisi täällä ollessaan tehdä vielä jotakin hänen hyväkseen myös koefilmauksessa. . . .

Kirje on yllätys mökin asukkaille.

Laurtion, suurohjaajan, nimen he ovat nähneet lehdissä ja Bagdadin jättiläismainoksissa. He ovat myös lukueneet kuvalehdestä haastattelun, jossa Laurtio valittaa, että koefilmaukseen pyrkijöitä on filmiohjaajien kimpussa rasitukseksi asti. Vain hyvin harva voidaan edes ottaa kokeiltavaksi.

Yrjön aivoissa kohisee. Hän on elämässään yritelnyt monella alalla ja mukamas etsinyt itseään. Koefilmaus! — Sankarityyppi, väittävät hänestä kauppalan naispuoliset elokuvan harrastajat.

Eikä mies voi ensihätään pidättää ajatuksiaan, jotka ryöstäytyvät ilakoivana parvena omille teilleen. Hänen tasaantuneet, miehevöityneet ja nykyiseen elämään vakavasti uomautuneet ajatuksensa nuor-

tuvatkin yhtäkkiä vallattomiksi poikaveitikoiksi, jotka tanssaavat ja heittelevät lakkiaan ilmaan. Hurraa, suuri seikkailu tarjolla! Hullu, jos et lähde! Haltiatar Filmia on iskenyt tulisilmänsä sinuun ja vilkuttaa kutsuvasti. Entä jos menisit ja sieppaisit hänen kädestään maineen ja rikkauden sarven!

— Hssts, koettaa mies hillitä ajatuksiaan kuin eläimöiviä lapsia. — Lähtö ei tule kysymykseenkään, ei! Minä en osaa siellä muualla elää niinkuin täällä.

Ja kumminkin hän katsoo äänettömänä, odottavasti vaimoon. Mitä hän arvelee tästä?

Maria istuu rahilla leivinuunin lämmössä ommel-
len nappeja Yrjön alusvaatteisiin. Työnsä lomassa hän pitää silmällä Tuulaa, joka ryömiskelee lattialla. Hän ei vastaa miehen äänettömään kysymykseen, hänen ohuet huulensa vetäytyvät kapeaksi viivaksi. Huulten puna katoaa, neulan pistot tihenevät ommellessa, kiihtyvät, menettävät oikean suuntauksensa ja sattuvat vääriin kohtiin. Sormeenkin, ja silloin Marian huulten välistä pääsee sihahdus. Ei muuta kuin sihahdus.

Mies tietää, mitä vaimo ajattelee. Aivan samaa kuin hänkin, mies. Mutta kumminkin: — Niin, Maria,

mitä sanot?

Vaimo laskee ompeluksen syliinsä, tuijottaa lapseen, joka pienillä käsillään koettaa kaataa uunia vasten pystyssä olevaa leipälapiota.

— Tuula, sinä! huudahtaa äiti ja rientää nostamaan lapion uunille. Ja kuin itsekseen hän mutisee palatessaan rahille:

— Tyttö alkaa käydä vaaralliseksi itselleen!

Hän pistelee jälleen neulalla vaatetta ja välittämättä vastata miehen tiedusteluun jatkaa:

— Eilenkin se poltti kätensä, kun uunista paukahti lattialle punainen hiili.

Yrjö alkaa kävellä lattialla edestakaisin. Hänkin on palanut lapsi, hän on pahoin polttanut itsensä sielä, minne häntä nyt houkuteltaisiin.

Mutta . . .

Vaimo nostaa katseensa ompeluksesta. Hän kääntää verettömiksi valahtaneet kasvonsa mieheen:

— En usko, että siitä koituisi mitään hyvää, hän sanoo hiljaisesti, miltei kuoleutuneella äänellä, ja kumartuu jälleen työhönsä.

Mies nyökkää sanattomasti ja kävelee yhä edestakaisin, kädet selän takana. Höltynyt lattiapalkki na-

rahtaa hänen jalkansa alla ikäänkuin omasta puolestaan yhtyäkseen epäilykseen. Mutta mies kiertää toisella kertaa palkin, aivan kuin ei haluaisi sen sekaantuvan ihmisten asioihin.

Lattialla ryömivä lapsi tarrautuu isän jalkoihin. Isä nostaa sen syliinsä. Lapsen silmissä välkkyi hilpelevä kimallus. — Armias, älä anna lapsen tulla isäänsä! pyytää mies ajatuksissaan.

Heijaten lasta sylissään mies kääntyy vaimoon. Marian ohimolla sykkii sininen suoni valtimon lyönnin tahdissa, ja miehestä tuntuu kuin tuo sinisuo- ni olisi rajavirta kahden maailman välillä. Ohut raja, minkä ylitettyään vaimo olisi jo toisen maailman oma. Mutta kohdatessaan vaimon katseen mies huomaa sielullisten johdattimiensa saavan kuin kosketuksen voimavirtaan.

Hän laskee hellävaroen lapsen sylistään perman- nolle, oikaiseiksen miehevään pituuteensa ja ottaa ovensuunaulasta jännesahan kainaloonsa.

— Menen vähän pienimään keittopuita!

Liiterissä mies purkaa sisällään kehittynyttä pa- toutumaa halkoihin.

Hän sahaa, henki höyryää pakkasilmassa, hän is-

kee raivokkaasti kirveensä puuhun, hän hakkaa kuin vihassa, kuin kostaakseen noille haloille jotakin kärsimäänsä vääryyttä.

— Minä en lähde täältä! En lähde, en lähde, en toisesti lähde!

Noitten sanojen on muututtava pakkomielteeksi, niiden on uppouduttava hänen sielunsa syövereihin, hän ei saa nukkuessaankaan unohtaa näitä sanoja. Hänen alitajuntansa on kerrattava niitä yhtenään. Hän ei saa lähteä, muuten seuraukset. . .

Hän kantaa suuren sylyksen pilkottuja keittopuita tuvan piisiin. Maria on ryhtynyt keittopuuhaan, ja hän tuijottaa mietteissään perunakeittopadasta nousevaan höyryyn. Tulenloimussa höyry näyttää punertavalta, se on kuin satu-utua, taikapadan höyryä. Marian huulet liikkuvat kuin hän lukisi jotakin tuosta punahuurusta.

Vihdoin hän kääntyy mieheen ja kysyy hiljaa:

— Oletko milloinkaan lukenut tai kuullut, että Paratiisi olisi hävitetty maan päältä.

— Hm, Aatami ja Eeva ajettiin. . .

— Niin, mutta hävitettiinkö Paratiisi?

— Sitäpä en ole. . .

— En minäkään. Paratiisi on siis vieläkin olemassa. Minusta tuntuu, että se on juuri täällä, Kivikon-
nussa.

— Niin minäkin luulen, myönnähtää mies hetken
perästä ja ottaa pöydältä Veeran houkuttelevan kir-
jeen. Hän repii sen palasiksi vaimon silmien edessä
ja heittää palaset lieteen. Liekki humahtaa kuin noita-
valkea ja sammuu kohta kuin todistaakseen, että niin
katoaa maailman. . .

10

Yrjön olisi kumminkin vastattava Veeran kirjeeseen, kiitettävä häntä hänen hyvántahtoisesta puuhastaan ja ilmoitettava, ettei hän voi lähteäkään. Hän on juurettunut Kivikontuun eikä voi irroittautua siitä.

Yrjöltä jää kiitos- ja epuukirje laatimatta, sillä, kirjoittaminen lykkäytyy ilta illalta. Hänestä tuntuu kuin jokin alitajunnallinen voima viivyttäisi kirjoittamista. Kunnes Maria saa kuulla kauppias Elmiöltä, että Veeraa odotetaan joka päivä kotiutuvaksi. On siis turhaa enää kirjoittaa.

Illat ovat pimeitä, puhteet pitkiä, hitaasti kuluvia. Mies ei tunne itseään oikein levolliseksi, hänen kuvitelijaolemuksensa on jostakin sysäyksestä herännyt. Hän purkautuu piirustuspaperille, se saa vastaanottaa ja tallettaa hänen uudet kuvitelmansa. Yhtenä iltana hän tuo Marian näkyville luonnoksiaan. — Ikävä, ettei nyt saa lainaa! hän pahoittelee.

— Lainaa?

— Niin. Kun tehdas käy heikosti, jopa pelkäävät

sen kokonaankin seisahtuvan, niin rahalaitokset eivät vaarantaudu antamaan rahaa ilman varmoja takauksia. Niitä ei myöskään ole saatavissa.

— Mutta mitä varten sitä lainaa? kysyy Maria.

— Näitä!

Mies levittelee pirtin honkapöydälle papereita. Tässä olisi huvilan pohjapiirustus.

— Huvilan?

— Niin, emme kai me koko ikäämme tyydy olemaan mökkiläisinä, toimeliaat ihmiset! Eteenpäin! Myös maallista kilvoitusta pitää olla, nuorella väellä. Huvila tulisi olemaan valkoinen, punaiset vuorilaudat, samoin ikkunoiden ja ovien kehykset. Parveke järven puolelle. Katolle torni, ehkä parin metrin korkuinen. . .

Maria näyttää melkein säikähtäneeltä, mutta sanoo puolittain nauravasti:

— Muistatko torninrakentajaa siinä näytelmässä, jota katsottiin Seurahuoneella? Putosi sieltä korkeudesta!

Yrjö ei innostuksissaan ole kuulevinaan välihuomautusta. Hän viehättyy yhä enemmän piirustuksistaan ja osoittelee Marialle:

— Tuohon ruokasali, siihen punaiset tapetit, punainen lisää ruokahalua ja muutakin ilomieltä. Yhteinen lukuhuone, jossa minä piirustelen, ja siihen vaaleanvihreätä ja keltaista. Ne ovat aivotyön värejä. Violetta emme käytä missään, se tekee alakuloseksi, näin sanovat väritieteilijät. Ja tässä, kuulehan, Maria, ajanmukainen keittiö, Kastor-hella, entä sitten jos asentaisimme roottorimyllyn pihalle ja se nostaisi keittiöön veden! Ja se antaisi monenlaista käyttövoimaa, pyörittäisi tahkoa, lataisi radion akkumulaattoreita ja . . .

Maria miettii ja pudistaa päätään. Hän on pikkujärkevä, asiallinenkin. Hän ymmärtää, etteivät he voi suunnitella huvilan rakennuttamista ainakaan toistaiseksi. Eikä hänen mielestään ole viisasta ottaa velkaa elämänkoreuden tarpeeksi.

— Mikä tuo sitten on? hän kysyy osoittaen muuatta piirustusta.

— Ansari. Talviparatiisi, pikku tropiikki.

Vaimo näyttää kiinnostuneelta ja mies selittää aatettaan perusteellisemmin.

Hän ei tarkoita leikkilaitosta, lapsellista huvitarhaa, vaan oikeata hyötytarhaa. Aluksi pientä, jota vä-

hitellen suurennettaisiin. Siinä hän, mies, saisi lumiaikoinakin tehdä hyödyllistä sivutyötä iltaisin tehtaasta päästyään. Ja asiaahan voitaisiin kehittää pitemmälle. He lukisivat puutarhanhoitokirjoja, ottaisivat tuntejakin tehtaan puutarhurilta, ja joskus he voisivat myydä ansarituotteitaan. Jos edistytettäisiin yhä, niin mies lopettaisi tehtaassa piirustustyön ja siirtyisi kokonaan puutarhuriksi. He keksisivät uusia kasveja ja voisivat saada palkintoja, ehkä rikastuakin. Ei sen puolesta, että rikastuminen olisi mikään tavoite, ei! Mutta Tuulan, lapsen, takia heidän olisi koottava kassoihin ja kirstuihin.

Tässä aatteessa on Mariankin mielestä järkeä. Mutta — hyvänen aika! — eikö ansarin rakentaminen tule kalliiksi?

Totta kyllä. Mies lukee sormiaan kuin helmitaululla laskien. Raha, se on kaiken alfa ja omega, alku ja loppu! Et millään voi välttyä ajattelemasta rahaa. Et, vaikka olisit kuinkakin sielunrikas mielestäsi! Kuinka puhdas yrityksesi lieneekin, niin tahraisen raha sen toimeenpanossa on välttämätön. Nuo kahisevat setelit, joihin on tarttunut lukemattomien ahnehtijoitten saastaisia ajatuksia, ikäänkuin näky-

mätöntä kirjoitusta, rikosromaanien. Toden totta, setelit ovat roskaromaanien huippusaavutuksia. Ja kumminkin, kuinka paljon niillä voidaan tehdä myös hyvää!

Maria poikkeaa kauppakäynnillään Elmiön myymälään.

Kauppias näyttää nyreältä, hän puhuu asiakkaille töksäyttävästi, ja hänen katseensa on kuin sisään päin suuntautunut. Hän ei katso silmiin asiakkaitaan. Kuulostaa kuin hän tavaraa mitatessaan murisisi itseksensä. Kesken kiireen hän kumminkin saattaa pysähtyä tuijottamaan ikkunassa pyristelevää talvikärpää ja purskahitaa nauruun, ikäänkuin olisi nähnyt jotakin hullunkurista. Mutta kohta hän tavoittaa asiallisuutensa, myy tavaraa ja kerää rahaa kassakoneeseen, joka heläyttää iloisen kiitoksen pienestäkin lantista.

Veera-rouva on palannut Helsingistä. Hän kurkistaa myymälään sisäovelta, vilkaisee ylimielisesti miehensä ja huomaa Marian. — Tule sisälle, hän kutsuu, ja Maria noudattaa kutsua.

Veera on tuonut pääkaupungista erikoisteetä ja haluaa tarjota sitä Kivikonnun hiljaiselle rouvalle.

Maria katsoo ihmetellen kauppiaanrouvaa. Hän on uudistunut; entinen kellanhohtoinen tukka on värjätty punaiseksi, miltei viininpunaiseksi, ja kam-mattu toisin kuin ennen. Kulmakarvat on nypitty niin ohuiksi, että näyttää kuin tushilla olisi vedetty piki-musta viiru silmien ylle. Verenpunaisiksi lakatut kyn-net sointuvat pikantilla tavalla hiusten väriin.

Veera on tuonut suuresta kaupungista uusia vaat-teita, erittäinkin hattuja, ihania taitotekoisia luomuk-sia, tietenkin hinnakkaita, ja hän pitelee niitä helli-västi hyppysissään, huulet hyvästä mielestä väräh-dellen.

Veera avaa erään paketin ja levittää Marian eteen silkkisen leninkikankaan, vaaleanpunaisen ihanuu-den. Se on paksua ja varmaakin hyvin kallista.

— Mitä pidät tästä kankaasta? hän kysyy Marialta, joka silmät ihastuksesta loistaen hivelee sormillaan kangasta. Mariakaan ei ole muuta kuin nainen, hä-nen sormiensa päät ikäänkuin nauttivat noin hyvän, kalliin vaatteen sivelemisestä. Hänellä ei kylläkään ole varaa. . .

— Todella kaunista, myöntää Maria eikä voi olla nielaisematta vähäistä kaipauksen palaa, joka tuntuu

asettuneen kurkkuun.

— Toin sen sinulle, sanoo Veera ja ottaa kankaan kääriäkseen takaisin pakettiin. — Ostin nimenomaan sinua varten, Maria.

Maria estelee. Noin kallista lahjaa hän ei voi ottaa vastaan. Hän joutuu liian suureen kiitollisuudenvelkaan eikä voi sitä koskaan. . .

Mutta Veera huitaisee kädellään suurpiirteisen kaaren ja väittää:

— Kiitollisuus on minun puolenani, Maria! Olenhan niin monesti saanut sinulta kukkiakin ja... Loukkaat minua, pikku ystävä, jollet ota!

Marian täytyy taipua. Veeran suppusuista ystävällisyyttä on mahdoton vastustaa.

— Miksi Yrjö ei tullut koefilmaukseen? kysyy Veera kaataessaan teetä laseihin. — Odotin häntä, sillä minä olisin voinut tehdä jotakin hänen parhaakseen Siriuksessa. Niin, ja sinun parhaaksesi, Maria!

Maria huomaa Veeran silmien hohtavan hyvää tahtoa.

— Olemme hyvin kiitollisia sinulle, Veera, hän sanoo, — mutta Yrjö on vieläkin samaa mieltä kuin ennen.

— Että »vuorokausikin poissa Kivikonnusta on menetys».

— Yrjö ajattelee niin.

Kauppiaanrouva ei voi salata huokaisuaan. Hän on tarkoittanut toisten parasta, mutta toiset eivät ymmärrä.

— Ihmisen tulisi kuitenkin pyrkiä eteenpäin, hän sanoo vakavasti. — On väärin kätkeä talenttinsa! Raamattu sanoo sitä synniksi. Yhteiskunnallisessa ja kansantaloudellisessa mielessä Yrjön menettely on tuhlausta. Hän tuhlaa suuret lahjansa raatamiseen, jollaiseen pystyy vähemmänkin armoitettu. Eräs taloustieteilijä väittää, että sellainen on suorastaan rikollista. Onhan paljon ihmisiä, jotka eivät pysty muuhun kuin yksinkertaiseen ruumiilliseen työhön. Heiltä ei pidä anastaa sitä työtä.

Maria katsoo niin vilpittömän hämmästyneesti Veeraan, että tämä naurahtaa kesken kaiken.

— Tietenkään et ole tutustunut yhteiskunnallisiin ongelmiin, Maria, ja puheeni voi tuntua sinusta heprealta. Katsohan, tarkoitan sitä, että jos kaikki »herrasväet» rupeaisivat omavaraisiksi, niinkuin sanotaan, se on: ompelemaan itse vaatteensa, maa-

laamaan huonekalunsa, kuokkimaan ja perkaamaan maansa, kuten Yrjökin Kivikonnussa, niin sitä mukaa yksinkertaisen työn tekijöitä jäisi ilman työtä, ymmärräthän? Sellainen ahkeruus saa aikaan työttömyyttä ja kurjuutta, niin hullunkuriselta kuin se kuuluukin. Yrjön olisi työskenneltävä alalla, joka häntä kutsuu ja johon hän on luotu. Filmitaiteilijana hän hyödyttää koko kansaa ja maata. . .

— Maa-maata ja . . . ?

— . . . kansaa. Kun kotimaasta löydetään uusia kykyjä, elää myös kotimainen taide, eikä maahan tuoda niin paljon ulkolaista. Rahat jäävät tänne. Uskon sinun käsittävän hyvän tarkoitukseni, Maria pikku.

Kuinka viisaasti Veera osaakaan puhua, ajattelee Maria. Hänestä kumminkin tuntuu ahdistavalta, ja torttupala on juuttua kurkkuun. Hän katsoo avuttomana Veeran haaleansinisiin silmiin. — Jääsilvät, vilahda hänen ajatuksissaan.

Mutta äkkiä Maria säikähtää ajatusvilahdustaan. Kenellä jääsilvät? Kuinka rumasti hän voi ajatella lapsuudenystävättärestään, vieläpä hyväntekijästään, lahjoittajasta! Taivassilmäthän Veeralla on, taivas. . . !

Kauppiaanrouva sytyttää savukkeen, ja Maria ihaillee hänen kätensä sulavia liikuntoja.

— Tyttökoulussa painettiin kaunokirjoitustunail-la mieleemme Svett Mardenin sanat: »Pyri eteenpäin, menestys varma.» — Excelsior! Korkeammalle! Oscar Wilde on kirjoittanut: »Jokaisen ihmisen pitäisi toteuttaa jokin ihanne, joko Jumalan tai ihmisten mielen mukainen.» Yrjöä kutsuu taide!

Veeran sanat putoilevat selväpiirteisinä ja kirkkaina, kuin helmet lasiastiaan. Äänen sointu on hellivä kuin hyvän opettajattaren puhuessa. Maria kummin-kin tuntee ikäänkuin saavansa tuosta äänestä pieniä suolanrakeita silmilleen, kirpeitä, terävasärmäisiä ki-teitä. Hän aivan pelkää silmiensä kostuvan.

— Minusta on taidetta kaikki työ, mikä tehdään hyvin, hän virkkaa hiljaisesti, uskoen itsekin sano-vansa jotakin onnettoman vanhaa ja tyhmää.

— Oikein, sinä pikku viikkolehdiffilosofi, naurahtaa Veera ja taputtaa vierastaan sydämellisesti poskelle. — Mutta on synti hylätä taiteellinen kutsumuksensa. Minä itse tunnen sen raskaasti. . . Mutta Aarno, tah-dotko teetä?

Kauppias on Veeran viime sanojen aikana tul-

lut kynnykselle. Myymälässä on tauko, ja hän liittyy teenjuojiin. Hänen katseensa tuijottaa hiukan jäykkänä johankin muuhun kuin pöytäovereihin, ja sekoittaessaan sokeria teehen hän kertoo kuin ottaakseen osaa taidekeskusteluun:

— Koulussa luettiin Nerosta, keisarista, joka väitti olevansa suuri taiteilija. Luontoni pani tuota väitettä vastaan sillä minä uskoin . . . silloin . . . että taide *ylevöittää* harjoittajaansa. Tekee heidät hyviksi, nähkääs, epätsekkäiksi ja . . . No niin, Nero oli ilkeä, omahyväinen, julma. Ei siis mielestäni voinut olla taiteilija. Mutta nyt olen toista mieltä. Olen tutustunut ihmisiin, jotka pitävät itseään taiteellisesti armoitettuin ja . . . Nyt uskon, että Nero . . . oli taiteilija!

— Mitä tarkoitat, Aarno? kysyy rouva, heittäen ohimennen Mariaan ikäänkuin neuvoa etsivän katseen. Mutta ennenkuin mies ennättää vastata, hän kilauttaa hilpeilevän naurun ja lisää kysymykseensä leikillisesti:

— Ethän vain tarkoittane tehdä pilaa minusta?

— En suinkaan, vastaa mies kuivasti. — Minähän puhuin *taiteilijoista*.

Elmiö kuulee puodin oven avautuvan ja rientää

jälleen puuhiinsa.

— Miehestäni on viime aikoina tullut humoristi, selittää Veera Kivikonnun rouvalle. — Mutta hänen huumoriaan ei ole helppo ymmärtää. . . Apropos, pikku ystävä, on muuten perheonnelle hyväksi, että puolisot ovat välistä hiukan erossa, kauempana toisistaan. Se vahvistaa rakkautta, Maria pieni. Niin, tietenkään et ymmärrä, miksi. Katsos, vallankin mies kylälästyä pian samaan naiseen. Mies on nimittäin luonnostaan, perusolemukseltaan moniavioinen. Koristelemattomasti sanoen: uskoton. Älä näytä noin hämmästyneeltä, pikku, minä tunnen miehet! Heitä on pidettävä kaipaauksessa, jännityksessä, niin he kiinnittyvät lujemmin, ymmärräthän! Ei, älä käsitä väärin; en tahdo väittää, vihjatakaan, että miehesi Yrjö olisi jo tympeytynyt sinuun. Mutta ainainen tiivis läheisyys, kahden olo, tekee avioliiton ja rakkauden mitä arkisimmaksi. Silloin olisi tarpeen pieni loma. Mutta ota enemmän hilloketta, Maria!

Veera sytyttää taas savukkeen — Maria ei polta — ja puhaltelee ilmaan, taidokkaita savurenkaita. Ja hän selittää Kivikonnun rouvalle, miten avio-onni on säilytettävä. Miestä ei tule vangita, se hävittää onnen

ja rakkauden. Monet vaimot ovat jarruina, miestensä kehityksen esteinä. Miehestä voisi tulla jotakin, ehkä suurta, mutta kantaessaan avioliiton taakkaa tämä ei jaksakaan nousta. Vaimon velvollisuus olisi kehoittaa, rohkaista miestä, eikä... Niin, Yrjölläkin olisi mahdollisuus vaikkapa vain pistäytyä hakemassa elokuvan aarreaitoista vähän rahaa Kivikonnun tarpeiksi ja palata jatkamaan uurastustaan maankamarassa.

Marian tehdessä jo lähtöä muistuu Veeran mieleen vanha tarina ukosta ja akasta. — Se on leikillinen satu, hän naurahtaa, — mutta se kuvaa, miten ihmiset voivat pilata onnensa.

Ja kauppiaanrouva kertoo ukosta ja akasta, jotka saivat lausua kolme toivomusta, ja hyvä haltiatar lupasi ne täyttää. He päättivät visusti harkita, etteivät toivoisi turhan pientä. Mutta syödessä sattui akka tokaisemaan: — »Kunpa olisi paistettu makkara pöydässä!» Samassa ilmestyi makkara. Ukko suuttui ja toivotti: — »Kunpa se makkara tarttuisi nenääsi!» Samassa makkara killui vaimon nenässä. Ja kolmas, viimeinen toivomus piti uhrata siihen, että makkara saatiin irti nenästä!

— Niin tyhmiä me ihmiset, erittäinkin vaimot, monesti olemme, nauraa Veera lopuksi.

Kun Marja lähtee tulijaiskääröineen ja pikku Tuulalle vietävine makeisrasioineen, saa hän myös elokuvaohjaaja Laurtion terveiset Yrjölle kerrottavikseen. — Yrjöllä voisi olla mahdollisuuksia, on Laurtio sanonut, ja Veera tahtoo vielä muistuttaa niistä asioista.

11

Maria kertoo filmiohjaajan terveiset Yrjölle ikäänkuin puolueettomasti, lisäämättä omaa ajatustaan. Puntaroikoon nyt mies itse, jos asia hänen mielestään on minkään arvoinen!

Yrjö saa luvatus talviloman tehtaasta. Hänellä on nyt käytettävänä kolmisen viikkoa omiin askareihinsa.

Vapaapäivien vietto ei tunnu Kivikonnun isännästä niin hupaiselta kuin hän on ajatellut. Joutilaana hän ei ole aikonut olla loma-aikanakaan, mutta hän tuntee omituista levottomuutta eikä saa päätetyksi, mihin kotipihan työhön olisi tartuttava. Hänestä on alkanut tuntua, että kaikki nämä pikku puuhailut ovat jotenkin turhia ja että niihin käytetty aika olisi tyhjiin haaskattua.

Korkeat lumivallit pihapolkujen vierustoilla antavat kuvitelman vankilan muureista. Hän ei ole oikein vapaa, hän on melkein kuin jäähtauteen puristunut laiva. Pirtti, kamari, piha ja koko ympäröivä maisemakin on ihmeesti pienentynyt, kutistunut. Vai on-

ko hänen vereensä ilmestynyt basilli, joka ikäänkuin paisuttaa hänen olentonsa?

— Sairastan varmaankin henkistä elefanttitautia, hän tuumailee mielessään ja koettaa nauraa ajatus-sutkaukselleen. — Tai kirjaimellisesti suuruudenhulluutta!

Jos olisi kesä, niin se avartaisi olinsijat ja mielen. Yrjö seisoo kuulakkana talviaurinkoisena päivänä pihakalliolla ja tuijottaa pitkään lumiselle järven aavalle. Jonakin hetkenä hänestä tuntuu kuin hän odottaisi valkeata laivaa, joka saapuisi häntä noutamaan. Minne? Sitä ei ole helppo määritellä.

— Houkkio! hän toruu itseään, ja kääntää katseensa taivaalle.

Hän näkee pilvilaivojen kiitävän avaruudessa, niiden tie on rajoittamaton, mittaamaton ja vapaa. — Nuo menevät, minä jään! vilahtaa hänen mielessään. Mutta äkkiä hän ikäänkuin pelästyy omia mietteitään ja laskeutuu nopeasti kalliolta, aivan kuin tahtoisi eksyttää nuo levottomuutta herättävät, tunkeilevat ajatukset. Mutta ne seuraavat häntä kuin kiusalliset sääsket.

Hän hakkaa puita liiterissä, lapioi lunta, levente-

lee pihapolkuja, mutta ajatushyttiset piirittävät häntä näkymättömänä parvena ja inisevät herkeämättä kiusasäveltään.

Mikä häntä oikein vaivaa? Iltahetkinä ei piirusteleminenkaan huvita niinkuin ennen. Hän selailee kirjoja, haluttomasti, kiinnostumattomasti, — ei, ei sentään aivan. *Matkakirjat* kiinnostavatkin miestä. Hän selailee maantieteellistä kuvastoa, se on iso, komea kirja, ostettu kuukausittain maksettavaksi. Hän löytää siitä loppumattomiin tuttuja paikkoja. — Katso, Maria, tuolla torilla olen syötellyt kyyhkysiä, tuolta forumilta katsoin Vesuviuksen punaisia välähdyksiä ja tupruavia sauhupilviä. Ja tuosta laaksosta, jossa »se kolmas oli kuolema», nousin teräsköysien kannattamassa vaunukorissa Vigilion huipulle. Katsopa Niagaraa! Intiaanit sanovat, että joka sen näkee, saa ikuisen onnen.

— Tunnetko saaneesi sen, Yrjö? kysyy Maria, ja hänen ruskeanvihertävät silmänsä katsovat miestä tutkivasti.

Mitä? Täytyykö Yrjön oikein miettiä, ennenkuin vastaa?!

— Tietysti tunnen, sanoo mies, mutta Maria vais-

toaa äänensävyssä sitä samaa, joka on aikuisten äänessä heidän vastatessaan utelevan lapsen kysymykseen, hellää yhtäkaikkisuutta.

Mutta Yrjö sulkee äkillisesti kirjan ja vie sen hyllylle. Kirja on kaukokaipuun lentävä matto, se kuljettaa hänet pois Kivikonnusta.

Nyt olisi tosin aikaa ja asiaakin. . .

Varjelkoon! Kiviparatiisiin on ilmestynyt *käärme!*

Mies havahtuu, hän toteaa viettelijän läheisyyden, viettelijän, joka lupaa maineen ja rikkauden ome-
naa. Se on loppumattoman pitkä, kihajava, kahajava, latuskainen, miltei lapamadon muotoinen selluloiidikäärme. Sen värit ovat määrittelemättömän monet ja se kiertelee villissä serpentiinitanssissa Kiviparatiisin Aatamin ympärillä.

Maine ja raha!

Ei! Yksistään rahanhimo ei saa Kivikonnun miestä rauhattomaksi. Hän on ollut lavea luonne, joka on ennenkin antanut rahojen mennä teitään. Mutta halua saada rahaa Kivikonnun tarpeisiin hän pitää tekosyynä. Ei ole järjetöntä lähteä ansaitsemaan rahaa. Maine on jo toista kuin raha, sehän kuuluu oikeastaan epäaineellisiin arvoihin. Mutta mainetta-

kaan pyyteillessään hän ei ole aikaisemmin ponnistanut kaikkeansa. Siis sekään, maine, kunnia, ei ole hänen mielestään ollut kaikki kaikessa.

Kulkijamieli, seikkailunhalu, kokeilun nautinto, jonkin uuden hakeminen, ne ovat pohjimmaltaan Kivikonnun miehen levottomuuden syinä ja houkuttimina.

— Hyvä Henki, älä kumminkaan anna minun lähteä täältä! supisee mies toisinaan itsekseen. Hän rakastaa vaimoaan, lastaan ja pientä kontuaan ja tietää, että hänen on vaarallista lähteä. Häntä väijyvät mustat voimat. Ne ovat ikäänkuin karkoitettuja Kivikon-nusta, mutta ne tarttuvat häneen varmasti jossakin muualla. Hän tietää sen, mutta sittenkin . . .

Hänellä on toinen minä, joka toimii mustien voimien kätyrinä. Toinen minä lyö sanavaltteja hänen eteensä, eikä hän pysty niitä helposti kaatamaan. Se puhuu asiallisen järkevästi, se käyttää yhä useammin puheenvuoroja, ja se mukailee Veeran hyvänlämmintä ääntä:

— Miksi pelkää, mies? Olethan väkevöitynyt, olet jo tottunut kieltäytymään pahan houkutuksista. Olet miltei askeetti, itsesi ruoskija! Onhan elämä sinua

kolhinut, toki osaat karttaa sitä, mikä on turmioksesi. Palanut lapsi. . . Lähtisit nyt rohkeasti — vaimosi ja lapsesi onnen puolesta! Onnen? Niin, on suotta elää täällä köyhyydessä, jos. . . Kuvittelepa huvila tuohon kalliolle. Torni! Roottori, niin, entä ansari? Ne kaikki voisit saada, jos. . . Mene, mies ja tee mittasi täyteen!

Yrjö tuntee ruumiinsa kuohuvan terveyttä ja voimaa. Niitä hän on imenyt tästä kuulakkaasta ilmasta, puista ja kaikesta kasvullisuudesta. Niin, ja maankamaraisesta työstä, entä Mariasta ja Tuulasta? On ihmisiä, jotka ottavat voimaa toisista, ja heitä sanotaan energian kokoojiksi. Hän, Yrjö, saattoi olla sellainen. Hän on akkumulaattori, jota läheiset lataavat. Hyvä Luoja, jospa he itse heikontuvat siitä; he ikäänkuin luovuttavat vertaan hänelle! Eikö olisi hyväksi, että hän matkustaisi vähäksi aikaa pois?

Maria näkee miehen usein kävelevän mietteissään edestakaisin pirtin naukuvilla palkeilla. Väliin hän pudistaa päätään kuin kielteiseksi vastaukseksi johonkin ajatusväitelmäänsä. Useimmin hän kävelee allapäin, aivan kuin etsisi lattian raosta jotakin kadotamaansa, ehkä mielensä rauhaa.

— Hän kantaa avioliiton taakkaa! huokaisee vai-

mo itsekseen, muistaen tarkoin kaiken, mitä Veera puhui hänelle elämän onnesta. — Siksi Yrjö on allapäin kuin ikeellä raskautettu.

Asia on niinkuin Veera sanoi, ajattelee Maria. Hän, vaimo, on miehen kehityksen esteenä, jarruna. Mies uhrautuu, hylkää kutsumuksensa, joka kenties veisi hänet maineeseen, ja hän, julma vaimo, syöjätär, ottaa uhrin kylmästi vastaan. Hän vangitsee miestänsä ja pilaa yhteisen onnen tyhmyydellään, niinkuin se sadun akka. — Jos makkara tarttuisi nenääni eikä koskaan irtoaisi, niin olisin sen todellakin ansainnut, pääättelee Maria itseänsä syytellen.

Kunpa hän saisi voimaa kehoittaakseen miestä lähtemään! Se on katkera, raskas tehtävä, ja hän tuntisi itsensä onnettomaksi, jos mies noudattaisi kehoitusta ja jättäisi Kivikonnun. Mutta — mikä on oikeata onnea? Hänkö, vaimo, sen tietää paremmin kuin kohtalo, ylivoimat? Pitäisikö onnen olla juuri hänen piirustustensa mukainen? Onnihan on monenmuotoinen. Ehkäpä juuri se, mikä näyttää onnettomuudelta, onkin todellisen onnen siemen. Elämä kasvat-
taa meitä. Eiväthän kaikki oppitunnit koulussakaan olleet mieluisia, ja kumminkin ne olivat, joka ainoa

tunti, tarkoitetut vain meidän parhaaksemme. Kuri-
tuskin, vaikka sitä oli vaikea ymmärtää!

— Jospa saisin voimaa! huokaisee Maria itsekseen
monta kertaa päivässä.

Hän puhuu asiasta isälleenkin, vaikka tietää, et-
tei vanhus voi sanoa mitään kysymyksen käytännöl-
liseen puoleen kuuluvaa. Mutta mitä isä arvelisi, jos
Yrjö lähtisi kokeilemaan uudella ammattialalla?

— Minne?

— Helsinkiin. Yrjö vain mietiskelee . . .

— Arvasin sen! jarauttaa ukko ja sylkäisee lieteen
niin, että hiilet pihahtavat tuittuisesti. Ja imaistuaan
joitakin mietintäsauhuja punavartisesta piipustaan
hän kehoittaa lyhyesti:

— Sen kuin päästät menemään! Kulkumies . . . ei
olisi tullutkaan! Kyllä maailma omaansa kutsuu!

Kun tytär istuu äänettömänä ja miettiväisenä, vir-
kahtaa Ukko-Rosila leppoisammin:

— Mies tuli tuulesta ja menee tuuleen! Älä este-
le, ei se kumminkaan auta! Jos tulee takaisin, niin . . .
Taikka tee kuin tahdot!

Maria saa vähitellen voimaa.

Hän kohentautuu, vireytyy, on olevinaan huole-

ton johdatellessaan puhetta lähtösuuntaan.

— Että minne . . . ? kysyy mies korvat höristyneinä ja kasvot ihmeen valpastuneina.

— Sinne filmi . . .

— Aih, en ole muistanutkaan . . . enää! Niin, sitä Veeran . . .

Vaimo huomaa miehen teeskentelevän. Kyllä hän on muistanut tämän asian jopa unissaankin.

Miehen fosforivälkkäiset silmät ovat viime aikoina olleet kuin himmennetyt valot, mutta nyt ne saavat eloa. Koettaen kumminkin peitellä innostustaan hän on vastustele vinaan:

— Mutta täälläkin tarvittaisiin . . . kotipihassa . . .

— Sinullahan on pitkä loma, voit joutua takaisin. Sieltä . . .

— Hm, niin, saisihan sitä ainakin harkita . . .

Vaimon ja miehen välillä syntyy näinä päivinä pikku väittelyjä. Mies ikäänkuin vastustaa lähtöä, asia on saanut sellaisen käänteen. Hän keksii kaikenlaisia pikku esteitä. Nimenomaan pieniä, hyvin vähäisiä esteitä, jotka kumoutuvat itsestään.

Miksi hän ei keksi oikeita todellisia, päteviä esteitä? ajattelee vaimo niellen tarkoin kyyneleensä. —

Kyllä hän niitä löytäisi, jos . . .

Vaimo pesee jo miestä varten matkapyykkiä. Mies on kieltelevinään, mutta kantaa hyvin kerkeästi pilkkeitä pyykkipadan alle. Ja aivan kuin huomaamatta on matka järjestyksessä, tarpeelliset rahatkin erotettu perheen kassasta lähtijän varalle. Lähdön varsinaisesta syystä puhutaan vähän, sitä enemmän muista.

Vaimo saakin kuulla, ettei mies sitä filmiasiaa pidä niinkään tähdellisenä matkan määränä. Mies ei yksistään sen takia lähtisi. Hänellä on ennenminkin järkevät, käytännölliset seikat mielessään.

Kevääksi nimittäin tarvittaisiin ostaa uusia siemenlajeja, niin Yrjö selittää. Pääkaupungin erikoiskaupoista voi löytää jotakin hyödyllistä, mikä sopisi Kivikonnun maastoon. Ja onhan miehellä muutama sukulainenkin Helsingissä, ja heitäkin olisi pistäydyttävä tervehtimässä. No niin, ja ohimennen voisi viedä rouva Elmiön, Veeran, terveiset filmiohjaaja Laurtiolle. Ja jos . . .

Niin, jos ei ilmaantuisi syytä, joka pakottaisi jäämään sinne, niin mies palaisi kiireimmiten kotiin.

Lähdön edellisenä iltana mies liekuttelee lasta sy-

lissään hartaana ja vaiteliaana. Aamulla varhain hän on nouseva linjavaunuun. Hän on laskemattoman monta kertaa entisyydessään ollut matkallelähdössä, mutta koskaan ei lähtö ole tuntunut niin vaikealta kuin nyt. Hänet valtaa aivan yllättävästi suruntuntuinen olo, ja hänen täytyy yhtenään vakuuttaa itselleen, ettei nyt ole ikuisesta erosta kysymys. Hän palaa, totta vie!

Maria laittaa miehen laukkuun liinavaatteita. Hänen kasvonsa ovat verettömät, suu päättäväisesti tiukkaan puristettu, mutta liikkeet ovat teennäisen, pakotetun huolettomia.

Mies tuntee liinaisten miellyttävän lemahduksen, ja hän tietää, että siellä kaukana noita vaatteita sormiellessään hän omkin vaimon lähellä. Sillä Marian ominaistuoksu on juuri tuo puhtauden ja auringon yhteinen tuoksu, jota nuo paidat, housut ja nenäliinat uhoavat.

Maria etsii albumista heidän yhteisen valokuvansa, missä he seisovat puun juurella rinnatusten kihlaparina, ja asettaa sen huolellisesti kirjekuoreen sisällytettynä laukkuun. — Kuljemme sielläkin rinnan, hän sanoo miehelle ja koettaa nauraa iloisesti kuin

olisi mielestään lausunut sukkeluuden. Mutta hän ei saakaan kasvojaan ilmentämään pakotettua iloa, ne tuntuvat omituisen jäykiltä, kohmettuneilta; ne ovat ikäänkuin selluloiidinuken liikkumattomat posket.

Mies nousee ja kävelee lapsi sylissään miettiväisenä edestakaisin, kunnes pysähtyy ikkunan eteen. Rosokylkisen, huurteen vaikeuttaman kotikoivun oksien lomista hän näkee tähtikirkkaan taivaan. Iltatähti vilkuttaa maan vangeille lohduttavasti: — Täällä, täällä on hyvä! »Siellä sydän huokailee ja . . .» Pyrkikää!

Mies nielee tyhjää. Hänen pitäisi sanoa vaimolle jotakin tavallisuudesta poikkeavaa, mutta nielaisu vetää aiotut sanat kurimukseensa, ja vaimo saa vain katseen. Muuta ei tarvitakaan. Kun heidän katseensa yhtyvät, ei heidän sieluissaan ole yhtään sanaa tai ajatustakaan, jota toinen ei olisi tavoittanut. He kumpikin tietävät sen.

Ja kuin yhteisestä sopimuksesta he kääntävät katseensa iltatähteen, ja silloin kumpikin ymmärtää, että tuo kaukainen taivaamvilkku on oleva heidän yhdysmerkkinsä, kuinka kauaksi toisistaan he joutunevatkin.

II

1

Kaukojuna saapuu suurelle asemalle pitkänä mustana matelijana.

Säihkysilmäisen veturin lähestyessä asemasilta-katosta jyristen, ja — pam pam! — kuin hätäkelloja soittaen saattaisi heikkohermoinen pelätä, ettei juna pysähdykään, vaan syöksyy suin päin katokseen ja halliin.

Joskus on niin tapahtunutkin.

Juna seisahtuu kuin viime tingassa ja heikkohermoinen katsoja ihastuu: vaara ohi!

Vaunuista purkautuu väkeä. Uusia ihmetteleviä kasvoja, arkailevia vierastavia ilmeitä, epävarmoja askeleita asfalttisilloilla. Myös tottuneita eleitä, itsevarmoja, jopa kyllääntyneitä ilmeitä; toisethan tulevat arkiseen kotiinsa.

Suurkaupunki saa monta huoneellista lisää elävää voimaa. Se kuluttaakin sitä säälimättä. Iso kaupunki on kuin jättiläispeto, Moolok, joka syö ihmisiä. Se nielee heidät sisuksiensa satakertoihin, jauhaa, pehmittelee, liuottelee sulatusnesteillään mitä

milläkin tavalla, ja jäännökset joutuvat sitten hautausmaalle, hullujenhuoneeseen, vankilaan tai katujaan.

Kivikonnun mies astuu valaistuun asemahalliin melkein ujoilevasti, aivan kuin olisi ensikertalainen täällä. Hän tuntee kummallista orpoutta. Hän on kuin väärällä asialla. Tällaiselta hänestä tuntui joskus pikkupoikana kuljettuaan luvattomasti ovesta, jonka yllä oli julistus: Pääsy kielletty!

Asemahallin kovan kiiltävä lattia tuntuu iljanteiselta, mies pelkää liukastuvansa, ja hän törmäilee ohittajiin eikä hämillään ollen hoksaa edes pyytää anteeksi.

— Olenpa korpelaistunut, hän ajattelee. — Maatunut, saveutunut yltä päältä! Olen kuin mikäkin hattuaan pyörittelevä mökkiläinen suurellisten hoveissa. Kuinka nopeasti ihminen metsistyykään!

Hän tuntee itsensä jotenkin pettyneeksi, noljahtaneeksi. Pääkaupungin jälleennäkemisen piti olla väkevä elämys. Nyt hänestä tuntuu töykäisevältä jo kynnyksellä. Ravintolan puolella hän näkee varhaisten juomaveikkojen sekoittelevan salaisesti olutkolpakkoihinsa vahvistusta takataskupulloistaan ja tarjoa-

van pääparannusta magdaleenakatseisille naisseuralaisilleenkin.

Jotain entisyydestä leimahtaa miehen sieraimiin kuin kaatopaikan löyhkä. Hän jättää matkalaukkunsa makeiskioskin tiskin taakse säilytettäväksi ja lähtee ravintolasta.

Rautatiekirjakaupan värikkäät lukemistot huutavat hänelle suurilla otsakkeillaan kuin oppaaksi joutuen. Hän on nuori mies maalta, ja tytönkuvakaniset lehdet ikäänkuin keimailevat hänelle, ujoilevalle markkinavieraalle, ja tyrkyttäytyvät hoilaten ilonaisen tavoin: — »Lemmen ihanin salaisuus!» — »Mitä verhojen takana tapahtuu?» — »Tyttö, joka uskalsi!» — »Hän antoi sydämensä».

Mutta sanomalehdet ovat totisia herroja. Niitten etusivut puhuvat politiikasta ja taloudellisista asioista. Nousuajasta, valtojen välien kiristymisestä, suurpolitiikkojen konferensseista. — Syttyykö sota? kysyy yksi. — Sota ovella! tietää toinen. — Euroopan tilanne kärjistyy! pahoittelee kolmas. Mutta neljäs rauhoittaa: — Maamme ei ole vaaravyöhykkeessä!

Matkamies joutuu aseman valtaovien ulkopuolelle.

Aamuhämäräisen kaupungin kasvot tuijottavat häntä tummanpuhuvina ja arvoituksellisina. Graniittijättiläiset asematalon valtaovien kummallakin puolella pitävät vankoissa käsissään lyhtyjä, ja niissä hohtaa vielä kellertävä valo.

Mies tuntee olennossaan kivimiesten ankaran katseen. Hän on kuulevinaan niiden jyhkeän äänen:

— Käänny, mieletön! Jätit vapaaehtoisesti paratiosisi, ja sitä tulet vielä katumaan!

Katukivet kopisevat joka puolella. Työhön menijäin joukot näyttävät aavemaisilta kulkueilta hitaasti valostuvassa hämyssä. Himmennetyt katulamput vaikuttavat ikäänkuin sairaloisilta, kelmeiltä, ne ovat todellakin väsyneet yön valvonnasta. Ihmisilläkin on kesken uniensa herätetyn nyreä ilme. Ohikiitävät autot örähtävät kiukkuisesti kuin unen sorruttamalla äänellä. Näin miehestä tuntuu.

Yhdeksän lyönnillä hän astuu *Siriuksen* toimistoon. Ohjaaja Laurtio ei ole vielä saapunut, mutta toimistotyttö uskoo hänen pian olevan täällä. — Istukaa, olkaa hyvä!

Toimiston seinät ikäänkuin aaltoilevat mainosjulistoiden paljoudesta. — Maailman nauru! — Vuosi-

sadan taideluomus! — Filmi, joka ylittää inhimillisen saavutuksen rajat!

Yhdestäkään mainoksesta ei puutu suuteluasentoista nuorta paria. Suudelma on hekumallinen kukka, se vetää ihmismehiläistä puoleensa.

— Ei ole sanottua, vaikka minäkin onnistuisin, ajattelee Yrjö Toivola optimistisesti katsellessaan lemmensankareitten kuvia. — Elokuva-alallahan tehdään ihmeitä; lihakaupan myyjättärestä tähdetär ja parturitytöstä itse Greta Garbo!

Kuin vastaukseksi tähän lyö seinällä käypä kello yhden lyönnin niin töksäyttävästi, että se kuulostaa kieltosanalta. Heiluri sen sijaan on kaksimielinen kuin oraakkeli; se vaappuu puoleen ja toiseen, ja diplomaattisen tahdikkaasti se kieltäytyy sanomasta sitä tai tätä. Mutta lähihuoneesta kuuluu kirjoituskooneen kuivakas, asiallisen kylmä epäily: nipin napin, nipin napin!

Ohjaaja Laurtio saapuu, ja Yrjö johdatetaan hänen työhuoneeseensa. Toimistotyttö mainitsee hänen nimensä ja lähtee.

Ohjaaja selaa pöytänsä ääressä papereita otsa rypyssä eikä kiinnostu Yrjön läsnäolosta, liekö kuullut-

kaan tytön esittelyä.

Tämä mies on kyllästetty tuttavuuden tavoittelulla, Yrjö Toivola tietää sen. Häntä nuoret yrittävät tavata, he kirjoittavat, soittavat hänelle. Hän on onnen kauppias, jolta on mahdollisuus saada pääsylippu Eldoradoon, menestykseen, rikkauteen ja maineeseen. Hänellä on avain Onnelaan! Onnelaan, niin nuoret uskovat ja — ehkä eivät aivan väärin.

— Niin, ahaa, Toikkanen . . . ?

Ohjaaja nostaa katseensa, papereista ja suuntaa sen vieraaseen.

— Toivola, oikaisee Yrjö, ja hän tuntee olevansa hattuaan pyörittelevä anoja, peukaloinen, ja tuo ohjaaja, mahtimies, kattoon asti ulottuva jätti. — Rouva Elmiö puhui kokeilusta . . .

— Elmiö, El. . .

Filmiohjaajan muisti on aina monen monituisen asian säilytyspaikka, ylikuormitettu tallelokero. Laurantion katse harhailee muistelevana, ikäänkuin etsivänä pitkin seiniä, kunnes pysähtyy tuijottamaan yhdellä seinällä riippuvaa painokuvaa. Se on pikantti alastoman naisen kuva. Nainen lepää komeassa vuoteessa kuin odotellen jotakuta tulevaksi.

Ohjaajan kasvoilla vilahtaa merkitsevä, silmääis-kevä, löydöntekijän ilme. Nyt hän muistaakin:

— Niin, rouva Elmiö, tosiaankin! Oli kai puhetta, muistaakseni. . . Mikä se olikaan: Puunjalostusteh- taan mainos. . .

Laurtio laskee paperit käsistään pöydälle ja tark- kailee vierasta miestä. Yrjö koettaa seistä ryhdik- käimmässä asennossaan. Tästä hetkestä riippuu pal- jon.

— Tjaa-a, miks’ei! Voimmehan kokeilla, olihan sii- tä. . .

Ohjaajan hajamielinen katse lipuaa seiniä pitkin, hipaisee naisen kuvaa, ja hän ikäänkuin löytää päät- tävät sanat:

— Selvä! Koekuvaus studiossa numero kaksi, tässä talossa. Täsmälleen kello kolmetoista. Ei myöhästyttä!

* *

*

— Hiljaisuus.

— . . .kuvaus!

— . . .kamera!

Ohjaaja Laurtio on ahkerassa työssä Yrjön tullessa pariakymmentä minuuttia ennen määräaikaa. Sellu-

loidinauhalle on kiinnitettävä lemmenkohtaus, ja sen loppusuudelma on vaikea paikka. Tähän maailmaan enin esitettyyn kohtaukseen olisi koetettava saada hitunen tuoretta vivahdusta. Ei kuitenkaan ylitiötaiteellista, sillä sellaisesta ei rakkaudennälkäinen yleisö pidä.

Yrjö naurahtaa kuultuaan, että loppusuudelman tulee kestää täsmälleen viisi sekuntia. Käsikirjoituksessa on niin määrätty. Mutta ketään muita ei tämä seikka naurata. Suudelma on näille tekijöille vakava asia, yhtä vakava kuin yleisöllekin. Mutta kummallekin osapuolelle eri syistä.

Loppusuudelman onnistumisesta saattaa riippua filmin, kalliisti kustannetun teollisuustuotteen menestys. Siksi suudelma ei ole näille ammattilaisille tunnetta, vaan materiaalia. He käsittelevät suudelmaa kuin seppä metallia, räätäli vaatetta, suutari nahkaa. Se on vain teollisuuden raaka-ainetta, ei muuta.

Ohjaaja elää kiihkeätä, kuumevireistä elämää. Hänen kasvoilleen on jähmettynyt miltei juhlallinen, kohtalontuntuinen vastuuntietoisuus, ja hän onkin verenpaineesta tulipunainen.

Kivikonnun mies tarkastelee uteliaasti tätä sadunomaista huvipajaa.

Elokuvastudio on hänelle uutta, ennen näkemätöntä. Ollessaan tässä kaupungissa ennen hän ei joutunut filmin kanssa tekemisiin. Puunjalostustehtaan mainosfilmi kuvattiin hänen ja Veeran kohdalta ulkoilmassa, eikä hän joutunut näkemään sisäkuvausta.

Tässä työhuoneessa siis taotaan elämää, kohtaloita. Satuja, moderneja tuhkimotaruja, seikkailujuttuja. Täällä säilötään kuin hillotölkkiin hyväilyjä ja nyrkiniskuja, vihaa ja rakkautta, jaloutta ja kataluutta. Seis! Ennen kaikkea sittenkin — *rakkautta!* Viileänä, lämpimänä, syövyttävän kuumana, polttavana, tuhoavana ja myös — tietysti — elämänmyönteisenä, rakentavana, jalostavana voimana.

Rakkaus on elokuvan herkkupöydässä jokapäiväinen leipä, alkupala, pildsulämmin ja pääruoka. Ja viimeinen suupala, mitä muuta se saattaisi olla kuin rakkautta. Palan paineeksi tarjotaan rouva Filmian pitopöydässä lemменjuomaa, imelää, kirpeätä, hapanta, kylmää tai kuumaa, mutta tuskin muuta kuin lemменjuomaa.

Kuvanottokone on metallipeto, joka himoitsee syödäkseen tunteita. Se itse on kylmä, kova pinnaltaan ja myös sydämeltään, mutta se ahmii nälkäisesti, täytymättömästi helliä kosketuksia, huokauksia, suloisia sanoja. Ne ovat sille ruokaa, vatsantäytemassaa, niin kuin muinoin ihmislapset Moolokille. Niitä se sulattelee selluloidisuolistossaan kunnes syntyy seos, joka tuottaa nautintoa yksinkertaisille, rakkautta kaipaa-ville sydämille.

Satupajan lattialla mataa kimpuittain sähköjoh-toja, ne ovat paksuja, pitkiä, kirjavakudoksia kuin etäisen maan tiikerikäärmeet. Ne ruokkivat koneita ja tekoaurinkoja, vattiväkeviä lamppuja, jotka vala-vat troopillista hehkuaan leikareihin ja muihin työ-s-kentelijöihin.

— Hiljaisuus.

— ...kuvaus!

— ...kamera!

Kuuluu kahden laudan läiskähdys vastakkain lyö-täessä. Puuha tuo mieleen juoksukilpailun startin.

Kamera alkaa surista. Yrjö näkee kahden tutun näköisen nuoren ihmisen kietoutuvan tuliseen sylei-lyyn. Tutunnäköisen? Niin, hän on monesti nähnyt

tuon parin samanlaisessa tehtävässä. Kauppalassakin, Bagdad-teatterissa.

Mies on kuuluisa lemmensankari Kairaslehti ja nainen Ailimarina — taiteilijanimeltään. Kairaslehti esittää tässä kuvassa rikasta paroonia, joka on kuolettavasti rakastunut paperikaupan myyjättäreeseen.

Yrjö katsoo uteliaasti tuota ihmeellistä miestä, valkokankaan kuningasta. Hän on tyttösielujen ihailema olento, rakkaudenjumalan ruumiillistuma. Hänen hyvänä osanaan on aina esiintyä roistoksi nimitetyn luihun, epämiellyttävän näköisen miehen vastakohtana. Inhimillisen sankaruuden ja miehuuden perikuvana hän saa ilmestyä kuvaliinalle, »pelastaa» tytön ja tehdä roiston tihutarkoitukset tyhjiksi. Usein hän ajaa tuhkimotyttönsä kanssa loistoautolla onneleen eikä vaadi tytöltä juuri muuta kuin että hän on raukeasilmäinen, karuun maailmaan soveltumaton, käsin kannettava sievätär.

Onko kummaa, että tyttösieluinen väki palvoo tuota yliolentoa, johon on tiivistetty kaikki miessukupuolen todelliset ja kuvitellut hyveet!

— Vihdoinkin minun, sinä ihmeellinen tyttö!

Intohimoa uhkuva lause ja kahden lempivän ras-

kaspaineinen hengityskin erottuvat kameran surinasta.

— Valmis! ilmoittaa ohjaaja ja huokaa helpotuksesta.

Sanat »vihdoinkin minun, sinä ihmeellinen tyttö» muodostavat tärkeän tunteen ja äänen yhdistelmän, sen sävytykset merkitsevät paljon filmin hyödyksi tai vahingoksi.

Ihmiset, jotka nauravat lauseelle ja pitävät sitä typeränä, eivät ehkä tiedä sen kaupp-arvoa. Eihän rahallisille kaupp-arvoille naureskella.

Ohjaajalla on tauko. Yrjö lähestyy häntä.

— Ah, niin, te . . . Toivio?

— Toivola, oikaisee Yrjö hajamielistä ohjaajaa. Hän huomioi äänensä alistuneen, nöyrytyneen sävyn. Kauppalassa hän alkoi luulla olevansa mieleenjäätäpä persoonallisuus, täällä hän toteaa olevansa jotakin muuta.

Yrjö saa opetella pari lausetta, ja ohjaaja Laurtio neuvoa hänelle joitakin liikuntoja.

— Hiljaisuus — kuvaus — kamera!

Kuvakone surisee kuin vihainen paarma. Mustien kirkonkellojen muotoisten heijastajien lamput sähi-

sevät kuin harmissaan siitä, että niitä vaivataan joutavan vuoksi. Niin Kivikonnun maalaistuneesta miehestä tuntuu. Hän lakkaa olemasta voimakas uros, joka ei ole pelännyt miestenkeskistä tappelua eikä ole hätääntynyt joutuessaan hirmumyrskyyn merellä. Nyt hän on ikäänkuin hervoton, hän pelkää polviensa vapisevan ja saattavan hänet yrityksineen studiossa olevan väen naurettavaksi.

Hän on unohtamaisillaan sanat, jotka on lausuttava mikrofoniin — »maikin» — vastaanotettaviksi. Jäsenet tuntuvat kitisevän kuin ruosteisuuttaan. Juuri nyt, jolloin olisi liikuttava sulavasti. Milloin ihmeessä hän on ennen kokenut tällaista? Monesti — painajaisunissa.

Kamera vaanii häntä kuin luvattua uhria. Sen linsisilmä tuijottaa jäänkiiltoisena, kylmänä, tunteettomana. Se onkin selluloidikäärmeen, filmin kuningaskäärmeen silmä, joka lumoo alokkaan ja vie hänestä voiman.

Sanat irtautuvat kokeilijan huulilta kuin pahassa unessa — takeltaen, väkinäisesti. Yrjöstä tuntuu kuin hänen kielellään olisi kangistavaa tinaa. Ja tämä jäykkyys! Varmasti asia on menetetty! Hyvä! Illalla hän

lähtee junassa kotikauppalaan. Siellä, omalla konnulaan, hänellä on työtä, jota hän osaa tehdä kangistumatta, jäykistymättä. Eikä hän koskaan enää kuuntele houkutuksia, hän pysyy siellä elinaikansa. Miksi hän lähtikään?

Yrjö näkee lemmensankarin, Kairaslehden, seisovan syrjässä ja katsovan kokeilua. Hänen suupielesään väreilee ivallinen hymy, siltä Yrjöstä näyttää.

— Valmis!

Yrjö on nyt vapaa. Hän on myös varma siitä, että asia on pilalla ja että hän matkustaisi iltajunassa. Mutta hänen ihmeekseen ohjaaja sanookin ystävällisesti:

— Ylihuomenna saatte tietää, miten kokeilunne on onnistunut.

2

Itämeri huokuu usvaista kylmyyttään Pohjolan valkeaan kaupunkiin. Sanomalangat hileilevät valkoisen pörhökarvan verhoamina: ne näyttävät vaarattoman pehmeiltä, ja ne soittavat alamielistä valittavaa pakkassäveltä.

Ihmiset ovat jo odottaneet kevättä ja lämmintä. Talven selän pitäisi jo olla taittunut. — Tämä on talven loppukiri, arvelevat hyväuskoiset. — Tää on viimeinen taisto! tuntuu pakkanen itsekin laulavan kiireän jännitteisellä falsetillaan.

Auringon hymy on pelokkaan viileä, väkinäinen, se on kuin salahymyä. Päivä on ikäänkuin ennen aikojaan ja vasten tahtoaan paljastettu pehmeitten untuvaisten pilviturkiksien suojasta. Mutta päivänsäteet ovat kuin auringon poikasia; ne leikkivät hilpaisevan pirhakoina raitiovaunujen ja talojen ikkunoissa, räystäitten jäävalumissa, kilottavat katukulkijain silmäterissä, aivan kuin ennalta iloiten emonsa lopullisesta voitosta.

Yrjö Toivolalla ei ole ennakollista varmuutta men-

nessään Siriuksen studioon tiedustamaan kokeilunsa tulosta.

— Teitä voidaan käyttää pienemmissä tehtävissä, ilmoittaa filmiohjaaja Laurtio hänelle suopeasti.

— Pienemmissä?!

Yrjö nielaisee tyhjää, ja ohjaajan tarkka silmä huomaa sen.

— Niin, emmehän tunne mahdollisuuksianne ainaan vielä. Ehkä pianikin toteamme, että teistä on enempiänkin. Filmi on rajattomien mahdollisuuksien alue. Mutta... tyvestä, ymmärrättehän! Saatte mennä toimistoon tekemään sopimusta!

— Sopimusta!

— Niin, mutta huomatkaa: pienempiä tehtäviä varten... ainakin alussa. Tyvestä, tyvestä!

Tietysti tyvestä! Sehän on selvää, mitä muuta hän voi odottaakaan. Mahdollisuuksia saattaa olla enempiän! Hyvänen aika, tämähän on jo voitto! Sopimus, elokuvasopimus, pienikin, mitä se merkitsee? Rahaa, tulevaisuutta, mainetta, onnea! Filmia-haltiattaren aarreaitta on satumainen, tietäähän nuori mies sen. Siellä mitataan kaikki keltaisessa kullassa, siellä ei pikkusummia tunneta. Nuori mies on lukenut, kuul-

lut siitä. Autuas, ketä Filmian samettivaippa vähänkään hipaisee! Onnelaan, Onnelaan!

— Tuohon nimenne, ja tuohon . . . kiitos! sanoo yltiökiharainen neitonen Siriuksen toimiston luukulla.
— Toinen kappale jää teille.

Yrjö lukee sopimuksesta, että hänet on kiinnitetty Siriuksen avustajanäyttelijäksi kahden vuoden ajaksi.

Kahden vuoden ajaksi!

— Niin, toisilta yhtiöiltä ei saa ottaa tehtäviä vastaan tänä aikana, tulkitsee neito.

Palkasta ei sopimuksessa mainita mitään.

— Se tulee tehtävien mukaan, selittää neitonen myötämielisesti hymyillen. — Suuresta roolista maksetaan enemmän ja pienestä vähemmän.

Selvää!

— Saanko pyytää osoitteenne? jatkaa toimistovirkailijatar. — Saatte heti tiedon, kun teitä tarvitaan. Silloin on oltava valmis, heti, vaikka jo ensi yönä, jos kutsutaan.

Yrjö taittaa sopimuspaperin ja pistää povelleen. Hänen huulillaan sihajaa hyvänmielen viheltely. Toimiston seinille ripustetut tähtien kuvat näyttävät kat-

sovan häntä tutkivasti, ehkä hän onkin uusi löytö, jonka paikka on pianikin toimiston seinällä, samalla taivaalla kuin muittenkin tähtien. Kuka tietää, vaikka tuon jumaloidun Kairaslehden vieressä! Niin, ellei *tilalla*. . . jolloinkin. . .

Yrjöstä tuntuu kuin ihaillun ensirakastajan kasvot olisivat tällä hetkellä hiukan venähtäneet. Mutta nyt hän, Yrjö, huomaakin kaikessa olevaisessa hauskoja, hymyilyttäviä piirteitä, ei, kyllä hänen nyt tekisi mieli nauraa aivan ääneen.

kiirehtii ulos eikä malta odottaa hitaasti liikkuvaa hissiä, vaan harppii portaat alas juosten. Hänen on jouduttava sähkösanomatoimistoon. Hyvä sanoma Marialle, minuutintärkeä sanoma. Korukaavakkeella, sellaisella, missä soitetaan voitontorvia. »Elokuvasopimus kahdeksi vuodeksi uerjoe», saisi Kivikonnun hiljainen rouva lukea sähkeestä.

— Elämä alkaa huomenna! väittää elokuva. — Elämä alkaa tänään! tietää Yrjö Toivola.

Uusi elämä!

Niin, ehkä Yrjö Toivola vihdoinkin osuu alalle, jossa hänen lahjansa pääsevät esille, — ja hän putoaa omaan voittoisaan loveensa kuin ruletin marmori-

pallo.

— Vanitas vanitatum! sanoo koulussa usein historian lehtori. Aivan niin, mikä olevainen ei olisi turhuutta? Mutta miksi ihminen on sysätty tähän turhuuteen? Ylivoimilla täytyy siinäkin olla jokin tarkoitus. Kuvaelämän valhe, ehkä se on juuri kiirastuli, joka Yrjö Toivolan on maanpäällisessä elämässään läpäistävä. Ja kaiken lopuksi — jos turhuudella on jokin tarkoitus, niin ei se turhuutta olekaan.

Yrjö Toivola on nyt seikkailemassa, aarteensintämatkalla, ja hänen korvissaan jo kilajaa kulta ja hopea.

Tosiolevaisuutta, sitä harmaata, ei tällä kertaa olekaan. Hän on nyt satupoika, joka tietää pääsevänsä laivaan, millä matkustetaan aarresaareen. Hänen tekisi mielensä heittää kärrynpyörää tässä kadulla. Eikä hän olekaan pikkupoika, vaan jätti; hän on kasvanut pituutta, ja hän kävelee Gulliverina lilliputtien kaupungissa. Nuo kivitalot ovat matalampia kuin eilen, ja hän saattaisi taputtaa niitä setämaisesti päälle ja sanoa: — Kas niin, pilvenpiirtäjän poikaset, teilläkin on lupa uneksia korkeuksista!

Raitiovaunut nyökyttelevät tutunomaisesti ohit-

taessaan hänet. Käytäväasfaltti ujuu hänen jalkojensa alle nöyryydestä matalana. Hän on mies, jolla on povessaan elokuvasopimus kahdeksi vuodaksi!

— Iso mies ja noin lapsellinen! nuhtelee häntä sisäinen, vakava miesääni. — Aivan niin, vastaa toinen sisäinen, mutta nuorekkaan ilakoiva ääni. — Suurin osa vanhoistakin ihmisistä on todellisuudessa pikku lapsia, jotka teettelevät aikuista! On virkistävää edes joskus vapautua teeskentelystä ja olla oma itsensä!

Kivikonnun mies lähettää sähkeen ja kävelee jälleen kadulla. Ravintoloista kuuluu iloista sorinaa, lasien kilinää ja orkesterin soittoa. — Nyt on kaikki hyvin; voit vähän juhlia, ehdottaa hänen sisällään hiljainen houkutteleva ääni. — Miten juhlia? kysyy toinen ääni. — Noh, pikku istunto, pari lasia, ruoka-annos, niin, ja sitten kauniisti yöpuulle!

Mies hiljentää askeleitaan; hän on joutunut taiteilijaravintolan kohdalle. Tuttu paikka! Keitähän siellä nykyään istuu? Onkohan »Seitsemännen taivaan poika» häipynyt? Hienostuneen näköinen mies, morfinisti, joka myi vaikka hashista ja marihuanaa. Ja monet iloiset veikot! Eikö olisi uudistettava tuttavuuksia?

Houkutteleva ääni kovenee, se muuttuu vaativaksi, se ikäänkuin tuuppii miestä. — Fariseus, fariseus! se pilkkailee, kun mies empii. — Pikkusielut halkovat hiuksia. . .

Mies seisahtuu kahden vaiheilla. Hän vetää taskustaan nenäliinan ja kuivaa sillä kiivaan kävelyn ja intoutuneen mielen kosteuttamaa otsaansa. Nelinkertaiseksi taitettu liina on tunti sitten otettu matkalaukusta, jossa se oli vielä Marian käden jäljeltä. Liina on hohtavan valkoinen ja tuoksahtaa selvästi Kivikonnun kuulaudelle. Marialle se tuoksahtaa!

Marialle!

Kangas, jonka nurkkauksessa on vaimon punalangalla kirjailemat Y ja T vierekkäin, uhoaa näkymättömiä säteitä, ja ne ympäröivät miehen kuin ihmeellinen taikakehä. Hän muistaa olevansa isä ja hyvän vaimon mies. Hänellä on ihana vastuu, hän ei ole irrallinen maailmanmatti, niinkuin ennen. Ihana vastuu on kuin pohjalasti purressa, se pitää purren pysyissä hurjimmillakin laineilla. Ja mies kävelee ravintolan ohi, toisenkin ravintolan, kolmannen. . .

3

Kaupungin valot syttyvät ja sammuvat kerran toisensa jälkeen, seinäalmanakasta repäistään lehti, toinen, kolmas, — palkkalaiset alkavat käyttää lanttejaan säästeliäästi. Mitä, joko nyt ollaan kuun päässä?

Yrjö asuu ensiluokan hotellissa ja odottaa tulevaa hyvää. Hän tahtoo kerrata jotakin mennyttä parempien päivien ajoilta, niiltä, jolloin häntä palveli kulkakaluunainen vahtimestari, tulipunapukuiset hotellipojat ja pidättyvästi hymyilevät tarjoilijattaret.

Mutta Yrjön rahat kuluvat kilvan päivien kanssa. Vihdoin hän tiedustaa puhelimella ohjaaja Laurtiolta, milloin hän saisi luvattuja tehtäviä.

— Ilmoitetaan, kun satutaan tarvitsemaan, vastaa ohjaaja lyhyesti.

Kun satutaan tarvitsemaan!

Yrjö kertoo näitä sanoja itsekseen mutisten, supattaen, lopulta tokaisten ne suustaan kirolauseena. Kun satutaan tarvitsemaan, jukoliste! Satutaan . . . ! Hitto soikoon! Miestä on petetty! Hän luuli tehtäviä — ja hyvin palkattuja tehtäviä — ilmaantuvan aivan en-

sitilassa. Olihan hänellä oikein kahden vuoden sopimus!

Yrjön on luovuttava miellyttävästä, hienosta huoneestaan ja muutettava hämärään matkustajakotiin, jonka sokkeloisissa käytävissä vaani kompastus. Ovet, seinät, huonekalut tuntuvat iskostuneen tahmaisiksi, ikäänkuin jokainen talossa vierailut asukki olisi jättänyt niihin huonointa itseänsä. Kosteutta tihkuvien seinien harmaakuvioiset tapetit ympäröivät hänet kuin jättiläishämähäkin vangitsevat seitit. Niin hänestä alkaa ruveta tuntumaan.

— Iloitsen siitä, että sinua onnestaa, kirjoittaa Maria kotoa. — Tehdas käy nyt vain kolme päivää viikossa, ja seisahtuminen voi olla lähellä. Sanotaan, ettei ole saatu ulkomaan tilauksia, odottavat sotaa... Uutta piirustajaakaan ei ole otettu tilallesi. Ei tarvita toistaiseksi...

Mies tuntee sydäntään hiukovan lukiessaan vaimon hieman kulmikkaita kirjaimia, jotka on muodostellut talous- ja pihatyössä taipuisuutensa menettänyt käsi. Nyt hän alkaa ikävöidä Kivikontuun; sinne on jäänyt enin osa häntä itseään, ja täällä hän on kuin emäkappaleestaan irtirevitty pala.

Mutta nyt hän ei voikaan ilman muuta palata kotiin. Mitä hän tekisi siellä työttömänä, jos Puunjalostustehdas ei tarvitse piirustajaakaan! Ei, hänen on pysyttävä kärsivällisesti tiellä, jolle on lähtenyt!

Matkustajakodissa on suoritettava vuokra jokaisesta yöstä etukäteen. Yrjö pistäytyy salavihkaa panttilainastossa, sillä mukana olleet rahat ovat loppuneet. Panttikuitit hän myy sekalaiskauppiaille, ja tämä hyväsydämisyydessään lupaa, että ne saa lunastaa takaisin maksamalla kaksikymmentä sadalta kuukaudessa.

Ulkona hymyilee kevät kuin iloiten kaikkien eläjien menestyksestä. Hyväuskoinen, toivontäyteinen, lupauksellinen kevät! Hempeämielinen lepertelijä, hymysilmä, se ei voi sanoa kenellekään synkkää totuutta. Syksy, mustakulmainen varjon mies, se saa olla pahan toden puhuja, se ottaa, minkä kevät antaa. Se luettelee kurtistumat, rypyt, jotka ikäeläjä saa kasvoihinsa, se vie elämän päivän ja tuo illan tilalle.

— Tämä on kertausharjoitusta! koettaa Yrjö Toivola ajatella ilvehtivästi joutuessaan yömajaan. Hänellä ei ole enää pantattavaa eikä valmista rahaa. Hänet sysätään matkustajakodista ilman muuta kadulle.

— Jälleen kotona! mutisee mies istuessaan naftaliinin ja lysoolin väkevästi hajustamassa monisänkyisessä huoneessa. Tämän portaikon hän on laskeutunut ennen. Ensiluokan asunnosta matkustajakotien, yömajojen kautta jopa halkopinojen väliin. Joutuihan raamatunkin tuhlaajapoika syömään rapaa, ja tuhlaajapojat — niinkuin, muutkin ihmiset — pysyvät ikuisesti samanlaisina eivätkä opi toisten virheistä, tuskin omistaankaan.

Hän käy joka päivä kysymässä »tehtäviä» Sirius-yhtiössä.

— Ehkä pian tarvitaan, kuuluu lupaava vastaus. Mutta rahaa, ennakkoa on Yrjön turha pyytää, sen antaminen olisi vastoin talon periaatteita.

Mariani ihailussa kotona olisi vähän säästöjä.

Mutta mies ei voi edes tunnustaa vaimolle olevansa puutteessa. Hänhän lähti vuolemaan kultaa! Kun hän katsoo päivän painuttua iltatähteä, niin hänestä tuntuu kuin se vilkuttaisi merkkikielellä kysymyksen: — Mies hoi, miksi lähdit? Ja Marian valokuva, joka hänellä on povitaskussaan, kysyy samaa.

Hänellä on tässä kaupungissa varakkaita sukulaisia, tuttavvia ja ystäviä — entisiä —, mutta heitä ei saa-

ta lähestyä. He eivät ole halunneet tuntea Yrjö Toivola moneen vuoteen. Vanha juttu oluesta ja ystävistä. Monet noista varakkaista istuivat aikoinaan perintö-rikkaan Yrjön vieraspöydässä, joivat hänen juomiaan ja riemuitsivat hänen riemujaan. Joku heistä on sattunut kadulla Yrjöä vastaan, mutta siirtynyt jo ajoissa vastakkaiselle käytävälle tai ainakin kulkenut Yrjöä huomaamatta ohi.

Kaupungin ylitse puhaltaa itätuuli, ja se tuo rännää niljakkaille kaduille ja kostuttaa kulkijain vaatteet. Loppuaan kohti hoippuva talvi käy epätoivoista puolustustaistelua päällekkästä kevättä vastaan. Yrjö Toivola, heikosti pukeutunut, mutta sitä vahvemmin nälistynyt mies, joutuu taistelijoiden ristituleen, häntä riepoitellaan edestä ja takaa, ja hänen silmilleen heitetään viimankirveleviä rakeita.

Tänään hänellä ei ole rahaa ruokaan eikä yömaajaan. Päiväiseen aikaan hän kyllä menestyy — tavallaan —, sillä kaupungin lukusaleissa on ainakin lämmintä. Vaatteet kuivahtavat lehtiä lukiessa; pihisevät ja napsahtelevat patterit jakavat miltei ruokaisia kalorioita. Ainakaan ei nälkä tunnu niin viiltävältä kuin ulkona kylmyydessä.

Hän lukee rivi riviltä kaikki lukusalin lehdet. Nälkä antaa hänelle kiinnostusta uusiin asioihin, häntä huvittaa lukea politiikkaakin, joka on ollut hänelle aina vierasta alaa.

Nyt hän ikäänkuin herähtää havaitsemaan, että pienessä maassa vallitsee sisäinen »vihanpaisumus», niinkuin räikeäsanainen »Pasuuna»-lehti toittottaa. Oman kansan mieltä hyydyttää keskinäinen Iso-Viha. Eri suuntien pyyteilijät ratsastavat mikä milläkin kauniilla aatteella huippupaikoille, mahtiasemaan, mistä taas toiset turnaavat hänet. — Voi konsuleita vallan noppasilla. . . , runoilee pessimistinen säeseppo. Ja lähestyvän hirmumyrskyn kohu jo kuuluu etäisyydestä. »Verenpaisumus» tulee! julistaa Pasuuna-lehti karmeasti.

Tätä ajan valtavaa taustaa vasten alkaa Yrjö Toivola tuntua oma suutelosankari-pyrkimyksensä kerta kaikkiaan naurettavalta. Mutta yhtä naurettavia olivat muutkin ihmiset pikkupyyteissään. Ja samaapa he tarkoittivat yksilöinä kuin suurina yhteisöinä: ajaa itsekkäästi omia etujaan. Tälle ihmismatoselle on hänen pikkusormensa tärkeämpi kuin koko luomakunnan hyvä.

— Lukusali suljetaan! ilmoittaa vahtimestari, ja Yrjö Toivola joutuu jälleen kadulle, tuiskuun ja viimaan.

Hän kävelee kyyristellen kuin takaapäin uhkaavaa iskua väistääkseen. Suurkirkon apostolit seisovat esimerkillisen urhokkaina temppelin katolla ja ottavat tyynesti vastaan vihaisen ryöpyn. — Kärsimys vaivass', manna taivaass', tuntuu Pyhä-Pietari sanovan, ja avaimet näyttävät heilahtavan lupaavasti hänen kädessään.

Aivan niin, rohkaistuu Yrjö. Vastoinkäymiset ovat onnen edeltäjiä. Miten sanoi muinoin Odensen satu-poika: — Ensin suuria vastuksia ja kärsimyksiä, sitten maine ja kuuluisuus!

Ja rahan rikkaus! lisää Yrjö omasta takaa. Mutta toinen ajatus väittää hänelle, että kaikkalainen rikkaus vaatii vastapainokseen köyhyyttä. Niinkuin venhe työntää altaan oman painomääränsä vettä. Tuhannen markan seteli hänen. Yrjö Toivolan, hallussa on joltakin toiselta poissa. Suuri joukko tuhannen markan seteleitä rikastuttamassa Yrjö Toivolaa on ikäänkuin köyhdyttämässä muita. Ja jos hän, onnenetsijä, pääsee maineen kukkulalle, täytyy jonkun olla hänen

asemastaan sieltä poissa. Hän vie onnistumisellaan joittenkin muitten osuuden.

— Tylsäilyä! ajattelee hän lopuksi ja lähtee kävelemään Siriuksen filmistudioon päin. Siellä saatettiin elokuvata yöllä, ja hän voi asiakseen käydä kysymässä »tehtäviä» ohjaajalta ja kuluttaa jossakin nurkassa yönsä. Lämmintä siellä ainakin olisi.

Studion ruokailuhuoneesta kuuluu syömäkalujen kilinää.

Huikaiseva nälkä kouristaa Yrjön vatsalihaksia, ne käpertyvät, kuroutuvat kokoon ja jälleen löysytyvät. Ruoan miellyttävä tuoksu houkuttelee hänet kuin juoksukoiran seisomaan ravintolahuoneen ovenpielessä kadehtimassa onnellisia, jotka syövät.

Hänestä tuntuu tällä kertaa ihmeelliseltä, että nuo aterioitsijat saattavat laskea huoletonta leikkiä niin tärkeän tehtävän kuin vatsan täyttämisen aikana.

— Gastronomia on taiteista jaloin, sanoo mies, jonka suun ja huulten muodoissa on jotakin, mikä saa pitämiään häntä herkuttelijana. Yrjö tuntee hänet äännittäjäksi.

— Läskikimpale ja höyryävä peruna, eikö niistä nauti kuin tukevasta maahenkisestä, kansallisesta ro-

maanista! veistelee äänittäjä leikatessaan siankyljystä suupaloiksi. — Haarukkapala Norjan, mehuisaa silliä on kuin aito ibseniläinen aforismi! Ja kirmakan strindbergiläisen paradoksin tuo mieleen etikkainen kurkkuviipale. Entä tuo karmiininpunainen jälkiruoka? Jollei se ole runoa, niin sitten ei mikään!

Yrjöltä jää kuulematta, mitä toiset vastaavat tähän yritykseen kohottaa halpaa materiaa henkeväälle tasolle, sillä häntä puhuttelee valkoesiliinainen ruokalanhoitajatar:

— Ettehän ole vielä syönyt?

— En, vastaa Yrjö totuudenmukaisesti.

— Pöytään sitten, siellä on jo tilaa! Olkaa hyvä!

Matami luulee, että Yrjö on tehtävissä, eikä Yrjöllä ole varaa häntä oikaista. Yötyön aikana tarjotaan ilmaiseksi henkilöstölle ruokaa.

Nälkäinen mies suorastaan ahtaa ravintoa sisälleen. Mikä on ihaninta maailmassa? Ruoka! Syöminen! Tämä nautinto syrjäyttää muut arvot — ainakin tällä kertaa. Korkean taiteen nautintoa, sitäpä juuri tämä on!

Pöytä on kukkurainen, mutta nälistyneen miehen katse ei pidä sitä riittoisana. Ruumis kadehtii jokais-

ta suupalaa, minkä nuo muut aterioitsijat nielaisevat. Ruumiinpyynnjto vaatii, että Yrjön olisi karkotettava nuo toiset. Hehän voivat anastaa jotakin hänen osuudestaan. Nyt mies ymmärtää eläintä, lihansyöjää, joka ärähtää ja paljastaa hampaansa, kun joku lähestyy sitä sen syödessä. Hän itse melkein tuntee halua tehdä samoin, kun joku noista toisista leikkaa itselleen paistia tai muuta. Kuinka ihanaa, jos tohtisi tarttua tuohonkin pöydällä olevaan ruskeaan kinkkuun suoraan kourin ja hampain, hotkia, ahmia kuin eläin, maristen ja muristen!

Syötyään ja juotuaan kahvia osuu Yrjö silmäkkäin ohjaaja Laurtion kanssa.

— Ai, niin, te . . . En suinkaan minä kutsunut teitä tänään?

— Ei . . . mutta . . .

Ohjaaja katsoo kelloaan hajamielisenä.

— Noh, oikeastaan se onkin sama vaikka . . . jos jätte tänne, niin aamupuoleen otamme . . . Pikku tehtävä.

Ohjaaja kiiruhtaa jatkamaan kuumeista työtään.

* *

*

— Viisisataa markkaa! huudahtaa Yrjö pettyneesti periessään Siriuksen kassasta ensimmäisen flमितेह-
tävänsä palkkiota. Hän puristaa saamansa setelit pal-
loksi nyrkkiinsä sisään ja pyytää saada tavata itseään
toimitusjohtajaa.

— Johtajaa ei voi tavata tänään, selittää toimisto-
tyttö. Ja Yrjö rientää puhuttelevaan ohjaaja Laurtio-
ta.

— Tämä oli kovin mitätön osa, sanoo ohjaaja suo-
peasti. — Viisisataa on minusta kohtuullinen. . .

— Mutta viidensadan tulo moniin viikkoihin ei
elätä!

Ohjaaja katsoo Yrjöön ihmettelevästi.

— Ette kai ole tarkoittanutkaan elää yksinomaan
avustajan tuloilla? Tavallisesti kaikilla sellaisilla on
jokin leipätoimi.

— Mutta kahden vuoden sopimus. . .

— Näyttelijät. . . avustajatkin. . . kiinnitetään sopi-
muksilla siksi, että he olisivat aina valmiina. Niinkuin
partiopoika, yöllä tai päivällä. Ja maksu kerroittani
työn laadun mukaan.

Siinäpä se! — Minä tolvana en ottanut asiasta
selvää sopimusta tehtäessä, päivittelee Yrjö ajatuk-

sissaan. — Ikuinen epäkäytännöllisyys! Mies olevi-
naan suurpiirteinen, ei muka takerru pikkuseikkoi-
hin! Ja pikkuseikat tuhoavat hänen elämänsä, toi-
veensa, pyrkimyksensä! No niin, jos hän olisi asialli-
nen, järkevä, käytännöllinen, niin eipä hän olisikaan
köyhä. Hän omistaisi kartanon, kivitalon tai hyvät ko-
rot! Mutta luonnolleen ei voi. . .

Yrjö on tuijottanut Filmian runsaudensarveen ja
uskonut, että jos siitä hänelle jotakin tipahtaa, niin se
ei olisi pientä.

Ohjaaja mittailee häntä katseellaan ja mietittyään
vähän ehdottaa:

— Lavastajamme tarvitsisi apulaista. Tehän osaat-
te myös maalaillla?

— Jonkin verran.

— Jos tahdotte, niin saatte paikan. Voi sattua, että
löydämme teille silloin tällöin pikkuosia filmeissä, ja
niistä saatte lisätuloa.

Yrjö Toivola suostuu. Hän ei saata palata kotii-
ni näin rahattomana. Kivikonnussa olisi eletty kau-
an täällä menetetyillä varoilla, sillä kotona ei ole niin
suuria menoja kuin suuressa maailmassa. Hänen on
nyt jäätävä tarjottuun toimeen ainakin kunnes Puun-

jalostustehdas saa lisätöitä ja tarvitsee jälleen piirustajaa. Silloin hän lähtee viipymättä kotiin. Ja pysyy siellä, pysyy!

4

Tip tip, sanoo vesipisara iloisesti ja pudottautuu räystäältä. — Humpsis! kuuluu jostakin läheltä. Lumimöhkäle loikahtaa pihakuusen oksalta nuoskeaan hankeen.

Kuusi vapsahtaa ihastuksesta, se on vähällä hypätä tasajalkaa, niin keventyneeksi se tuntee itsensä. Viu-viuh, viheltävät neulaiset oksat vapautumisen riemusta. Painajainen on poissa.

Talven harmaa taivas on sineytynyt, aurinko on kuin uusi, entistään häikäisevämpi, ikäänkuin se oksa ollut pilvien takaisessa työhuoneessa kirkastettavana.

Maiseman yli lehahtaa ihmeellinen, kuin suursiivouksen jälkeinen puhtauden tuoksahdus. Silloin soi luonnossa elämän sävel.

Kivikonnun vaimo näkee muuttolintujen tulevan, kiurun, peipposen, oh, jo västäräkinkin! Mutta Kivikonnun miestä ei kuulu.

Miehellä on tehtäviä muualla. Sitten, kun hän on tehnyt siellä mittansa täyteen, hän palaa Kiviparatii-

siinsa, eikä enää lähde. Niin mies itse vakuuttaa.

Hän kirjoittaa hiukovasta koti-ikävästään. Lastaan hän tahtoisi liekuttaa sylissään, niin ja juosta sen kanssa kilpaa ja opettaa sille kaikkea parastaan. Vaimon läheisyyttä hän kaipaa niin, ettei saa unta.

Miehen kirjeet ovat kevään hengen innoittamia, ja jokin kohta niissä saa veren kohoamaan vaimon kasvoille ja koko olennon väräjäämään kuin häneen sattuisi väkevä mieskosketus, ihmeellinen elämänsosketus.

Vaimo lukee kirjeitä moneen kertaan. Kirjaimet ja sanat eivät ehdikään yhdellä lukemisella tyhjentää sisältöään. Jokainen sana on kuin prisma, minkä vivahteet, värikuviot vaihtelevat näkökulman mukaan. Nämä kirjaimet, sanat, muotoutuvat miltei aineeksi ja tuovat miehen Kivikontuun vaimon luo. Ja mies kertoo hyvistä suunnitelmistaan, joiden avulla Kivikonnan elämä kohentuu ja vaurastuu; hän levittelee toivekudelmiaan kuin rikasvärisiä itämaisia mattoja vaimon eteen: Katso, eivätkö silmäsi huikaistu? Mutta vaimo uskoo enemmän käten työhön kuin kuvitelmiin.

Myös Kivikonaiun maankamara odottaa miestä.

Maa, joka on herännyt kevääseen, on poistanut vai-
pan kasvoiltaan ja kysyy: Missä on mies? Tänne, nyt
alkaa suven työ!

Jäistä vapautunut päilähtelevä järvi kaipaa sekin
omia miehiään: tukkilaisia, uittomiehiä, jotka muina
keväinä elostuttivat kauppalan ja ympäristön. He toi-
vat suuria seteleitä puoteihin, kuppiloihin, kahviloi-
hin, alkoholiliikkeeseen ja rantamökkeihin. Heidän
hanurijoikauksensa soivat kilvan radioitten kovaää-
nisten kanssa valoisina kesäiltoina.

Nyt eivät saaviakaan Puunjalostustehtaan uitta-
jat, keksimiehet.

Mitä nyt? kysellään oudostuneina.

Tehtaan johtajan, vanhan Inssin kasvot ovat saa-
neet lisäryppyjä, ja hänen hopeatukkansa metallikiil-
to on himmennyt päivä päivältä.

Tehdas on viime aikoina käynyt puolella voimal-
la, sen sydämentyöntä on hiljenemistään hiljenty-
nyt. Vanha työlaitos on kuin hiuduttavan taudin uh-
ri. Piippujen yltä kuohunut musta, terväs-äkeä sauhu
ohenee, laimentuu, ja tuntuu kuin siitä myös haihtui-
si maku ja voima.

Ukko-Rosila saa kokea elämänsä suurimman yllä-

tyksen. Tehdas pysähtyy kokonaan. Ulkomaan tilauksia ei ole saatu, ja kotimaiset työt on sijoitettu muualle. Maailma on levoton, ja tuntuu kuin rajat valtakuntien välillä kasvaisivat paksuiksi ja yhpääsemättömän korkeiksi Kiinan muureiksi. Poliitiikan myllyt jauhavat sodan viljaa, päivä päiväältä vauhtiaan parantaen.

Mutta Puunjalostustehtaan henkilöstö saa lopputilin. Höyrypannu, laitoksen sydän, jäähtyy. Ennen niin työnvireä talo lepää hiljaisena kuin vainaja. Sen pimeänkiiltävät ikkunat tuijottavat ohisoljuvaan virtaan elottomina ja ilmeettöminä kuin avosokean silmät.

Marian isä on osa tehdasta, hän kuuluu elimellisesti sen ruumiiseen. Tehdas on ollut hänien käsityksessään kuin itse aika, joka voi hidastua, mutta ei koskaan pysähtyä. Kolmea päivää kauempaa ei tehdas hänen muistinsa aikana ole yhtämittaa seisonut. Mutta nyt kuluu päiviä, viikkoja, eivätkä nuo tiilipiiput anna savumerkkejä laitoksen elon uudistumisesta.

Höyrypillin säikähdyttävän räikeä ääni ei halkaise enää ilmoja. Kauppalan asukkaista tuntuu hiljaisuus kammottavalta, pahanenteiseltä: se on aaviste-

levaa, uumoilevaa kuin painostava liikkumattomuus ja äänettämyys luonnossa ennen ukkosen jyryä.

Ja kauppalan elämä kituu, pihisee vaivaisena kuin sinertävä liekki päretikun nokassa. Tehdas oli kauppalan sydän, sen käynti piti eloisana myös liike-elämän ja rahan vaihetuksen.

Nuoremmat lähtevät muualle. Siellä muualla — melkein kaikkialla — pyörivät rattaat tiuhinta vauhtiaan, raha liikkuu kädestä käteen ja elämä on kuin vehnäistä leipää, niin kirjoittavat matkalaiset kauppalan jääneille.

Ukko-Rosila ei ole kuunaan viettänyt näin monta joutopäivää yhteen menoon. Hänen on vaikea saada aikaansa kulumaan. Hän harhailee kuin mierolle ajettu poikanen ja tekee joka päivä kävelyretken tehtaalte.

Työpaikan portit on kylläkin suljettu lukoin ja rampein, mutta Rosila tietää tehdasta ympäröivässä aidassa miehen mentävän aukon. Hänen on päästävä näkemään lautatapulejaan, hengittämään tarhan tuorepuu- ja pihkanhajua. Se ikäänkuin ravitsee häntä, ja hän palaa leskimiesasuntoonsa hiukan virkistyneempänä.

Vaikka tehdas onkin kuin viimeiseen uneen nukahtanut, valvovat sen asiainhoitajat. Jokin elin maksaa eläketyöläisille heidän määrärahansa.

Ihmetellään, miksi Rosila, vanha mies, ei hae eläkettä.

— Minäkö eläkeukoksi? kivahtaa Rosila järeällä äänellään. — Mies parhaissa voimissaan! Hylyksi!

— Vaikkei nyt hylyksikään, sanotaan hienotunteisesti, — niin ottaisi toki rahansa silloin, kun saa, eikä jätä niitä herrojen kassoihin. Mitä sitä säästöjään syömään, köyhä!

Toiset luulevat, että Ukko-Rosila on turhan ylpeä.

Mutta Rosilalla on oma ajatuksensa eläkejutusta. Hän toivoo, uskookin, että tehdas vielä käynnistetään ennenkuin hän joutuu aivan ikäkuluksi. Jos hän ottaa vastaan eläkkeen, ei hän koskaan enää pääse kodikkaaseen lautatarhaansa työhön. — Rosilahan on eläkevaari, sanoisivat silloin pomot ja kiinnittäisivät töihinsä nuorempia.

Sitten kerrotaan, että Puunjalostustetaan herrat ovat tehneet vararikon. Tokko pyörinevät rattaat kotivilleen, kuuluvat — aatella! — hämähäkit kutoneen verkkojaan suuren työsalin koneisiin!

Rosila höristää korviaan. Että hämähäkit kutoneet verkkojaan tehtaan koneisiin!

Ukko-Rosila tuntee ensi kertaa vuosiensa painon hartioillaan. Vanhuus tulee niinkuin varjo, yks' kaks' maa alkaa vetää jalkoja puoleensa. Multa ikäänkuin kutsuu omaansa: Hoi, mies, on jo aika palata, täältä sinä olet lähtenyt, ja tänne. . .

— Isä muuttaisi nyt Kivikontuun, ehdottaa tytär Maria. — Hoitaisi vaikka lasta, jollei halua aivan le-vätä.

Maria tietää, ettei isäukkoa saa houkutelluksi vielä makailemaan, siksi hänelle täytyy keksiä jotakin virkaa.

Rosila ottaa säästökirjallaan rahaa pankista ja tulee eräänä päivänä Kivikontuun lehmää taluttaen. — Myötäjäisiksi, hän sanoo ja naurahtaa, sen harvan kerran minkä onkin naurahtanut.

Tehtaan elpymiseen hän ei enää usko. Hämähäkit kutoneet. . . No niin, nyt on aika puhua eläkkeestä! Joutavat maksaa takautuvasti, näistäkin työttömänä vietetyistä ajoista.

Maria saa nuoremmakseen lähteä ottamaan selvää asiasta.

Hänet neuvotaan kauppalan kunnan lakimiehen, asianajaja Ruuttunan luokse. Hän kuuluu valvovan vähävaraisten, erittäinkin Puunjalostustehtaan työläisten eläkeasioita.

Ruuttuna ottaa Marian vastaan sulavan kohteliaasti. Hän on terävännäköinen mies, silmät liikkuvat vilahtelevan nopeasti eivätkä katso paria räpäyksen aikaa yhteen paikkaan. Kauppalan amerikankävijät nimittävät häntä *loijariksi*, ja muu kansa luulee, että se on haukkumanimitys ja merkitsee samaa kuin *veijari*. Muu kansa käsittää sanan kuvaannolliseksi. Mutta toiset valistavat ja selittävät, että »loijari» merkitsee samaa kuin asianajaja.

— Rosilan eläkeasia, kertoo Ruuttuna ja merkitsee täytekynällä asiatiedot paperille. — Tehdas on joutunut myytäväksi ja vaihtaa näinä päivinä omistajia. Kauppa-asia on esillä raastuvassa ensi viikolla ja minä kyllä hoidan isänne jutun.

— Pitääkö isäni olla läsnä oikeudessa?

Ruuttunen vilkusilmät heittävät nopean katseen Mariaan, ikäänkuin koettaen mitalta nuoren vaimon älyllisyyttä. . .

— Miksi näin? Onko isällänne tehdas myytävänä?

— Ei tietenkään.

— No, mitä hän sitten oikeudessa? Vanha mies turhaan vaivautumaan! Minä kyllä hoidan hänen ja muittenkin samanlaatuiset asiat, olkaa huoleton! Luottakaa minuun!

Maria on huoleton, samoin isä, saatuaan kuulla, miten kohtelias vähävaraisten puolesta puhuja ja asian edistäjä on ollut. Hyvä juttu, että köyhänkin puolta pidetään nykymaailmassa!

Oikeuden istunnon jälkeen Maria menee Ruuttunan konttoriin.

— Valitettavasti: eläkettä ei saatu! selittää asianaaja väännellen pitkäsormisia käsiään myötätunnon osoitukseksi. — Isänne on laiminlyönyt joitakin muodollisuuksia eläkettä hakiessaan, käsitättehän. Ja laki on laki! Valitan, mutta asiaa tuskin enää voidaan auttaa. Niin, monet muutkin jäivät ilman eläkettä. Samasta syystä, samasta!

— Mutta me valitamme korkeampiin, yrittää Maria tomerasti.

Lakimies sivelee miettiväisenä kasvojaan, jotka muotonsa ja eleittensä puolesta tuovat mieleen sekä suden että ketun.

— Tjaa-a, niinkin voidaan tehdä. Mutta siitä tulee kustannuksia, ymmärrättehän, voinneteko sijoittaa niin paljon. . .

— Mutta eikös kunnan puolesta. . . ?

— Hm, niin, aivan niin, todellakin. Mutta asialla on omat sivuvivahduksensa, pikku rouva! Kerroittehan, että isänne ei mitään toivo niin hartaasti kuin että pääsisi jolloinkin tehtaaseen työhön. Jälleen. . .

— Niin, mutta tehdas seisoo

— Ei ole sanottua, kuinka kauan. Ei ole sanottua, pikku rouva. Uudet omistajat tulevat. Niin, ja olisiko teistä viisasta ruveta heidän kanssaan rettelöimään?

— Rettelöimään?!

— Niin, käräjäimään eläkeasiasta. Juttu voi venyä pitkäksi, ja kurki saattaa kuolla ennenkuin suo sulaa! Eihän tehdas ota vähällä pakolla rasitteita. . .

Rasitteita! Maria alkaa uumoilla jotakin. Hän on kuullut, että Ruuttuna on välittänyt Puunjalostustehtaan kaupan. Ollut siis uusien omistajien kanssa, ahaa, välilöissä! Ja hänen hoidettavanaan on ollut myös eläkkeenvaatijoitten asiat. Olisiko hän mieluisasti ja ponnekkaasti hankkinut oikeudessa kauppangoilleen rasitteita?

Ja Maria katsoo rohkeasti »loijarin» vilkusiin eikä päästä niitä väistämään katsettaan. Hän sanoo suorat sanat: Ruuttuna on hoitanut eläkejutun huonosti. Miksi hän ei pitänyt huolta muodollisuuksista ennen oikeusistuntoa? Lakimiehenä hänen olisi täytynyt olla niistä selvillä. Hän on pettänyt eläkkeenhakijat; hän on tehnyt virheen! Hän varmasti hyötyy jotakin niiltä, jotka eivät halua rasitteita!

Ruuttunan ilmeet syytöstä kuullessa vaihtelevat eloisana sielunliikkeiden kuvasarjana. Hän ristii käntensä ja kohottaa kasvonsa vetoavasti ylös päin. Mutta ylähuuli raottuu irvistyksen, ja Maria näkee pitkän teräväkärkisen kulmahampaan, joka keltaisine, miltei rikinvärisine kimalluksineen tuo mieleen paljastetun asean.

Marian vaiettua loijari tuijottaa hetkisen kattoon, ja hänen pitkänomaisen nenänsä sieraimet väräjävät. Nyt hän näyttää todellakin sudelta, joka valmistuu ulvomaan.

— Siinäkö kaikki?

— Siinä . . . minun puolestani. Ihmettelen vain, että teidänlaisenme veijari on päässyt kauppalan vähävaraisten asianajajaksi!

Saatuaan puhutuksi kaiken mielessään liikkuneen pahan Maria jälleen pehmenee, heltyy ja hänen täytyy kuivata silmiään. Silloin Ruuttuna tietää vuoronsa tulleen.

Maria kuulee puhuneensa liikoja, luvattomia. Hän voi joutua vankilaan. Suoraa päätä Kakolaan, kurtushuoneeseen, vedelle ja leivälle, miltä kuuluu, rouva Toivola? Hän on tehnyt ilmiannon, jota ei voi todistaa! Arvossapidettyä lakimiestä hän on herjannut, häväissyt. Ruuttunan toimistoapulaiset ovat viereisessä huoneessa kuulleet joka sanan. Häh, lähdemekö raastupaan, rouva Toivola?

Ja Ruuttuna lukee Marialle lain, hän latoo pykälät pöytään kuin ylivoimaiset valtit. Jokainen rikoslain koukero on asianajajan käytettävänä, ja ne kietoutuvat Marian ranteisiin ja nilkkoihin, ei auta mikään! Maria ei saakaan silmiään kuiviksi, hän huomaa pikaistuksissaan puhuneensa yli. . .

No, Ruuttuna on sentään hyvä, jalo mies! Maria saa anteeksi. Ehdolla, ettei rikosta uusita. Jos rouva Toivola hiiskahtaakaan toisille epäilyksiään asianajajan toiminnasta, niin juttu viedään raastupaan. Ja laki on Mariaa vastaan. Siis — suu poikki, ja hyvästi!

Kotimatkallaan Maria tuumii ja päättelee itseksensä, että parasta on tyytyä asiaan sellaisena kuin se on. Minkä tuuli kivelletaitaa!

— No, tuliko eläke? kysyy isä ja höristää korviaan. Hän pitää asiaa hyvin tärkeänä.

— Niin, tuota . . . ei ole vielä aivan . . . selvä näes . . .

— Mikä, ettei . . . ?

— Kun on niitä muodollisuuksia. Ruuttuna sanoi, että laki on laki . . .

— Etteivät ne sen loijarit vain kiehittele . . .

Isä-Rosila karahtaa pystyyn, otsasuoni pullahtaa täyteläiseksi, paksuksi; haalistuneisiin silmiin syttyy hopeanhimmeä tuike, ja hän tekee eleen kuin aikoi itse lähteä asianajajan luokse.

— Ei, isä, kiirehtii Maria pidättämään, — se tulee, se tulee!

— Eläke?

— Niini, ensi viikolla tulee, tai seuraavalla. Ruuttuna lupasi, on vain jokin muodollisuus.

Eikä Maria voi kertoa isälle totuutta. Isä ottaisi kovin pahakseen, ja — äkkipikainen voimakas mies saattaisi tehdä mitä tahansa ja joutua linnaan vanhoilla päivillään. Ja jos vielä Mariakin vietäisiin lin-

naan, niin . . .

Onneksi ei syrjäisessä Kivikonnussa satu käymään muita eläkkeenhakijoita, jotka ehkä olisivat tienneet kertoa Isä-Rosilalle hänenkin juttunsa päätymyksestä. Ja Maria valehtelee. Hän käy muka tiedustamassa asian kehitystä ja palaa kertomaan isälle toiveikkaita uutisia. Kai ensi viikolla jo saa rahoja. Ei tässä ole vielä pennin hätää . . .

— Että minä osaankin näin taitavasti valehdella! päivittelee Maria itsekseen. — Mikähän minut vielä perii? Jos Yrjö olisi tiennyt minut tällaiseksi, ei hän ikinä olisi huolinut minusta. Kuka rakastaisi valehteelijaa! Hyvä Luoja, mitä Luther sanoikaan valheesta? Että se on kuin lumipallo joka kasvaa sitä isommaksi, mitä pitemmälle sitä vieritetään! Kadotukseen, maanpäälliseen tai tuonpuoleiseen, minä vieritän itseni sen synninpallon mukana! Kummaa, ettei pitkäisen salama iske minua maahan!

Ja yhtenä päivänä Maria tulee kauppalasta. Hän naureskelee, liikkuu miltei tanssivasta, pysähtyy isän eteen, vetää syvään henkeä, hyvin syvään, ja sanoo, että asia on ratkennut.

— Että eläke . . . ?

— . . . myönnetty. Neljäsataa kuussa.

— Rahaa sekin on. Milloin saa nostaa?

— Kävin jo perimässä. Neljännesvuoden summa: tuhatkaksisataa.

Ja tytär lukee isän kouraan suuren setelin ja kaksi pienempää.

Isä-Rosila on mielissään.

— Tuohan tänne pankkikirjasi! hän käskee tytärtä.

Maria katsoo isää melkein pelästyneenä.

— Pankkikirja! Mitä . . . ?

— Laitan nämä rahat kirjasi väliin, enhän minä niitä tarvitse. Saat viedä tilillesi, kun käyt kauppalassa.

Maria etsii postisäästökirjaansa laatikoista eikä löydä sitä.

— Ethän ole hukannut . . . ?

— En, ei. Se on jossakin papereitteni välissä. Pitäkään ne rahat, isä . . . taikka säilyyhän ne laatikossa . . . täällä . . .

Maria on kalpea ja ikäänkuin hätäntynyt, hän selailee hermostuneesti papereitaan ja vihkojaan. Ja kesken etsimisen hän muistaa, että on lähdettävä an-

tamaan sialle ruokaa. Se huutaa, kuuleehan isäkin!

Rosila on kumminkin mielissään, ja se lohduttaa hiukan Mariaa. Isä syventyy jatkamaan Kivikonnun maankamarassa niitä töitä, jotka Yrjö keskeytti lähtiessään hakemaan parempaa. Ukko-Rosila on niitä ihmisiä, jotka eivät voi olla joutilaina. Voima pakottaa hänen jäseniään, eikä hän tiedä sille muuta lääkettä kuin raskaan työn.

Kivikonnun työt ovat Ukko-Rosilalle kumminkin vain jonkinlaista korvikeläkettä. Hän on pikkupojasta asti kantanut lautoja tehtaan tarhassa, siellä hän on elänyt oikeassa ilmastossaan, elementissään, ja muualla hän on miltei kuin elintilastaan, vedestä nostettu kala. Hän unohtuu monesti kesken puuhiensä tuijottelemaan lähimetsän takaa kohoavia tehtaan piippuja, ikäänkuin toivoisi niiden jonkin ihmeen vaikutuksesta alkavan jälleen elää.

Maria tapaa kadulla Veeran, ja kuulee, että kauppasiat menevät huonosti, koska tehdaskin seisoo. Ja itse Elmiö, kauppias, on muuttunut hiukan omituiseksi. — Hän nauraa hikertelee itsekseen, kertoo Veera, — ja yhtäkkiä hän alkaa puhua niin, että suupielet vaahtoutuvat. Ensin säyseästi, vähitellen kiihtyy

ja lopulta saattaa karjua kuin peto. Eikä suostu juttelemaan lääkärin kanssa, vaikka minä olen koettanut houkutella. Sitten kumminkin aina rauhoittuu, niin ettei häntä osaa... Niin, kyllä minä olen koettanut olla hänelle mahdollisimman kiltti vaimo, tiedäthän minut, Maria pikku?

Veera aikoo lähteä miehensä kanssa Porvooseen — kauppias Elmiön kotikaupunkiin — ja jos löytävät sieltä sopivan liikkeen, joka olisi myytävänä, niin he muuttaisivat pois elottomasta kauppalasta.

— Samalla matkalla voin poiketa Helsingissä ja viedä sinulta terveiset Yrjölle, lupaa ystävällinen kauppiaanrouva Marialle.

5

Helsinkiläisten Aika ei ole valkopartainen vanhus, vaan nuori nainen, *Neiti Aika*, joka kauniilla äänellään laskee hetkiä:

— ...kymmenen — viisi, kymmenen — viisi — tuu-uu—tuut — kymmenen — kuusi, kymmenen — kuusi...

Jokainen äännähdys on liikkeellepanevaa voimaa, se vierittää ajanpyörää keskeytymättömästi eteenpäin. Kunnes tulee päivä, jolloin ohjaaja kutsuu huoneeseensa Yrjö Toivolan ja antaa hänen tarkasteltavakseen sinikantisen vihon.

Rooli on neljänkymmenen sekunnin pituinen, siis lyhyempi kuin Puunjalostustehtaan mainosfilmin lemmenkohtaus. Mutta tässä tapahtuu paljon vähässä ajassa. Ei puhuta kuin pari sanaa, sensijaan toimitaan. Siinä tarvitaan väkevää nuorta miestä, jonka tulisi kantaa kaksi naista tikapuita pitkin palavan talon ikkunasta maahan. Se on päätehtävä.

— Voitte kumminkin näyttää siinä, mihin kykenette, huomauttaa ohjaaja. — Mestarit tekevät pienestä

suurta, diletantit suuresta pientä!

Ohjaaja naurahtaa lausumalleen, ja se merkitsee, ettei hän odota Yrjöltä paljoa, ei ainakaan mestarin tekoja. Osa ei sisällä sielunliikkeitä eikä vaadi sisäistä eläytymistä. Pelkkää ulkoista toimintaa, liikuntaa, niin, tietysti nuoren miehen pitää olla uljas näöltään ja varreltaan, ja myös voimakas. Ja ne mitat Yrjö Toivola täyttää. Sen myöntävät muutkin filmiläiset, ei vain ohjaaja, joka hänet on löytänyt.

* *

*

Elokuvan nimi on »*Rakkaus ja valhekuvat*», ja mainos väittää ennalta sen olevan kotimaisen filmin suursaavutuksen.

Kutsuvierasnäytäntö on filmin katselmus, paraati.

Yleisöä, jota ei ole kutsuttu, on keräytynyt teatterin pääsisäänkäytävän molemmin puolin nähdäkseen aikakauden satuprinsskejä ja prinsessoja, heidän mennessään katsomaan »itseään».

Katuviertä reunustavien nuorten mielestä on ihmeellistä nähdä noitten kuvaolentojen astuvan edes pari jalanmittaa maallisella asfalttikamaralla. Neitonen, jota päärakastajan tuulessa heilahtava päälly-

takin lieve hipaisee, kertoo seuraavina päivinä tovereilleen kuin merkkitapahtumasta.

Tähdettäret käyttäytyvät omituisesti tässä kujanjuoksussa.

He koettavat kääriytyä huntujensa peittoon kulkiessaan ihailijoittensa ohi. He tietävät noiden nuorten katseiden etsivän heidän todellisuuttaan, muutta sitä he eivät millään ehdolla paljastaisi. He pelkäävät tuottavansa pettymyksen noille nuorille. Luonnossa on mahdotonta esiintyä yhtä jumalaisina kuin kuvaelennossa.

Yrjö Toivola saa kävellä yleisökujan läpi melko huomaamattomana.

* *

*

— Et kai luullut tapaavasi minua täällä, Yrjö?

Veeralla on istumapaikka Yrjön vieressä. — Sattumalta! hän naurahtaa, huomattaessaan Yrjön olevan hämillään, jopa miltei pelästynytkin jälleennäkemisestä.

Veera on saanut tuttavaltaan, Laurtiolta, lipun. Hänen miehensä on Porvoossa tekemässä uuden liikepaikan kauppaa.

— Sanoin lähteväni Hyvinkäälle tervehtimään sukulaisiani, selittää Veera ja naurahtaa jatkaessaan: — Kylläpä Aarno pahastuisi, jos tietäisi minun joutuneen tänne. Vallankin sinun vierustoveriksesi!

Yrjö ei voi mitään sille, että hänen tekisi mieli nousta ja etsiä itselleen toinen istumapaikka kauempana Veerasta. Mutta salonki on viimeistä sijaa myöten täysi eikä hänen muutenkaan sovi olla epäkohetias. Niin, ja oikeastaan Veera on tehnyt parhaansa kivikontulaisten hyväksi, hänelle Yrjön pitäisi paremmin osoittaa kiitollisuuttaan.

Veera kertoo terveiset Yrjön kotoa. Omaisilla ei ole mitään hätää, Maria ja Tuula voivat hyvin, ja Ukko-Rosila jöröttää vielä pystyssä kuin ainakin tervaskanto. — Maria tuskin osaa pahoin ikävöidä miestä, hänhän on luonnoltaan niin viileä, hm, kuinka sanoisin-kaan lapsellinen, se pikkuressu!

Näytäntö alkaa, ja Yrjö saa muuta miettimistä. Hän seuraa sydän kurkussa filmiä, saa nähdä, miten kurjasti hänen käy.

Henkilöluettelossa on Yrjökin pikkuosan esittäjänä mainittu, mutta hänelle on keksitty taiteilijanimi: *Toivojohannes*.

— Nimi on minun keksimäni, selittää Veera. — Ohjaaja Laurtio kävi Porvoossa filmaamassa, ja minä pyysin, että hän antaisi sinulle osan, jossa voit näyttää kykysi.

»Toivojohannes» esiintyy miltei vain vilahduksellisesti. Parissa kohdassa hän tappelee, lyö nyrkillään rosvon maahan ja »pelastaa tytön». Hänen päätehtävänsä kestää kaksikymmentäviisi sekuntia. Sen filmatikseen meni useita päiviä, sillä ohjaaja ei ollut helpolla tyytyväinen.

Palava talo, hulmuavat liekit, hätääntyneitä ihmisiä. — Kuka pelastaa vaimoni ja tyttäreni? huutaa vanha lihava patruuna. Palokunta ei ole ehtinyt saapua. Maalaisnuorukainen — Toivojohannes — juoksuuttaa paikalla tikapuut, kiipeää toiseen kerrokseen, työntäytyy ikkunasta sisälle ja palaa kantaen toisessa kainalossaan pyörtynyttä vanhaa rouvaa ja toisessa nuorta neitoa, joka on kietonut käsivartensa luottavaisesti sankarin kaulaan.

Teko vaikuttaa todella uljaalta. Tulenliekit hulmuavat Toivojohanneksen ympärillä ja hän kuljettaa naisia kevyesti kuin nukkeja. — Miellyttävä mies! kuulee Yrjö naisäänen sanovan jossakin taampana.

Jännittävä tilanne houkuttelee yleisön taputtamaan käsiään.

— Eikö tunnu hyvältä täällä? kysyy Veera kuiskaten Yrjöltä.

— Mikä? Missä?

— Täällä, kertaa Veera ja painaa valkohansikkaisella kädellään Yrjön rintaa sydämen kohdalta. — Menestys! Eikö se ole eliksiiriä sydämelle? Luulen, että tämä on sinun läpimurtosi!

Toivojohanneksen kohtaous loppuu, ja kuva jatkuu Yrjön mielestä kiinnostamattomana. Mutta onko tämä nyt hänen läpimurtonsa? Hänen Suuri Sunnuntainsa? Menestystä? Sitä, jota hän on lähtenyt hakemaan täältä? Samaa, jota hän monelta eri alalta on nuorukaisesta saakka tavoitellut? Yleisö taputti äsken käsiään hänen, Yrjö Toivolan, esitykselle! Aploodit elokuvissa olivat peräti harvinaisia, niin, ja yleisön joukostahan kuului maininta miellyttävästä miehestä. Voitto! Voitto!

Hyvänmielen tunne leviää Yrjön olemukseen, se hemaisee sydämalassa omituisen sulostavana. Ikään kuin jalo viini, joka antaa uusia tunnelmia, uusia näkemyksiä ja ajatuksia.

Hän tuntee ylevää myötämielisyyttä kaikkia salongissa istuvia kohtaan. Kunpa heille kaikille kävisi niin hyvin kuin hänelle! Ja kuinka kiitollinen hän nyt on! Kenelle? — Veeralle! Juuri hän on kaiken tämän hyvän alkuunpanija. Ja sinä olet ymmärtänyt häntä väärin, mies! Ajatuksesi ovat olleet kuin pahankurisia poikaviikareita, ne ovat kivittäneet viatonta naista! Hyvää ja viehättävää naista, huomaa, mies!

Näytännön jälkeen tulee ohjaaja Laurtio eteisessä tervehtimään Veeraa. — Eikö hän ollut mainio? kysyy Veera vierellään seisovaa Yrjöä osoittaen.

— Noh, mukiinmenevä, myöntää ohjaaja pidättyvästi. — Yleisö tietenkin applodeerasi jännittävälle *tapaukselle*, huomatkaa, eikä niinkään esityksen etevyydelle.

Ja kääntyen Yrjöön sanoo Laurtio:

— Te, Toivola, olette pyytänyt lomaa?

— Olen. Kävisin kotonani, jos . . .

— Saatte kahden viikon loman. Ennätätte hyvin käydä tutustumassa perheeseen, tarkoitan, esittämässä Toivojohanneksena. Kun palaatte lomalta, niin katsomme, löydämmekö teille uutta tehtävää. En voi luvata varmasti, ymmärrättehän! Mutta lavasta-

jan apulaisena on paikkanne edelleen. . .

— Mutta yleisöhän piti erikoisesti Toivojohanneksesta, muistuttaa Veera ryhtyen puolustelemaan filmialokasta.

— Hm, pikkutyöt etupäässä!

— He juuri määräävät filmitaiteen tason, ainakin meillä! tokaisee väittelynhaluinen Veera.

Ohjaaja ei välitä kiistellä, vaan hymähtää puolittain myöntävästi:

— Hm, kunhan nyt nähdään arvostelutkin. . .

— Minä olen pannut merkille, Veera intää, — että kenestä elokuvataiteilijasta, vallankin lemmensankarista, pikkutyttömäinen väki pitää, hän menestyy, eikä häntä kaada arvostelu.

Ohjaaja naurahtaa suopeasti, taputtaa Veeraa kädelle kevyen leikkisästi ja sanoen »näkemiin» kääntyy puhuttelemaan Kairaslehteä, joka on salavihkaa tuijotellut »Toivojohannesta» pienen matkan päässä.

Joukko koulutyttöjä on pyydystellyt eteisessä filmitaiteilijoiden nimikirjoituksia pieniin muistioihinsa. Yksi heistä huomaa Yrjön, tarkkailee ulompaa, lähestyy ja ojentaen pikku kirjansa ja täytekyynän pyytää:

— Saanko Toivojohanneksen nimen?

Samassa pyrähtää kokonainen lauma tyttöjä filmialokkaan ympärille. — Nimikirjoitus, olkaa hyvä, Toivojohannes!

Yrjö hymyilee ja kirjoittaa. Tällaista hän ei ole kokenut ennen. Tämä on hänelle aivan uusi, tuore elämys. Hänen parempina päivinäänkään ei hänen nimikirjoitustaan metsästely. Ainoastaan kuuluisuuksien nimiä kerätään. Onko hän nyt tulemassa kuuluisuudeksi? Sittenkin! Kuinka monelta eri alalta hän onkaan tätä menestystä etsinyt! Hänen asemansa yhteiskunnassa voi nyt muuttua. Entä jos haave huvilasta, tornista ja ansarista ei olisikaan pelkää haavetta? Maine tuo mukanaan rahan ja tavarat, se taikoo kuvitelmat maankamaraiseksi todellisuudeksi.

Jospa hän, Yrjö Toivola, on vihdoinkin löytänyt alan, jolla voi toteuttaa »parasta itseään», niinkuin taiteilijat sanovat?

Kävellessään Veeran rinnalla ulos soljuvassa ihmisvirrassa Yrjö vaistoa tarkkailevia katseita, jotka edestä, takaa ja sivuilta kohdistuvat häneen, Toivojohannekseen.

— Sinähän oletkin tämän hetken nimi! Veera nau-

rahtaa heidän joutuessaan kadulle. — Homo novus, sanokaamme.

— Mutta ohjaaja sanoi, ettei. . .

— Sanoo vain siksi, ettei taiteilija tulisi itserakkaaksi. Olen varma, että joudut esille kaikessa loistosasi, kun palaat lomalta Kivikonnusta. Mikäli ollenkaan lähdet. . . sinne asti?

— Aamujunalla lähden, varmasti, Yrjö vakuuttaa napsauttaen sormiaan kuin päätöksensä lujittamiseksi. Hänen täytyy päästä kertomaan Marialle uusista ihanista asioista. Yrjön toiveet ja kuvitelmat eivät olleetkaan turhia. Elämä alkoi, vihdoinkin se alkoi. . . tänään!

Kivikonnun miehestä tuntuu kuin hänen suonsa virtaisi toinen veri kuin ennen. Ei sitä tahmeaa, viileätä ja raskasliikkeistä punaisten solujen värittämää merivettä, vaan kuohuvaa, sähköjävää ainetta, jotakin samanlaatuista kuin neonputkissa kiertävä tulikaasu. Totisesti, hän onkin päihtynyt. Menestyksen humalassa! Hän on jo maistanut alkajaispisaran siitä maineen kaivosta, jonka veden sanotaan olevan ikäänkuin suolaista. Juo sitä vähän, janostut, juo paljon, vielä enemmän janostut!

Veera pujottaa kätensä Yrjön kainaloon.

— Mitä, säikähditkö minua? hän nauraa tunties-
saan lievän nytkähdyksen miehen olennossa.

Mies hymähtää ja puristaa vastaukseksi kainalos-
saan olevaa käsivartta. Hän on sittenkin paljosta ve-
lassa tälle naiselle, ja siksi hän tuntee nyt lämpimän
ailahduksen olennossaan. Nainen onkin hyvä haltia-
tar, onnenjakaja, jota mies on arvioinut väärin. Tä-
mä nainen on suojelushenki, joka on opastanut kor-
peen hautautumaisillaan olleen miehen uuden elä-
män lähteille.

— Poikkeamme kai johonkin ravintolaan, Vee-
ra ehdottaa ja vastaa Yrjön käsivarren puristukseen
ikäänkuin lyhyin morse-merkein. — Matkustan Por-
vooseen vasta myöhäisjunalla, odottakoon Aarno ja
luulkoon, mitä luulee! Menestyksesi malja, eikö niin,
hurmuri!

Yrjö huokaisee. Veeran kosketus vie hänen tah-
donvoimastaan jotakin, hän tuntee sen. Hän tuntee
myös, ettei Veera olekaan aineeton, lihaton ja vere-
tön haltiatar, vaan nainen, miehistä mieltä kiehtova
nainen, jonka silmät himertävät ihanana lupaukse-
na, niinkuin kerran ennen. . .

Yrjön korvissa humisee, niin, hänhän onkin kuin päihdyksissä!

He antavat pysähtymismerkin lähestyvälle taksa-autolle. Vaunun jarrujen kirahdus kuulostaa kauhuluvahdukselta; he nousevat takaistuimelle, ja mittari alkaa hakata metronoomisen täsmällistä, rahaa ahnehtivaa nik-nak-tahtiaan.

6

— Miksi Yrjö ei tulekaan? ihmettelee Maria Kivikonnessa.

Pirtti ja kamari on koristettu tuoreilla koivunlehvillä, katot ripsuttu, lattiat pesty. Ja kivipatsaitten huipuilla ulko-oven molemmin puolin lieskuvat krassit, punaiset ilotulituskukat kuin voittajan paluuta juhliakseen.

Yrjö on kirjoittanut saapuvansa parin viikon lomalle heti »Toivojohanneksen» filmin ensi-illan jälkeen. Ja nyt on kulunut monta päivää määrääjasta, eikä miestä kuulu tulevaksi.

Maria saa viimein kirjeen, jossa mies valittaa myöhästymistään. Hänelle on ilmestynyt tärkeitä tehtäviä filmiyhtiössä, eikä hän ole päässyt matkustamaan. Huomenna hän kumminkin vapautuu tehtävistä ja nousee heti junaan.

Kirjettä on hankala lukea. Yrjön, piirustajan, kirjaimet ovat tavallisesti olleet pyöreitä kuin marjat, mutta nyt ne kulmittelevat epäkäsmuotoisina, ne ikään kuin haparoivat, sopertelevat, änkyttävät vuo-

roin etu-, vuoroin takakenoon heittelehtien. Loppulause tuntuu Mariasta oudostuttavalta: »Hellurei, tyttö!» Niin päättyy kirje.

»Hellurei, tyttö!» karahtaa Marian, korvaan rikkovalta, se myös sattuu kuin suolanrae hänen silmäänsä. Se särkee jotakin herkkää, haurasta. Yrjö on aina ennen lopettanut kirjeensä toisin, vakavasti, miltei juhlallisesti, ja viimeiseen lauseeseen hän on huipentanut syvimmän kaipaustensa.

Kauppias Elmiö ja hänen rouvansa ovat käymätieltä kauppalassa, järjestääkseen liikkeensä muuton loppuvaiheet. Veera pistäytyy Marian luona Kivikon- nussa ja tuo suuren paketin lahjoja, vaatteita, koruja, makeisia, jotka ovat mieluisia mökin emännälle. Ne ovat kalliita tavaroita, ihme että Veera raskii olla niin aulis lähimmäisilleen! Marian kursailun lopettaa kauppiaanrouva sanomalla hellänvaraisen tiukasti:

— Sinun täytyy ottaa nämä, ne ovat jäähyväislahjani!

Elmiöthän jättävät lopullisesti kauppalan.

Veerakin ihmettelee, miksi Yrjö ei ole tullut lomalle kotiin. Puhuessaan Yrjöstä Marian kanssa on

Veeran äänessä ja koko olennossa jotakin suojelevaa, lämmintä; hän huokuu pelkää sydämellisyyttä Mariaa kohtaan. Hän puristaa Marian käsiä, taputtaa niitä, ja Marian silmät kostuvat hänen ajatellessaan, että Veera-ystävätar muuttaa täältä pois. Miksi nimenomaan hyvät ihmiset lähtevät?

Veera kertoo elokuvasta, jossa Yrjöllä oli pieni osansa. Niin, arvostelijat eivät ole ymmärtäneet Toivojohannesta, se on totta! Mutta se ei merkitse mitään, Yrjö varmasti vielä menestyy. Se seikka, että naiset piirittivät hänet ensi-illan jälkeen saadakseen Toivojohanneksen nimikirjoituksen, se seikka puhuu hänen tulevaisuutensa puolesta.

— Naiset . . . piirittivät . . . ?

— Niin, sehän on tapa, jos . . . Mutta pikku, et suinkaan, tule mustasukkaiseksi! Siihen ei sinulla ole syytä, kuule!

— Veera nauraa vilpittömästi kuvitelmalleen, että Maria olisi mustasukkainen. Mutta yhtäkkiä hänen naurunsa katkeaa, ja hänen kasvoillaan vilahtaa lievä pelästyksen ilme. Ikäänkuin hän olisi huomannut vakuuttaneensa jotakin epävarmaa. Hänen silmänsä väistävät Marian katsetta — Mariakin sen havaitsee

— ja hän sanoo huoahtaen:

— Ainakin luulen niin!

Ja Veera vaihtaa kuin varten alkaen puheenaihetta, hän ei tahdokaan enää keskustella Yrjöstä. Maailma odottaa sotaa — siellä muualla. Mutta täällä aiotaan jälleen käynnistää Puunjalostustehdas. Se on saanut uusia tilauksia.

— Tämän minä ilmoitan heti Yrjölle, päättää Maria, ja hänen mielensä hiukan ilahtuu.

Maria tapaa myös entisen tehtaan mainostajan, joka on jälleen ilmestynyt kauppalaan. Totta on huhu, tehdas alkaa käydä. Nyt Yrjö Toivola pääsisi takaisin piirustajan virkaan, jos haluaisi. Olisi käytävä ilmoittautumassa uudelle johtajalle.

Maria kirjoittaa Yrjölle, että hänen olisi nyt sopivinta palata kokonaan sieltä. Hän ryhtyisi entiseen toimeensa ja he eläisivät osaansa tyytyväisinä Kivikonnessaan. Joka kuuseen kurkottaa . . . Niin, miehen yritys filmialalla ei ole vaurastuttanut heitä.

Yrjön vastaus viipyy. Maria on innoissaan ja käy uuden johtajan luona. — Miehenne olisi kiirehdittävä ilmoittautumaan, että tiedämme varata hänelle paikan, sanoo johtaja.

Maria ottaa kaukopuhelun Helsinkiin ja soittaa Sirius-yhtiöön. Yrjö Toivolaa ei löydetä puhelimeen, hän on jossakin tietymättömissä. — Kyllä on nähty, eilenkin, mutta missä lienee nyt! Hänellähän on lomaa.

Työpaikan saanti tehtaassa on elintärkeä kysymys. Miksi Yrjö ei edes vastaa Marian kirjeeseen? Miksi Veeran ääni oh epävarma hänen sanoessaan: — Ainakin luulen niin! Miksi hän ei ollut *aivan* varma? Nimittäin siitä, ettei Marialla ole syytä johonkin . . .

Maria ei tahdo päästää edes ajatuksiinsa sanoja: »mustasukkaisuus», luulevaisuus, sellaiset tuntuvat hänestä jo sinänsäkin epäpuhtailta käsitteiltä, joiden kanssa hänellä ei saata olla minkäänlaista tekemistä. Niin, eikä Yrjölläkään, Marian kimaltavasisilmäisellä isolla pojalla.

Pojalla!

Niin, poikamielinen tämä Marian harteava, kookas, uljasryhtinen mies oli, mutta naiselle mieluisasti, hyvänpehmeästi poikamielinen. Heidän kahdenkeskisyytensä, yhteytensä, oli aina, kerta kerralta, kuin molemminpuolisesti ikiuutta, ennenkokematonta, vasta saavutettua, jotakin, mitä ei kielen arki-

kuluneilla, ikäänkuin nuhrautuneilla sanoilla voitu käsitellä, vaan sitä väkevämmin elää.

Ainakin luulen niin, sanoi Veera!

Yrjön viipyessä pyrkii Mariaa lähentelemään outo ajatus kuin vastenmielinen hyönteinen. Se, kiusa-ajatus, herättää hänet jonakin yönä unesta ja pistelee häntä. Se on puhtauden pyhyyttä irvova, ennen tuntematon ajatus.

Kun mieheltä ei saavu viestiä, enenee vaimon levottomuus. Isä-Rosilakin pyörittää itsekseen päättään kuultuaan vävyn omituisesta käyttäytymisestä, ikäänkuin piilosillaolosta. Hän ei virka mitään, mutta hänen ilmeistään tytär voi lukea jonkinlaista päivittelyä: — Enkö minä sitä aavistanut!

Kauppias Elmiö ja Veera ovat lähdössä Porvooseen autollaan. Heidän mielestään Maria voisi lähteä yhteen kyytiin Keravalle asti. Siitä hän voisi jatkaa linjavaunulla tai junalla pääkaupunkiin. Hän saisi ottaa selvää miehestään; saattoihan Yrjö olla vaikka sairastunut.

Niin, ja Marian on välttämättä ilmoitettava Yrjölle avautuvasta piirustajan paikasta. Mutta jotakin on vinossa, koska mies ei anna itsestään elonmerkkejä.

Marian on siis lähdettävä.

Isä-Rosila hoitaa Tuulan sillä aikaa, kun Maria on matkalla. He kaksi, vanha ja nuori, ovat hyviä leikkitovereita, ukko tuntee itsensä nuoreksi lapsen seurassa, ja lapsi taas pyrkii olemaan pikkuvanha. Siksi he sopivat yhteen, koska heidän ikänsä tulevat toinen toistaan puolitiehen vastaan.

Maria on pikkutyttönä käynyt koululaismatkueen mukana Helsingissä, eikä suuri kaupunki ole siis tyystin outo hänelle. Mutta minkäänlaista jälleennäkemisen iloa hän ei tunne. Hän sujuttautuu asem sillan ihmistungoksen läpi pienine kantamuksineen, joutuu kadulle ja tavoittaa vuokra-autoilijan, joka lähtee häntä viemään Yrjön asunnolle.

Hänen sydämensä läpättää hätäisenä, eikä hän saata nauttia värikkään katukuvan näkemisestä. Kuin unessa hän joutuu kivitaloon ja soittaa kelloa ovel la, johon on kiinnitetty paperilippu konekirjoitettui ne teksteineen: *Yrjö Toivola*.

Kello tuntuu kirahtavan miltei vihaisesti, aivan kuin suuttuneena siitä, että vähäpätöisen näköinen maalaisnainen kiertää sitä nenästä.

Ovi ei avaudu. Yrjö tietysti nukkuu sikeästi, nyt hän on varhainen aamu.

Jossakin ylempänä voi hkaaisee aukeneva ovi ki meästi kuin tuskainen pikku eläin. Hissi laulaa an keansointuista ylös alas-säveltään, kunnes kuuluu rä-

sähdys, paukahdus ja kopisevia etääntyviä askeleita. Missähän itkee lapsi? Ihme, että täälläkin, kalseassa ihmispesässä, voi olla jotakin niin kodikasta kuin pieni lapsi!

Jossakin puhuu radion lämminvärinen, mutta äärimmäisen kyllästynyt ja haluton miesääni varhaisuutisia: — Työmarkkinat hyvät — Puolustusmäärärahat niukat — Yleiset kertausharjoitukset — Euroopan tilanne yhä pahenee — Mies tappanut vaimonsa mustasukkaisuudesta — Soitamme nyt äänilevyn!

Maria soittaa moneen kertaan. Kukaan ei tule avaamaan.

Portaitten yläpäästä on kuulunut veden loisketta, harjaamista ja luuttuamista. Saapasjalkainen mies laskeutuu takaperin askelmia pesten. Käännähtäessään hän huomaa Marian, mittailee häntä arvostelevasti katseellaan ja hänen kasvoilleen ilmestyy väheksyvä piirre.

— Turhaan te . . . ei kai siellä ole ketään kotona!

Maria selittää olevansa huoneenhaltijan vaimo ja saapuneensa juuri maalta miehensä luo.

— Niinkö?

Miehen suupieleessä virnahtaa; hän ikäänkuin tie-

tää jotakin, mutta salaa tietonsa ja tuntee siitä jonkinlaista vahingoniloa. Hän kaivaa housuntaskustaan suuren avainnipun, valitsee siitä yhden ja ovea avatessaan mutisee:

— Täytynee sitten päästää sisälle. . . rouva!

Miehen suupielessä taas virnahtaa, ja hän lähtee jatkamaan portaitten pesua. Marian mielessä vilahtaa ohimennen ihmettely, että miehinen mies tekee moista, naisille kuuluvaa työtä.

Jo kynnyksellä löyhähtää Mariaa vastaan tunkkainen ilma. Se on tupakansavun, viinanhajun ja muiden lempujen yhtymä, joka miltei kiinteänä massana kuin laavavirta vyöryy tulijaa kohti.

Tämäkö on Yrjön huone? Savukkeenpätkiä lattialla, pulloja, tyhjiä viina-, viini- ja konjakkipulloja, särkyneen juomalasin sirpaleita pöydän alla.

Vuode on lakanoitten ja peittojen sekaisa rykelmä, makuuvaatteet ovat kietoutuneet toisiinsa kuin ankarrassa sylipainissa mylleröiden.

Seinällä on kehystämätön suuri valokuva, *Toivo-johanneksen* filmikuva. Miehen tukka on pehmeän musta kuvassa —, silmät keinollisesti suurennetut, kasvot valkaistut. — Tuo ei voi olla Yrjön kuva, ajat-

telee Maria. Eikä Yrjö voi tässä huoneessa asuakaan, hänhän on siisti mies, ja tässä huoneessa on mella-
tanut joku juopporenttu.

Maria syöksyy avaamaan ikkunaa, ja raikas aamu-
ilma — bensiinintuoksuinen sekin — virtaa huoneen sameuteen kuin kirkkaan metsäpuron vesi saventahmaiseen rantalietteeseen.

Maria istuu hetkeksi niittimään, olisiko läh-
dettävä etsimään Yrjöä. Mies saattaisi olla filmaus-
työssään jossakin studiossa, jollaisista hän on kirjeis-
sään kertonutkin.

Ovikello soi. Marian sydän hypähtää: Yrjö tulee!
Hän rientää avaamaan ovea. Tulija on ilottoman nä-
köinen muija, jolla on pitkänjoleat hevoskasvot.

— . . . herra kotona? hän kysyy kalsealla äänellä.

— Ei.

Muija työntää Marian kynnykseltä syrjään ja as-
tuu sisään. Hän riisuu päällystakkinsa ja ottaa pesu-
huoneesta siivouskalut.

— . . . kintut siitä! hän ärähtää Marialle, joka istuu
tuolilla ja lakaistessaan miltei kopsauttaa tätä jalkoi-
hin harjalla.

Akka on suorastaan lystikäs kärktyisyydessään.

Luututessaan lattiaa hän ähkii ja puhkuilee. Maria yrittää puhua hänelle jotakin, mutta hän heittää ohimennen halveksivan katseen puhutteliijaan eikä vastaa mitään.

Sohvan takaa siivooja nostaa jonkin valokuvan ja heittää pöydälle. Kun hän on tehnyt työnsä, hän lähtee hyvästiä sanomatta. Maria ottaa nyt valokuvan pöydältä. Se on sama, jonka hän antoi Yrjön mukaan, heidän kihlajaisaikainen valokuvansa.

Mutta Marian kasvot kuvassa on tuhrittu lyijykyntällä. Silmien ympärille on piirretty renkaat ja leukaan pieni partatupsu.

Marian sydänala tyhjenee omituisesti. Hän putoaa tuolille istumaan, hänen jalkojaan heikottaa. Seinällä oleva Toivojohanneksen kuva näyttää saaneen suupieliinsä jotakin ivallista.

Marian täytyy koettaa vahvistautua. Hän ottaa laukustaan matkaeväät pöydälle. Tuossa on käärö tuoksuvia piiraita, toinen niitä ruskeita, kuohkeita torttuja, joista Yrjö erikoisesti piti. Maria tahtoi ilahduttaa miestä kotoisilla herkuilla, hän leipoi ne lähtiessään nimenomaan Yrjöä varten.

Jossakin lyö kello yhdeksän kertaa. Hys, pois pa-

ha ajatus! Kun Yrjö tulee, niin hän selittää tämän kaiken. Hänen luonaan on ollut työtovereita vieraisilla. Hän on antanut toveriensa tyhjentää noita pulloja, Yrjöhän ei itse maista tippaakaan. Joku vieraista on ilopäissään, Yrjön näkemättä, tietämättä, tehnyt ajattelelmattomuuksia ja tuhrannut valokuvasta Marian kasvot.

Muuten näitä ei voi selittää.

Välipala rauhoittaa Mariaa. Hän on väsynytkin, koko yö ajettiin Elmiön vaunulla, eikä hän ole vuoro-kauteen nukkunut. Nyt hän voikin heittäytyä pitkäksseen tuohon sohvalle. — Levähdän vähän ja lähden sitten hakemaan Yrjöä, ellei hän. . .

Väsymys raukaisee Marian uneen.

Hän herää outoon ääneen — kuorsaukseen.

Maria hypähtää säikähtyneenä sohvalta. Hän näkee vuoteella — poikittain — makaavan miehen, täyssissä pukeissa. Yrjö!

Yrjö? Onko tämä totta? Miehen kasvot ovat pöhöttyneet, silmät verestyneet punareunaisiksi. Parransänki on ruokkoamattomana, ja hän hengittää koristen.

Maria on kuvitellut tämän kohtaamisen toisin. Ai-

van toisin! Tällaisena hän ei ole milloinkaan nähnyt Yrjöä! Hyvä Luoja, jospa hän onkin vieras mies, vain hiukan Yrjön muotoinen!

Mariasta tuntuu vastenmieliseltä koskeakaan kuorsaavaan mieheen. Mutta yhtäkkiä hänet valtaa suuttumus, jollaista hän ei monesti ole tuntenut. — Aina-kin luulen niin, sanoi Veera. Mies, joka on tuon näköinen, voi tehdä myös mitä tahansa, erittäinkin rumaa hän voi tehdä. Ja Maria tarttuu miehen käsivarteen ja riuhtoo häntä hereille.

Yrjö avaa silmänsä, tuijottaa ympärilleen kuin ei ymmärtäisi missä on. Nähtyään Marian hän säpsähtää, hieroo silmiään, kohoutuu istualleen, katsoo Mariaan kuin kummitukseen ja huitaisee kädelläänkin karkoittavasti.

— Si-si-nä!

Miehen ääni kärejää, ja sana lähtee huulilta vai-
vaisena, katkonaisesti. Hyvä luoja, onko tuo sittenkin Yrjö?

Mariaa huimaa, sydänalassa kuvottaa. Hän tuntee olevansa äärettömästi häpeissään eikä kehtaa katsoa miestä silmiin. Ikäänkuin *hän itse* olisi tehnyt jotakin noloa, saastaista!

Mies ja vainio tuijottavat nyt toisiaan mitään sanomatta. He ovat kuin kaksi vierasta, joiden pitäisi tehdä tuttavuutta, mutta kumpikaan ei tiedä, miten.

— Tulin hakemaan sinua kotiin, sopertaa vihdoin vaimo.

— Kotiin?

— Niin. Tehdas alkaa käydä, ja sinä saat entisen paikkasi.

Miehen aivot toimivat hitaasti, ja hänen kielen­sä on kankea. Vähitellen hän virkoaa, peseytyy, ajaa partansa. Hän kyselee kotioloista, Tuulasta ja kasvi­istutuksista. Niin, on todellakin viisainta, että hän lopettaa täällä ja palaa kotiin. Filmiala on hänelle sitenkin ollut pettymys; suuri menestys viipyy ja viipyy. Eikä hänestä olekaan elämään täällä — enää . . .

— Lähdemme huomenna! hän tokaisee yhtäkkiä päättävästi ja tarttuu vaimon käsiin. — Minun ei olisi pitänyt jättääkään Kivikontua, tunnustan sen! Tein tyhmästi kuin Pepé le Moko, se ranskalainen rosvo, joka antoi vietellä itsensä lähtemään turvapaikastaan.

Mariasta tuntuu kumininkin vastenmieliseltä olla Yrjön lähellä. Heidän seurustelunsa sujuu hankalasti.

Tänään he kävelevät kaupungilla, ja Yrjö näyttää Marialle suurkylän merkillisyyksiä. Mutta illalla, kun he asettuvat nukkumaan, tuntuu Mariasta kummallisen vaikealta riisuuntua Yrjön läsnäollessa. He ovat vieraantuneet ja tulleet toisilleen oudoiksi.

Aamulla he käyvät samassa talossa olevassa ruokalassa murkinalla, ja sitten Yrjö lähtee selvittämään rahatiliään Siriuksessa. Hänellä ei olekaan paljoa saatavaa.

Maria laittaa tavarat lähtöä varten kuntoon; he ovat jo ostaneet iltajunaan liputkin.

Mutta Yrjö viipyy kauan asiallaan.

Iltapäivällä Maria soittaa ruokalan puhelimella studioihin ja kyselee Yrjöä. Mies on käynyt, tiedetään, ja ottanut rahaa konttorista, mutta ei voida sanoa, missä hän nyt on. Eikä Marialla ole muuta neuvoa kuin odottaa. Tulee myöhä, juna jo lähtee, ja Yrjö on vielä tietymättömissä.

Maria nukkuu levottoman yön. Tällainenko oli hänen elämänsä onni? Eikö hänen olisi pitänyt uskoa niitä, jotka kotikauppalassa aikoinaan varoittivat häntä Yrjöstä? Hänelle sanottiin selvästi, että mies oli ollut juomari ja muutenkin epäluotettava. Mutta

rakkaus, — se on harvoin järkevä, punnitseva; sitä useammin sokea, jopa mieletön.

Aamu tulee, ei tule Yrjö. Maria soittaa jälleen fil-miyhtiöön ja saa käsiinsä järjestäjän.

— Etsin käsiini Yrjö Toivolan, lupaa järjestäjä. — Olkaa huoletta, kyllä mies löytyy, jos hän vain on tämän valtakunnan alueella. Rouva saa kysyä parin tunnin perästä, ehkä silloin voin ilmoittaa hänestä jotakin.

Maria huokaisee helpotuksesta. Hän on lukenut tuollaisista filmijärjestäjistä ja tietää, että heidän tulee olla miltei kaikkivoipia.

Ja kun Maria soittaa uudelleen, on asia selvä. Yrjö Toivola on hetki sitten ollut ruokailemassa hotelli *Ere-miitin* ruokasalissa ja hänellä voi olla huonekin siellä, matkustajapuolella.

Palatessaan puhelimesta huomaa Maria katuviereellä auton, jonka tuntee kauppias Elmiön omaksi. Todennäköisesti hän on tullut tapaamaan Yrjöä, niin, ja Mariaa. Lieneekö Veerakin mukana?

Elmiö seisookin Yrjön ovella ja soittelee kelloa.

— Yrjö ei ole kotona, selittää Maria. — On ollut poissa koko yön!

Eikä Maria voi pidättää nyhykäisyä. Kauppias Elmiö tuijottaa häneen omituisesti, tutkivin, mutta samalla poissaolevin katsein.

— Sitä epäilinkin, murahtaa hän äänellä, jonka sävyä Maria ei voi määritellä. Mutta kun kauppias ehdottaa, että he autolla ajallen lähtisivät etsimään miestä, suostuu Maria.

He ajavat hotelli Eremiitin eteen. Maria pyytää Elmiön odottamaan; hän tahtoo ensin käydä tiedustelemassa ja sitten. . .

Kauppias jää pyyhkimään auton tuulilasia.

Maria ei viivy kauan. Hän palaa järkyttyneen näköisenä, miltei hoippuen, ja hänen silmänsä tuijottavat lasimaisina, kuin ne olisivat jonkin oudon näyn pelästyttämänä jähmettyneet ja pysähtyneet liikkumattomiksi. Hän nousee vaunun takaistuimelle ja so-pertaa pyynnön, että kauppias veisi hänet sinne, mistä lähdettiinkin. Hän voi pahoin.

Elmiö noudattaa pyyntöä puolittain koneellisesti, hajamielisenä, ikäänkuin kiinteästi ajatellen jotakin omaa asiaansa. Ohjatessaan vaunua hän kumminkin herähtää ja vilkaisten sivulleen kysyy:

— Näitkö Yrjön?

— Näin, vastaa Maria nieleskeltyään kotvasen jotakin, mikä ei tahdo painua alas.

— Kenen seurassa?

Maria painaa kasvonsa selkänojan pehmustusta vastaan ja nyyhkii. Elmiö ei saa vastausta, vaikka uudistaa kysymyksensä. He joutuvat perille, ja kauppias auttaa Marian Yrjön huoneeseen.

— Niin, kuka oli Yrjön seurassa?

Elmiön kasvot ovat tummanpuhuvat, ja hänen silmissään kuumottaa kuin salapolttajan tuli metsän pimenossa. Mutta Maria ei vastaa.

— Nainen? Veera?

Maria puristaa huulensa yhteen niin tiukasti, että ne vaalenevat. Mutta kauppias kehoittaa miltei komentavasti:

— Sano sitten, vanno, ettei se nainen ollut Veera!

Maria ei sano eikä vanno.

— Vaitiolo merkitsee samaa kuin myöntäminen! Tiedäthän?

Merkitsee...? Mikä ja mitä? Onko yleensä millään merkitystä? Ainakaan maallisella? Maria on ikäänkuin ei käsittäisi, mistä on kysymys. Hän tuijottaa äänettömänä seinään, jossa riippuu Toivojohan-

neksen, kauniin, syntisen miehen kuva. Mitä — mistä hän, maalaisnainen, tietää, onko tuo mies syntinen vai hurskas? Tuo mieshän on hänelle vennon vieras, täysin tuntematon. Milloinkaan hänellä ei ole ollut yhteyttä tuon seinäkuvan ilmentämään mieheen! Niin, ei kylläkään, mutta hän on nähnyt tuon miehen humalaisena syleilevän humalaista puolialaston ta naista. Hän meni hotelliin etsimään Yrjö Toivo-
laa ja joutui avaamaan lukitsemattoman oven. Yllättävästi, arvaamatta; päihtyneet eivät huomaa varoa. Siksi hän tietää, että tuo Toivojohannes on syntinen mies.

Kuin unenhorteessa Maria kuulee kauppiaan äänen:

— Veera lähti eilen Porvoosta, muka »sukulaisiin». Arvasin kyllä, mitä hänellä oli mielessä. Ja hän on ollut koko yön poissa!

Jykevä, pöhökasvoinen mies kävelee kumahtelevin askelin edestakaisin ja murajaa itseksensä kuin verenhajua vainuava peto.

Yhtäkkiä hän seisahtuu Kivikonnun vaimon eteen:

— Muistatko, Maria, että kerran oli puhe enkeli-hahmoisista ihmishyeenöistä. Eräs nainen on sellai-

nen. Onnen hävittäjä hän on. Jos hän näki miehen-
sä iloisena, niin hän keksi tuhannen ikävää asiaa, jot-
ka riistivät mieheltä ilon. Suppusuisesti, hellin sanoin
hän luetteli ne tuhat ikävyyttä. Hän ei kärsinyt näh-
dä onnea ympärillään, vallankaan rakkauden onnea.
Hänen mielihuvinsa oli vieroittaa toisistaan kaksi ra-
kastavaa. Keinolla millä tahansa; vieroittamisen on-
nistumiseksi hän uhrasi naisellisen häveliäisyytensä-
kin. Ja kuitenkin hän oli ystävällinen, näennäisesti,
lähimmäisilleen, antelias, avulias, suuripiirteinen. . .

Puhe keskeytyy töksähtävästi kuin seinään. Kaup-
piaan suupielii on vähän kerrassaan ilmestynyt
kuolaa ja vaahtoa kuin ratsulla, mutta silmät tuijotta-
vat kummallisen liikkumattomina ja kauppiaan ää-
nenkäytön kiihtymisestä tietämättöminä, ikäänkuin
olisivat toisen miehen silmät.

Ja yhtäkkiä hän purskahtaa nauruun. Hän nau-
raa kauan, eikä se nauru kuitenkaan saata olla ilon
purkausta. Tuntuu kuin harmonikkamaiset palkeet
pusertaisivat paksua, karmivaa, naurunkaltaista kä-
hinää ilmoille. Noin Maria kuuli hänen nauravan ker-
ran Bagdad-teatterissa, kun elokuvan mustasukkai-
nen aviomies heitti rikkihappoa vaimonsa rakastajan

silmille.

— Näkemiin, Maria!

Elmiö heittää jäähyväissanan kuin kone, joka on asennettu huoneesta poistuttaessa niin sanomaan, elottomasti ja epäpersoonallisesti, välittämättä kuul-laanko sitä vai ei. Hän katoaa; kohta kuuluu ulkopor-taan oven edestä surahdus, ulvahdus ja etääntyvä hy-rinä.

Maria tuijottaa eleettömänä Toivojohanneksen ku-vaan. Lähiasunnosta, jostakin, kuuluu seinäkellon lyöntejä. Eikö kohta olekin junan lähtöaika?

Maria herahtaa, koskettelee sormenpäällä silmä-luomiaan, silmänurkkia, ikäänkuin kyyneleitä kuiva-takseen.

Mitä? Kyyneleitä ei olekaan! Eikö nyt, jos milloin, ollut itkun aika? Ehkä. Mutta kuinka voi itkeä, ellei ole kyyneleitä? Jolloinkin niitä oli, ehkä tuokio sitten olisi vielä ollut. Mutta elämän tuuli on kuivuttanut lähteet. Kyynelaste on jäänyt taakse, niin, sehän kuu-luikin *onnen* aikaan!

Maria valmistautuu lähtöön. Yksin, yksinäisempä-nä kuin milloinkaan ennen.

8

Kauppalan jähmettyneet kasvot alkavat jälleen ilmehtiä valoisasti, vieläpä hymyilevästi, aivan kuin suuri taivaallinen valokuvaaja olisi komentanut: — Hiukan iloisempi ilme!

Puunjalostustehdas on saanut kotimaasta tilauksia. Se ryhtyy valmistamaan samoja tarvikkeita, joita se oli aikaisemmin tehnyt suurelle maailmanvallalle. Maailma natisee liitoksissaan, ja pienet sekä suuret koettavat siitä vahvistaa ainakin omien nurkkiensa kohdalta.

Ulkomaat tuntuvatkin kummallisesti etäytyvän. Harvat suunnittelevat enää matkoja vieraisiin, monet matkalaiset palaavat kiireisesti kotimaahan.

— Ei se tule tänne pohjoiseen, arvellaan hyväuskoisesti. Se, mitä maailma odottaa henkeään pidätteen. Kauppalan pikkuihmiset riemuitsevat tehtaan käynnistämisestä, sillä se merkitsee työtä ja leipää.

Järvellekin on ilmestynyt suuria tukkilautoja miehistöineen. Hanurit soivat jälleen ja laulu kajahtaa. Rantamökkien asukkaat kuuntelevat autuaallisin il-

mein tukkilaisten raskastahtista työlorua, jonka sisäl-
löstä ei kukaan ymmärrä mitään:

Oo tuupi nuuskata,
ooh nio, oo se loon.
Jerskame pojat saame,
hurraa rallalallalaaa!

Tulee aamu, jolloin Puunjalostustehtaan höyrypil-
li ilmoittaa työpäivän alkavaksi. Punatiiliset savupii-
put pursuavat jälleen kidoistaan vuorenvahvoja hah-
tuvapyörylöitä, tervasmustia ja äkeäntuntuksia.

— Katsopa, tyttö, eikö puhalla kuin tultasyöksevän
lohikäärmeen sieraimista! ihastelee vanha Rosila kat-
soessaan ensimmäisenä työaamuna Kivikonnun pir-
tin ikkunasta tehtaan piippuja. Hänestä tämä hetki on
raamatullisen juhlallinen.

Tehdas elää!

Kivikonnunkin ohitse kulkee rantamökkien vä-
keä, eväsreput, paketit, vasut — mikä milläkin kan-
tamuksenaan. Ja kun Rosila sattuu kohdalle, kysyvät:

— Eikö Ukko-Rosila tule töihin . . . sinne tarhaan?

— Mitäpä minä . . . eläkeukko!

— Niin, eihän sitä . . . kun on jo eläkkeellä . . . pääsekään!

Rosila istuskelee alakuloisena, koettaa autella Mariaa pihatöissä, mutta ne eivät maistu. Hän tuijottaa vähän väliä tehtaan savupiippujen pursuamista ja huokaisee tyttäreltä salaa. Tulikin otetuksi se eläke! Se on nyt esteenä; muuten hän pääsisi jälleen lautatarhaansa, sillä nuoria miehiä on lähtenyt sotaväkeen — kertausharjoituksiin — ja vanhat ovat ikäänkuin muodissa. Vanhat ja liiankin nuoret.

Maria huomaa isän levottomuuden ja arvaa. Hän selittää, että isälle on yllin kyllin työtä Kivikonnusakin. Tukkilautojen uittomiehet ovat käyneet pirtissä kysymässä kahvia ja virvokkeita. Ja hän, Maria, onkin tilannut lähikauppiaalta limonaadeja ja tupakkaa. Hän alkaa keittää kahvia kysyjien tarpeiksi. Siitä voi aueta sieväkin tulolähde, koska muuta kahvipaikkaa ei ole tässä likistöllä. Tuohon rantaan, likelle Kivikonnun valkamaa, alkavat rakentaa tehtaan laivatelakkaa. Siihen tulee miehiä jos mestareitakin, ja niistä kai myös pesiytyisi kahviasiakkaita. Niinpä ei isän tarvitsisi muuta kuin pilkkoisi vähän hellapuita ja kantaisi keittovesiä, jos kerran ei välitä lepäillä.

Vanha mies, mitä nyt enää ajattelemaan lankunkantoa! Luulisi jo saaneen tarpeekseen mokomasta lystistä, kun yli neljäkymmentä vuotta kantanut. . .

— Siinäpä se! tarttuu Isä-Rosila, ja hänen haalistuneet silmänsä elostuvat. — Muistatko Niemen-Jussin hevosta, jonka Jussi osti Tivolin sirkuslaisilta? Joka kerta, kun se vanha konkari kuuli posetiivinsoittoa, niin se alkoi kiertää ringkiä, vaikk' ois ollut mimmoinen kuorma perässä! Sama on minulla, kun tuo tehdas jytkyttää. Sen tahtiin minä olen tottunut kantaamaan lautoja. Ymmärrätkö nyt?

Isälle ei maistu ruoka. Maria huomaa hänen aivan kateellisena tuijottelevan tehtaan työhön menijöitä. Ja Marrian mieleen muistuu vanha opettajansa, joka pantiin eläkkeelle. Hän kuoli muutaman viikon kuluessa, ja terveeltä jalalta. Sanoivat, että se oli eläke, joka hänet tappoi. Hänen monikymmenvuotinen koneenkäyntinsä pysäytettiin, ja hän tunsu itsensä maailmassa tarpeettomaksi. Sitä eivät kaikki kestä.

— Kun ei olisi haettu sitä eläkettä! murahtaa isä kerran.

Ja Marian täytyy antautua.

— Isä, se eläke ei ole mitenkään esteenä!

— Että mitä? Minkä esteenä?

— Tehtaaseen pääsyyn. Minä en saanutkaan isälle eläkettä!

Rosila hypähtää penkiltä seisoalleen.

— Ettet . . . ?

Maria kertoo köyhien asianajajan tempusta ja tunnustaa oman osuutensa.

— Mutta sinähän sanoit . . .

— Valehtelin! Ja minua hävettää niin että!

— Minkä vuoksi valehtelit?

— Pelkäsin, että isä vaikka sairastuu pahasta mielestä.

— Mutta ne rahat, jotka toit eläke . . . ?

— Otin pankkikirjastani. Siinä on vieläkin vähän . . .

Maria pyyhkii esiliinan liepeellä silmiään.

— Valehtelin ja petkutin sitä varten, ettei isällä olisi paha mieli . . . Tein kai väärin, mutta toisinkaan en . . .

Ukko-Rosila on käänteeseen tyytyväinen. Hän hakeutuu entiseen lautatarhaansa, vetää syvään sieraimiinsa nihkeäntuntuista kaarnan ja tuoreen puun lemmua ja tuntee itsensä jälleen nuoreksi. Lautatarha

on hänen toinen kotinsa, niin, paremminkin kuin Kivikonnun mökki. Tyttären luo hän kumminkin jää asumaan, sillä entinen tehtaan huone on luovutettu muille. Ja onhan tyttärellä siinä turvallisempaa asustaa, kun on miehinen mies talossa.

* *

*

Pienet surut ovat äänekkäitä, suuret mykkiä.

Isä ja tytär ovat ikäänkuin heidän elämässään ei olisi milloinkaan ollut miestä nimeltä Yrjö Toivola. Hänestä ei pu huta sanaakaan.

Kun Maria palasi Helsingistä, odotti Ukko-Rosila hänen kertovan jotakin, mutta kun tytär vaikenä, ei hänkään kysynyt. Hän, vanha mies, ymmärsi. Yrjö Toivolan väfkkysilmät eivät olleet koskaan tuntuneet hänestä luotettavilta. Mies oli tyhjänkuvatteli, pulskea muodoltaan ja ruumiinoltaan, mutta sisästä — mikä lie ollutkaan, jo nuorena lahonnut, matoinsyömä.

— Ei miehuus ole komeudessa eikä siinä, että miehen syntejä tekee, mietiskelee ukko, raamatunlukija, — vaan siinä, että itsensä suitsissa pitää, vaikka halut orhina vetäisivät. Niinkuin vetivät vävyä, lihavan-

vahvaa miestä. Hyvää se muka oli tarkoittavinaan, aina täynnänsä uusia suuntailuja, meininkejä, lapsen ja vaimonkin parhaaksi mukamas. Mutta synti sen silmässä aina valkeana paloi ja lopulta vei miehen kuin kasakan talosta. Olisi edes vastaan karustanut, mutta eipä tainnut yrittäkään, vaan lemmessä lähti. Ja niinpä se lie, että jos kerran on Pahalle ruumiinsa ja sielunsa antanut, niin sitä ei kuunaan saa takaisin. Paha tulee ja hakee omansa hyväinkin päätösten takaa.

Isä-Rosila kuulee kylällä huhuttavan Yrjöstä, kauppias Eknioista ja Veera-rouvasta jotakin hirveätä. Jokainen huhuaja kertoo asian hieman erilailla kuin toiset. Näkeepä ukko sanomalehdestä uutisen, jossa ei mainita nimiä, mutta josta on helppo arvata, kenestä on kysymys. Mustasukkaisuusjuttu: eräs kauppias on hakannut rautaisella jakoavaimella uskottoman vaimonsa ja tämän rakastajan, kasvot muodottomiksi. Uhrin viety vähissä hengen, tajuttomina, sairaalaan, mutta tihutyön tekijä, kauppias, hourujen hoitolaan.

Marialle ei isä-Rosila kerro tästäkään. Mutta tytär saa sen kuulla muilta ja lukee myös itse lehdestä. Eikä

puhu isälle.

Ihme kyllä — järkyttävä uutinen ei vaikutakaan Mariaan! Hänen sydämensä on saanut kuoletusainetta, turruttavan kolauksen, tämä viimeinen ei enää tunnu. Yhdentekevää, yhdentekevää! Huhu ja uutinen kertovat vieraista, hänelle tuntemattomista ihmisistä. Kiinankaukaisesta sattumuksesta, häntä se ei liikuta, ei värähdytäkään.

Jonakin hetkenä hän kumminkin vähän heltyy, ja silloin hän soimaa itseään, omaa itseään:

— Olen kylmä, tyly, säälimätön luonne! Kohtalo tiesi minut sellaiseksi, ja siksi sain kolahduksen kuin ennakkorangaistuksena. Oi, kuinka armoton olin kerrankin lapsena! Löin kepillä naapurin Hissukkaa, joka otti kukkapenkistäni valmun. Ja monta, monta kertaa olen ollut lähimmäisiäni kohtaan ilkeä, itseksä, voi toki, aivan raaka! En oikeastaan tahdostani, mutta . . . Ja sittenkin minä sain onnea, sain todentotta liikaa. Mikä oikeus minulla oli yltätiukkuvaan onneen silloin, kun lukemattomat hyvätkin ihmiset olivat onnettomia tässä maailmassa! Kohtalo vaatii liian takaisin, Auringonkaarikin kääntyy alaspäin korkeimmalta kohdaltaan. Maria parka, olet vieläkin yl-

tä päältä velassa elämän Onnenkauppiaalle, joka ansiottasi kukkuroi sen mitan, jolla sinulle hyvänsä mittasi. Nyt on tullut maksuni aika. Kärsimyksemme ovat maksua onnesta, joko menneestä tai tulevasta.

Mariankin mietteet ovat ailahtelevia. Välistä hän kumminkin puntaroi, olisiko yritettävä tiedustella, miten Yrjön on käynyt. Onko hän hengissä, missä, sairaalassako? Veeran kertovat kuolleen. Pitäisi-
kö kirjoittaa, matkustaa...? Mitä enteilikään risti-
puinen linnunpelätin silloin...kerran? Kuului vaike-
rointia...

Ei, miten olikaan, tapasiko hän ensinkään mie-
tänsä suuressa kaupungissa? Ei, totisesti, ei tavan-
nut! Hän kohtasi oudon, vierastuttavan, vastenmie-
lisen miehen, *Toivojohanneksen*, joka hahmottautui
hänen, Marian, silmissä muka Yrjö Toivolaksi. Pa-
ha maailma oli surmannut oikean Kivikonmun mie-
hen, avosilmäisen, poikamaisesti haihattelevan, mut-
ta hyväntahtoisen miehen, ja ottanut hänen ruumiin-
sa asunnokseen.

Mutta henkenä, sieluna, Yrjö elikin vielä täällä!

Kivikonmun väkevän miehen sielu jäi tänne. Hä-
nen hyvä sielunsa, jota Maria vieläkin rakastaa, ei

lähtenytäkään täältä. Huono, pahalle altis lihallinen ruumis lähti maailmalle, saastutti siellä itsensä, joutui väärän hengen asunnoksi. Pysyköön siellä!

Yrjön kirkastunut henkiolento perkaa maata tuossa kivimäessä. Maria kuulee hänen liikuntonsa, työnraskaan hengityksensä, ja hänen vahvojen jäsentensä naksattelun, hänen, Yrjön, vierittäessä suurta kiveä. Ja Maria tuntee ahkeroitsevan miehen hikeentyneen ihon tuoksun, valloittavan tuoksun, joka huu-maa hänet, pikku naisen, helläksi ja alttiiksi.

Laskevan auringon punaamaa taivasta vasten Maria näkee Yrjön varjon, jonka tumma hahmo kasvaa jättimäiseksi miehuuden ja hyveellisyyden tunnus-kuvaksi. Se on Yrjön sielun kuva, sen, jonka pyrkimys oli ylös, kirkkauteen!

Silloin, suvisen hämyn levittäytyessä salaperäisen hempeänä maan ja veden yli, tuntee koko Kivipara-tiisi oikean Yrjön läsnäolon. Maria kuulee puitten su-pattavan: Yrjö on täällä! Linnut laulavat sen moninai-sin sävelin. Ruohikoissa tuhannet piipittäjät ja sipisi-jät riemastelevat: Yrjö on täällä!

Yrjön sielu on tuossa kukassa, jonka tuoksussa on jotakin hänen hiustensakin tuoksusta. Se on tuulen-

henkäyksessä, joka hiljaa huokuen hyväilee Marian poskea ja kuiskaa hänen korvaansa aavistamattoman kauniita asioita.

Kun Maria on metsässä sieniä tai marjoja keräämässä, hän tuntee Yrjön miehekkään suojelevan läsnäolon. Kun hän harppaa puron yli, pitää Yrjö häntä kädestä. Ja kun hän kantaa vesisankoa järven rannasta mäkeä ylös, hän ilahtuu tuntiessaan, miten Yrjön käsi tarttuu sangon ripaan, ja silloin sanko on kevyt.

Henkiolentona, sieluna Yrjö Toivola elääkin vielä Kiviparatiisissa. Mutta hänen lihallinen olemuksensa, ruumis, on poissa, kuollut, häneltä, Marialta. Ohikulkija vain oli . . . kävi, meni. Niinkuin ohikulkija sivuuttaa porttimme illanhämyssä, emme tiedä, mistä hän tulee, minne menee, ja tuuli humauttaa hänen jälkiensä ylitse.

9

Euroopan yllä kumajaa outoa, enteilevää jymyä kuin rajun myrskyn lähestyessä.

Radiokone on ääntä tulvillaan, ihme, että sen hienon hienot osaset kestävät paineen. Aaltopituudet lähettävät viimeisiä varoituksia, ukkosäänet huutavat, pauhaavat ja jyrisevät; salamalauseet välähtelevät avaruuksissa, niiden iskusanat sinkoutuvat terävinä toistensa kimppuun vaiantaakseen toisen sanoman. Ilmakehä sähäjää, räsähtelee, se on liian tiiviiksi puristettu, maailmanpaineen täytyy päästä purkautumaan.

Mutta ihmisten riemuittelu on hillitöntä. Ikäänkuin häivyttääkseen jeremiadien enteilevän äänen raikuvat »ainasoi»-orkesterit, loistoilmoitukset kutsuvat kansaa »maastairti-tanssiaisiin», »jatsiorgioihin». Mustien pilvien varjot valostetaan karnevaalitulituksin.

Maaailma on kuin suuri ilolaiva, joka häikäisevin värilyhdyin ja rullaatilauluin syöksyy kohti kurimusta, mikä jo pauhaa kuulomatkan päässä.

»Voi konsuleita . . .», laulaa pienen maan sairas runoilija, jolla on näkijän lahjaa.

* *

*

Kookas mies laskeutuu linjavaunusta torille ja lähtee kävelemään kauppalan ulkopuolelle, Kivikon tuun päin.

Hän on vetänyt hatun reunan kasvojensa varjostajaksi. Se on kumniinkin turhaa. Vastaantulijat — entiset tuttavatkaan — eivät kiinnitä huomiotaan häneen, sillä hän ei ole samannäköinen kuin jolloinkin aikaisemmin. Vieraana, outona hän kulkee nyt täällä. Hänen kasvoilleen on tehty väkivaltaa, hän on maannut kauan sairaalassa ja laihtunutkin.

Mies joutuu tutulle maantielle.

— Jospa en olekaan ollut poissa täältä, hän ajattelee. — Olen vain nukahtanut piirustuspöytäni ääreen tehtaassa ja nähnyt ihmeellistä unta. Toden totta, Yrjö Toivola palaa päivätyöstään kotiin, jossa häntä odottaa sunnuntaisilmäinen vaimo ja pienokainen, nimeltä Tuula. Vaimolla on yllään punavalkoraitainen leninki ja sen suojana esiliina, jonka röyhelöt lehahtavat olkapäillä kuin suuren kukan terälehdet. Hän

ja lapsi ovat kauneinta, mitä Yrjö Toivolan silmä on milloinkaan nähnyt. — Isi, isi! huutaa pienokainen ja kiipeää jo kynnyksellä miehen syliin. — Muistithan pyyhkiä jalkasi? huomauttaa aina toimekas ja asiallinen pikku vaimo ja kumartuu varmuudeksi harjaamaan miehen kengänpohjia. Silloin mies heläyttää iloisen naurun, sieppaa vaimon toiseen, vapaaseen kainaloonsa ja kantaa hänet sekä lapsen, kaksi rakaintaan, pirtin perälle. Ja he istuvat kotvan honkapisella penkillä, kädet toistensa vyötäröllä ja päät vastakkain kuin yhteensidotut lyhteet kuhilaassa. Siinä he puhuvat keskenään kielellä, jota vieras ei ymmärtäisi.

Ja he tuntevat onnenmieltä, niin käsittämättömän suloista, että sellaisen voisi uskoa tulevan ainoastaan hyvien, kirkastuneitten vainajien osaksi.

Matkamies hymähtää surumielisesti kuvitelmiin.

Syysharmaa ilta tuijottaa häntä ankeana, ikäänkuin sumenevin, kostuvin silmin.

Miehestä tuntuu kuin tienvieruspuut liittyisivät hänen saattojoukokseen. Ne kulkevat parijonona tuonne metsään; siellä on kuin puitten kokous, ehkä ilta-

hartaust; ja sieltä kuuluu laulun hyminää. Leveähartaiset petäjät kävelevät hiukan länkevästi vakaina ja mietteliäinä. Ne ovat juurevia maamiehiä, talonpoikia. Kuuset harppivat pitkinä kapeaharteisina ylimyksinä, ja niiden olennessa on ryhtiä ja juhlavuutta.

Mutta lehtipuut ovat hempeitä naisia, ne hipsuttavat syyskesäisissä, värikkäissä leningeissään ja lehyttimiään huiskutellen sipattavat, supattavat keskenään hedelmällisyytensä salaisuuksia.

Kulkija joutuu metsäpolulle. Puut ovat keräytyneet kokoukseensa; ne tervehtivät toisiaan arvokkaina vihreähansikkaisilla käsillään ja puhuvat kuiskaten keskenään. Niiden pää ulottuu taivaaseen, ja niiden ajatukset ovat taivasajatuksia. Ne ovat jättilädsieluja, jumalanaatelia: niiden olennessa asuu maan viisaus ja äidillisen mullan hyvyys. Ne eivät suunnittele toistensa tuhoamista, niinkuin alemmat olennot, ennen muita ihmiset. Niin mies ajattelee täällä metsän hartaudessa.

Polku tavoittaa hitaasti soljuvan virran äyrään ja seurailee sitä. Veden pinta päilyy mustana kuvastimena ja uhoaa kylmävää huurua. Miehestä tuntuu kuin virtakin seisahtuisi tuijottamaan häntä, palaa-

vaa tuhlaajapoikaa. Äänettömänä, hämmästyksestä ammottavin silmin.

Ruisrääkkä laulaa jossakin pari tahtia alakuloisesti, palokärki viheltää kimeän varoitusmerkin kuin ilmoittaen pahantekijän lähestymisestä, ja ohihumah-tava tuuli synnyttää rantakoivujen latvuksissa ihme-tyksen kohinan.

Sitten luonto vaikenee.

Kulkija hidastaa askeleitaan.

Mihin kiirehtisit, surullisen hahmon ritari?

Surullisen...? Eihän toki! Mies vielä voimakas, ruumis parantunut aivan terveeksi. Vaikka kasvojen muoto ei olisikaan täysin ennallaan, niin... Nyt Yrjö Toivola alkaa uuden elämän! Lopultakin hän on tehnyt syntiensä mitan täyteen, harhansa kulkenut, var-savuotensa aituroinut. Nyt Yrjö Toivolasta — lopul-takin — tulee vakaa, yhteiskunnallinen kansalainen. Hän hylkää kiertolaisuuden, unohtaa viinan, hän va-kiintuu ja alkaa harrastella yleishyödyllisiä asioita. Hän ryhtyy jonkin hyvän aatteen ritariksi, kehittyy ja saavuttaa kunnioitusta, ehkäpä istuu jolloinkin yh-teiskunnan valiomiesten joukossa. Nyt hän ei anna minkäänlaisten kiusausten houkutella itseään paran-

nuksen tieltä. Sen hän on lujasti päättänyt.

Matkamiehen korvaan kantautuu koneitten jyskytys. Puunjalostustehdas virran takana käy yövuoroon. Sen työsalien lamput on jo sytytetty, ja valojen kuvajaiset luikertelevat veden kalvossa pitkinä tulisinä käärmeinä.

Onkohan Marian isä tänään yövuorolla tehtaassa? Silloin olisi helpompaa lähestyä Kivikontua ja . . .

Mutta, mies, ottaako Mariakaan sinut vastaan? Ja onko miehekästä tyrkyttäytyä hänelle nyt, kun on kelpaamaton siellä muualla? Alhainen, viekas eläin, kettu-isä, lähtee pesästään huikenteluretkilleen ja jättää poikasten hoivaamisen puolisonsa tehtäväksi. Sitä se jolloinkin myöhäiskesällä palaa pesälle — syömään ruokaa, mitä vaimo on lapsia varten koonnut. Eikö lähestymisyrityksessäsi ole jotakin tämäntapaista, mies?

Ei, ei aivan niinkään!

Hän etsii sovitusta. Hän tahtoo korvata kaiken, minkä on rikkonut, eikä vaadi itselleen mitään. Jos Maria ei saata antaa hänelle anteeksi — tuskin Maria voi olla niin kova — niin hän unohtaa olevansa aviomies. Hän on vain velallinen, palveleva henki, Aladdi-

nin taikalampun henki, jota Maria saa käskeä ja joka tottelee. Hän pyrkii Puunjalostustehtaan piirustajaksi. Hän säästää rahaa Marian ja Tuulan hyväksi, hän syö halvinta ruokaa ja nukkuu yönsä — niin, vaikka metsässä, havumajassa. Marian ei tarvitse ottaa häntä, saastaista miestä, luokseen. Mutta kaiken ansionsa ja tehtaasta vapautuvan työvoimansa hän käyttää Kivikonnun kunnostamiseen. Lapsen tulee saada isänperintöä, ja sitä isä voi koota tekemällä työtä. Se on hänen sovitusuhrinsa maallisessa mielessä, eikä Marian tarvitse edes antaa anteeksi. Niin, ellei... Hän, synnintekijä, on velvollinen kiduttamaan itseään ja hakemaan teoilleen rangaistusta maanpäällisessä kiirastulessa.

Mutta jospa tulee sota, ja sinäkin, Yrjö Toivola, riuska mies...?

Niin, no, se on asia erikseen, ja etäinen... Pikkuihmistä lähinnä ovat vielä hänen yksilölliset huolensa, työnsä...

Matkamies pysähtyy keltaiseksi maalatun portin eteen.

Kivikontu! Rauhan sopukka, paratiisi, lieneekö milloinkaan suuren maailman lentokone ylittänyt tä-

tä paikkaa! Kas, kuinka vihreiksi ovat kattopäreet muuttuneet! Silloin niin tuoreuttaan lemahtavat, kermanväriset, vastahöylätyt päreet. Miehen piti maalata ne jolloinkin punaisiksi, mutta mies lähtikin maailmalle ja maalasi oman sielunsa mustaksi.

Pirtin ovi naukaisee, kuka?

Pikkutyttö, polvenkorkuinen, syöksähtää riemukkaasti pihalle. Hänellä on käsissään pallo, jota heittelee ilmaan ja tavoittelee jälleen pienillä käsillään. Hänen runsas tukkansa heilahtelee veikeästi silmille, ja hän huiskauttaa sen päätänsä keikauttaen yhtä veikeästi silmiltä pois.

Matkamies kuulee lapsen hyräilevän jotakin aikuisten iskelmää ja näkee hänen pyörähtelevän keijumaisesti sävelten tahdissa. Käsien liikkeissä on suloa, joka tuo mieleen pikku tanssijattaren liikunnon. Lapsen silmät ovat suuret, ne kihertävät omituisesti, niissä on sitä samaa fosforimaista väikettä kuin . . .

Hyvä luoja, älä anna lapseni tulla isänsä kaltaiseksi! rukoilee mies ajatuksissaan.

Mutta miksi portilla seisoja ei mene pihaan ja nosta lasta syliinsä? Ja silittäen noita veikeitä hiuksia sano, että isä on tullut kotiin? Ja että nyt alkaa uusi

elämä. Isä ei lähde enää milloinkaan Kiviparatiisistaan, ei milloinkaan, isä vannoo sen! Hän pysyy aina omiensa luona. Ja meillä on oikein hupaisaa keskenämme, eikö niin, pikku? Ostamme uuden, isomman pallon, sellaisen kaalinpään kokoisen, jossa on punaisia, sinisiä ja keltaisia kuvia. Heittelemme sitä koreata palloa toisillemme ja olemme iloisia, äärettömän iloisia! Vai kuinka, pikku?

Palloa heitellessään tyttö lähestyy kuin huomaa mattaan porttia. Matkamies aikoo vetäytyä puitten kätköön, mutta ei ehdi, kun pallo lennähtää häntä kohti ja tyttö juoksee nauraen perässä.

Tytön katse osuu portilla seisovaan mieheen. Pysähdys, tyttö katsoo häntä pyöristyvin, hämmästynein silmin. Mies ojentaa kätensä häntä kohti. Silloin lapsi kirkaisee pelästyksestä ja lähtee juoksemaan pirttiin.

Matkamies tuijottaa hetkisen pirtin oveen, joka on jäänyt raolleen. — No, mikä lasta niin säikytti? kuuluu järeä vanhan miehen ääni kysyvän. Lapsi soper-taa jotakin nyyhkytysten lomassa.

Ei, sittenkään kulkija ei voi astua tuosta ovesta ainakaan tällä kertaa. Lapsi pelästyi nähdessään hänet,

vieraan miehen, hänen oma lapsensa! Ei, nythän onkin jo myöhä ilta, parasta on yrittää huomenna, kun vanha mies on lähtenyt työvuorolleen, ja kotona ovat vain . . .

Mies huokaisee, kääntyy ja lähtee. Hän ohjaa askeleensa tummenevassa illassa metsäpolulle, jota pitkin hän pääsee lahden toiselle puolelle. Siellä hän voi yöpyä jossakin asumuksessa.

10

Matkamies viettää yönsä mökissä, jonka järvenpuoliset ikkunat tuijottavat lahden toisella puolen olevan Kivikonnun kamarin ikkunoihin. Niihin, joista kerran tuolle kapealle siniselle lahdelle katseli onnellinen mies.

Tässä mökissä on ennen asunut pussiräätäliksi nimitetty käsityöläinen, sen Yrjö Toivola muistaa. Nyt hän on poissa, kuollut, ja mökkiin on muuttanut vanha suutari vaimoineen jostakin kauempaa. He eivät tunne yövierastaan, eikä tämä välitä tehdä olennostaan tarkempaa selvitystä, koska sitä ei vaadita.

Yrjö herää aamulla radion ääneen. Lämminääninen mies lukee varhaisuutisia, ja mökin haltijaväki kuuntelee niitä aamukahvia ryyppiessään.

Nyt on jo sota ilmassa. Pariskuntakin puhuu siitä kuultuaan viimeiset tiedot.

Vaimo on nähnyt unessaan suuren mustan koiran, ja sen kieli oli loistanut tulena ja veren karvaisena. Se oli juossut läähättäen kauppalan katuja pitkin, hengitys oli täyttänyt ilman tulihuurulla, ja sen kielestä

oli tippunut palavia pisaroita. Ihmisten vaatteet ja talotkin olivat syttyneet tuleen, kunnes koko seutu oli humissut ja pauhannut liekkimerenä.

— Sotaa se tietää näillekin halmeille, hän arvelee miehelleen.

Suutari tyhjentää kahvikuppinsa ja asettuu rummulleen. Hän ottaa kengännauloja suuhunsa ja valmistautuu pohjaamaan saapasta. Pyöriteltään nauvoja sopivaan asentoon poskessa hän hymähtää ja vastaa eukon arvailuun:

— Hm, niistä nyt akkaisten unista!

— Akkaisten! kivahtaa vaimo kuin loukkautuen esinäkyjensä puolesta. — Etkö muista, kun minä ennustin senkin viimeisen suuren maailmansodan? Vieläpä jo kymmenen vuotta ennen kuin se alkoi-kaan. Kerroinhan sinulle, että unissani näin miesjoukon marssivan keihäät olalla ja kuulin äänen sanovan, että ne ovat taalalaisia, vai mitä kirkiläisiä ne . . .

— Heh heh, naurahtaa suutari, — niin kauan kuin minä muistan ovat sinun unesi aina ennustaneet vuoron perään sotaa ja maailmanloppua!

— Niin, mutta eikös tullutkin se sota? Nousi semmoinen jymäkkä, että sisar-Helenan poikakin tuli kä-

sipuolena kotiin punakaartista. Ja kuninkaitakin kertoivat kaatuneen. Ja sitten saatiin näillä huonoilla hampailla opetella petäjäistä natustamaan, kun keisarinkin hävittivät eikä ollut leivällistä hallitsijaa.

Pirtin seinällä on vanha savuttunut keisari-parin kuva, ja suutarin vaimo heittää siihen alamaisen katseen.

Yrjö nousee makuultaan ja siirtyy emännän kehoituksesta kahvipöytään.

Ulkona kiekaisee silloin tällöin käheä-ääninen kukko.

Suutari iskee leikkisästi silmää Yrjölle ja kääntyen vaimoonsa sanoo tälle muka salaperäisesti:

— Kuuletkos, muija, mitä tuo kukko sanoo?

— No . . . ?

— Voi Eu-roop-paa-a! mallaa suutari, kimeyttäen äänensä matkimaan kukon kieuntaa. — Voi Eu-roop-paa-a!

Hän nauraa hekottaa pitkään tälle leikkipuheelleen ja katsoo yövieraaseen kuin kehoittaen tätä nauramaan mukana.

Mutta vierasta miestä ei naurata, niin kevytverinen ja iloluontoinen kuin hän pohjaltaan onkin. Hän

tyhjentää ankein mielin kahvikuppinsa ja kääntyy tuijottamaan lahdelman yli Kivikonnun ikkunoihin. Niistä loistaa valot, siellä ovat valveilla hänen omansa, ei, *entiset* omansa.

Suutarin emäntä vaistoa vieraan ajattelevan vastapäisen mökin eläjiä ja hän selittää auliisti tietonsa:

— Siinä asuu joku Toivolan leski.

— Leski. . . ?

Matkamiehen sydäntä karmaisee. Mutta vaimo tarkentaa esittelyään:

— Niin, oikeastaan elävän leski. Mies hävinnyt maailmalle, puoliherrainen halunkki, mikä lie ollut. Jättänyt vaimon ja lapsen omaan nojaansa, mutta onhan siinä sen vaimon isä. Kay tehtaassa työssä, se ukki, ja aamuin illoin soutaa tuosta lahden poikki. Niin, ja se leski siinä pirtissään pitää kahvitarjoilua tukkilaisille ja rakennustyömiehille; itse mestarikin näkyy käyvän kahvitunnilla siellä.

— Eiköhän se rakennusmestari riijaile sitä leskeä? mumisee suutari käännellen suussaan olevia nauvoja kielenkärjellä.

— Riijaileko? kysyy vaimo ja sysää huiviaan korvan taakse, sillä tämänlaatuinen juttu on jännittä-

vämpi kuin sota-asia.

— Niin. Myötäänsä käypi siellä . . .

— Kahvilla, niinkuin muutkin miehet!

— Työaikana tietysti . . . Mutta entäpä, kun viime pyhänäkin oli jalansyten kulkenut kauppalasta, ja tuolla se pihalla käveli Toivolan lesken kanssa pitkän tovin. Paljon niillä tuntui olevan puhelemista ja viitiloimistakin.

— Mene ja tiedä sitten, myöntyy vaimo ja ryhtyy lieden ääressä pesemään valurautaista pataa eilisestä puuronjätteestä. Hän näyttää itsekseen ankarrasti pohtivan vastapäisen mökin vaimon ja rakennusmestarin naimiskauppaa. Ja miltei huolestuneena asian puolesta hän kääntyy saappaan pohjaa nau-lailevaan mieheensä:

— Mutta mitenkäs elävän leski pääsee uuteen avioon? Tuo Toivolan mökin . . . ?

— Kuuluttaa vain entisen miehensä kadonneeksi. Kirkossa, siinä se on koko juttu.

— Totta niin. Eikös se ole neljäntoista vuorokauden sisällä niin kuin sääntönä?

— Ehei, vaan vuoden ja vuorokauden, oikaisee suutari viisaana, mutta vilkaisee kumminkin seinäal-

manakkaan ikäänkuin varmistaakseen siitä tietonsa.

Vieras mies ei yhdy keskusteluun, vaan kuuntelee sitä verettömiksi valahtanein kasvoin. Suutari ja hänen emäntänsä ovat kiintyneet puuhiinsa eivätkä huomaa yönviettäjän kalventumista.

Vaimo raaputtaa pataa niin, että kirskuna kuuluu. Mutta keskustelun alainen juttu ei ole vielä valmiiksi käsitelty hänen mielestään.

— Minä olen luullut sitä mestaria vaimon mieheksi, hän sanoo jälleen. — Kuuluu olevan hyvin itarakin.

— Ei kai se niinkään ole, koska sanovat tilanneen kalliita ikkunaverhoja osuuskaupasta. Kertoivat kylällä.

— Ikkunaverhoja? valpastuu emäntä haluten kuul-la tärkeän asian uudelleen ja tarkemmin selostettuna.

— Niin, paksuja, hinnakkaita, mitä samettia vai silkkiä lie olleet.

Vaimo keskeyttää työnsä, tuijottaa hetkisen eleettömänä vastapäiseen seinään. Vihdoin hän päättelee kuin lopullisesti varmistuneena:

— Kai se sitten puuhaa naimisiinmenoa, se mestari! Nuori, tuores ihminenhän se Toivolankin leski

vielä on!

* *

*

Yrjö astelee harvaksen lahden pohjukkaa kiertäen Kivikontuun päin. Hän on nähnyt Marian isän, Ukko-Rosilan, soutavan tehtaalle työhön. Nyt olisi sopiva hetki hänen, tuhlaajapojan, lähestyä vaimoaan ja lastaan.

Hän kävelee allapäin, hidastellen, kunnes pysähtyy Kivikonnun metsäpuolisen aidan luo. Hän aikaillee, istahtaa kannolle eikä saa itselleen selväksi, miten olisi tehtävä. Mitä suutaripari puhuikaan rakennusmestarista ja hänen naimapuuhistaan?

Kannolla istuessaan hän näkee sekä lahdelle, telakalle, että kotimökin — entisen — pihaan. Rannassa on joukko pikkupoikia ja vanhoja ukkoja lajittelemassa tukkeja. Nuoret, työkuntoisimmat miehet ovat läheneet, heidät on kutsuttu yksi toisensa jälkeen muualle, kertausharjoituksiin, niinkuin sanotaan.

Joukko telakan kirvesmiehiä nousee mäkitörmää ylös, he menevät nähtävästi kahville Marian luo pirttiin. Heidän joukossaan astelee arkisiististi pukeutunut, tanakka, hieman kömpelöliikkeinen, mutta vere-

vänpunakka mies. Yrjö näkee täytekyynän kullanvälkeisen kannan pilkistävän hänen rintataskustaan ja arvaa, että mies on rakennusmestari, noitten ammatilaisten päällikkö. Hänen varma, käskevä olentonsakin sen ilmaisee.

Nyt hän, Yrjö ei voikaan mennä pirttiin, paras on jäädä odottamaan, kunnes kahviteltava väki poistuu.

Eikä aikaakaan, kun miehet laskeutuvat mäkeä alas. Mutta rakennusmestari viipyy pirtissä, totta kai, hänellähän — kuulemma — oli Marian kanssa puhumisia!

Vihdoin ilmestyy pirtin ovesta Maria, ja hänen jäljessään mestari. Mies juttelee vilkkaasti nuorelle vaimolle, mutta kannolla istuja ei kuule sanoja. Turvalisen näköinen mies, tuo mestari, hänen jalkansa näkyy mielellään viihtyvän maankamarassa. Sellainen mies ei lennähtelekään petollisiin pilviin, kuvitelmat eivät houkuttele häntä epävarmoihin yrityksiin. Oliko ihme, jos hän ja tuo nuorekas »leski» . . . ?

Rakennusmestari koputtelee rystysillään mökin seiniä ja ikkunoiden vuorilautoja, hän tähitäilee kuin sormiharpilla mitaten pihan eri suuntiin. Kuinka järkevä, asiallinen kosiomies; hän kai tahtoo tietää täs-

mälleen sen omaisuuden määrän, minkä tuo nainen omistaa. Jos Yrjö Toivola olisi alkujaan ollut noin käytännöllinen, niin kaikki olisi toisin. Tuonkaltaisten ihmisten on tämä aineen maailma, he ovat täällä omassa elementissään ja osaavat siis elää virheettömästi.

Tuhlaajapoika koettaa niellä jotakin, mikä kuvottaa näsiänmarjan tavoin kurkussa. Mutta se ei painu.

Pirtin ovesta hyppelehtii pikku tyttö, taaskin palloaan heitellen. Rakennusmestari ottaa pallon vastaan ja viskaa takaisin. Lapsi nauraa, näyttää kuin se pitäisi tuosta miehestä. Olisiko mahdotonta, että äiti-kin...?

Nyt mestari nostaa lapsen syliinsä, ei, ilmaan kohottaa, uppis, uppis, pienokainen! Lapsen tukka heilahtelee riemukkaasti kuin karnevaalihuisku, ja silmien välke näkyy tänne asti.

Miksi lapsen oikea isä ei saa nostaa pienoistaan? Toinen, vieras mies, saa!

Maria!

Hänen tyttöshentoa varttaan verhoaa sininen leninki, hempeänä, utuisena, niin, hän itsekkin on kuin saavuttamaton autereinen ilmestys! Tänne asti on ikävöivä mies tuntevinaan leimahduksen tuosta nai-

sesta, puhtauden tuulahduksen, sen saman, joka lujitti hänen hyviä päätöksiään kuin ihme-eliksiiri, silloin . . . kerran, monestikin!

Pienokainen laskeutuu vieraan miehen sylistä, ja nuo aikuiset, Maria ja mestari, puhuvat innokkaasti keskenään. Mitä ihmeen selvittelyä heidän välillään voi olla, ja vielä noin paljolti? Useina kertoina, niin hän sanoi suutari.

Mitäkö? Matkamies parka, etkö jo usko? Olethan Marialle kuollut? Yrjö Toivolaa ei ole enää, ei ainakaan tuon ilmestyksenomaisen naisen sydämessä eikä silmäin katsannossakaan. Ei tarvitse mielikuvitusta aavistaakseen, mitä nuo kaksi suunnittelevat! Sinä, Yrjö Toivola, luovu jo itserakkaudestasi, laske aseesi, anna vaimosi tuolle miehelle, jota hän kenties rakastaa syvemmin kuin koskaan on sinua voinutkaan rakastaa!

Nyt rakennusmestari koputtelee uudelleen pirtin seinähirsiä ja puhuu jotakin Marialle, ja Maria nauraa. Taas hampaat hohtavat niin, että näyttää kuin hänen suussaan olisi lunta. — Raikasta ensilunta, ajatelee mies jälleen, niinkuin joskus ennen. — Ja tuo outo mieskö suutelisi noita huulia, hänkö kietoi-

si tuon siniutuisen varren iltaisin syleilyynsä ja nukkuisi tuon naisen hengityksen sulostuttamaa ilmaa hengittäen! Tuo tanakka, punaverinen, kömpelöliikkeenäinen mies, joka nyt ottaa Tuulaa kädestä ja lähtee Marian jäljessä uudelleen pirttiin!

Yrjö Toivola nousee ja lähtee hiljalleen allapäin kävelemään lahden toiselle puolelle. Hänellä ei ole sielläkään tärkeämpää tehtävää, mutta suutarin emäntä on kehoittanut yövierasta saapumaan aamiaiselle. Eikä matkamiehellä ole rahaa ruokaillakseen kauppalan ravintoloissa. Hänen täytyy nyt harkita vielä, voiko hän ollenkaan ilmoittautua Marialle ja millaisin toivein. Jospa hän menisi ja sanoisi tuolle rakennusmestarille suorat sanat? Hän, Yrjö Toivola, ei ole pylväspyhimys, vaan tavallinen mies, vahvasti ominen, myös ruumiillisine pyyteineen, eikä hän totisesti mielellään luovuta vaimoaan vieraalle miehelle. Onko tämä rakkautta vai jotakin muuta, se on viisaampien arvioitava. Mutta hän tahtoo pitää Marian. Sitteenkin, vaikka. . . Hän tekee mitä tahansa, hän kääntää maailman nurin vain saadakseen häneltä anteeksiannon. Muuten hän ei saata elää.

Suutarin emäntä ammentaa Yrjölle lautasen täy-

teen puuroa ja sanoo hiukan arkaillen:

— Poliisi käväisi kyselemässä vierasta!

— Poliisi. . . ?

— Niin, tämän maaseurakunnan konstaapeli. Parasta kait on mennä vallesmannin konttoriin omasta halusta, niin niitten ei tarvitse hakea. Ovat ruvenneet nykyisin hyvin tarkoiksi kulkevaisista, ja kun miehiäkin tuntuvat keräävän kasaan, niin. . .

Yrjö oikeastaan arvaa, mistä on kysymys. Syötyään hän lähtee nimismiehen konttoriin.

— Teitäkin on jo etsitty, sanoo virkamies, kun Yrjö selvittää henkilöllisyytensä. — Haluatteko lääkärin-tarkastukseen vai. . . ? Olette kai terve mies?

— Terve.

Ja Yrjö Toivola saa määräyksen olla lähtökunnossa minä hetkenä tahansa. Kutsun aikaa ei ole vielä tarkalleen ilmoitettu nimismiehellekään. Voi tulla illalla, yöllä, aamulla, ehkä ylihuomenna. . .

11

Elokuu on luovuttanut viestikapulansa — ajan-sauva — syyskuulle, ja se juoksuttaa sitä pirhakasti edelleen.

Nyt viestinviejän askeleita myötäilee uusi soitto. Kuin pitkäisen jylinä, pikkupirujen papattava nauru, loimottavien tulipalojen rätinä, tuskanhuudot, voihkaukset ja valitukset.

Nyt se on alkanut. Radion maailmanääni ei ole levännyt yöllä, ei päivällä. Se pauhaa herkeämättä lyhyt- ja pitkäaaltoina, se syyttelee, puolustautuu, kiistelee, raivoaa. Kenen oli syy? Kuka oikeastaan aloitti? Kuka pakotti tilanteen mahdottomaksi rauhalliseen ratkaisuun? Naapuri, naapuri, naapuri! Kuka ajoi hartaasti, viimeiseen saakka rauhanasiaa? Me, Me, Me! — Siis: jalon, ylevän, puhtaan asiamme puolesta, mars, mars!

Sota ei voi kestää kauan, arvellaan kumminkin hyväuskoisesti. Jonkin viikon vain, — pankaa mieleenne tämä ennustus! Kun taistelukuntoisuus ja aseistus on kehitetty näin äärimmilleen kuin nyt, niin kanso-

jen kohtalot ratkaistaan muutamissa päivissä. Ei kukaan täysijärkinen saata kuvitella, että tapeltaisiin tuskin kuukauttakaan, sillä tuhot olisivat liian suuret! Sivistynyt ihmiskunta ei ole enää sillä asteella, että se sallisi ehdoin tahdoin hävittää parhaimman minänsä!

Mutta kyynillinen viisas, joka ei itse astu marssivien riveihin, vaan rentoutuu mukavasti leppoisaan nojatuoliinsa, saavuttaa mainetta lausumallaan:

— Sota on ihmiskuntaa karkaiseva teräskylpy!

* *

*

Tavalliselle ihmiselle, jollaisia me enimmäkseen olemme, ovat usein hänen yksityiset asiansa tärkeämpiä kuin kansojen kohtalot. Me itse olemme maailmoja pienoisuudessa, ja taivaat, helvetit meillä ovat sielussamme. Siellä ovat taistelutantereet, siellä voitamme . . . tai kärsimme tappion, joka järkyttää meitä enemmän kuin valtakuntien häviö.

Poliisi on tuonut Yrjö Toivolalle valkoisen lipun. Lähtöön ei ole kovin pitkä aika, mutta asiansa hän kyllä ehtii järjestää. Pikku ihmisen pienet asiat.

Yrjö ajaa partansa suutarin jyrkevällä veitsellä,

peseytyy, harjaa vaatteensa. Hänen kasvonsa ovat ikäänkuin valkeutuneet, jopa jälleen kaunistuneetkin, sillä hän on voittanut sielussaan erään taistelun, ja se kirkastaa.

Hän on vaakaillut elämäänsä puoleen ja toiseen. On selvää, että hän on menettänyt sijansa Marian sydämessä. Mitään luonnotonta ei ole siinä, että Maria on mieltynyt tuohon rakennusmestariin. Miehen koko olento vaikuttaa turvalliselta, määrätietoiselta, eikä kummaa, hänhän onkin rakentaja eikä kuplien puhaltaja, niinkuin Marian entinen mies. Varmasti tuon mestarin sydän lyö samassa tasatahdissa kuin Marian: heillä on ikäänkuin sama aaltopituus, ja siksi he sopivat toisilleen.

Miksi Yrjö Toivola siis ilmestyisi häiritseväenä henkenä rikkomaan kunnon ihmisten yhteisiä suunnitelmia!

Ei, hänen on väistytävä eikä työntädyttävä varjoksi toisten onnenauringon eteen.

On parasta, ettei hän enää lähesty Mariaa. Sitäpaitsi Maria voikin luulla hänet kuolleeksi. Nyt hän, Yrjö, vain ennen lähtöä selvittää asian rakennusmestarin kanssa. Yrjö Toivola myöntää avioeron kaikes-

sa hiljaisuudessa, eikä heidän, kahden rakastavaisen, tiellä ole esteitä. Yhden vaatimuksen hän kummin-kin esittää tuolle onnelliselle mestarille: hänen on pidettävä Mariaa hyvin. Paremmin kuin eräs ohikulkija kykeni pitämään! Mutta jos ohikulkija palaa retkiltään ja voi jotenkin olla hyödyksi tai avuksi Marialle ja Marian silloisille läheisille, niin. . .

Yrjö Toivola tekee kaikkensa, sillä hän on paljon rikkonut.

Nyt on sunnuntai, ja mestari voi olla tavattavissa asunnollaan kauppalassa.

Kookas mies kävelee kauppalaan ja hyräilee reipasta säveltä astuntansa tahdissa. Oman itsekkyytensä voittaminen ei ollut helppo tehtävä, itsekkyyys on seitsenpäinen lohikäärme, ja sen voittajaa nimetään Pyhäksi Yrjänäksi! — Huppana! hän pilkkaa kumminkin itseään. — Kunpa ylimmäinen mattotuomari laskisi vähäisen menestyksesi edes pistevoitoksi, hyvä niinkin!

Vaimo, joka on vuokrannut huoneen rakennusmestarille, pesee portaita. Hän oikaiseiksen, laskee vyötärölle sitaistun hameenhelman alas ja katsoo hieman epäilevästi vierasta miestä.

— Mestariko? Lähti äsken uudelle asunnolleen viemään tapetteja.

— Uudelle . . . ?

— Niin, Pätilän talosta on vuokrannut kolme huonetta ja keittiön.

Vieras mies hymähtää itseksensä. Tietysti naimisiin menevä mies tarvitsee isomman asunnon kuin poikamiehenä ollessa. Vai on kaikki jo näinkin valmisteltua!

Vaimo vääntää luutturiepua käsissään.

— Niin, enemmänhän sitä tarvitsee lääniä, mestariin, kun tulee rouva kaupungista. Ja lapsetkin . . .

— Lapset . . . ?

— Niin, kolme lasta kuuluu olevan, ja käyvät jo koulua. Ja sivistynyt ihminen on se rouvakin, talouskoulut oikein käynyt.

Vieras mies näyttää yllättyneeltä. Asia on saanut uuden käänteen. Hänellä ei siis olekaan puhumista rakennusmestarille. Hän selittää vaimolle nähneensä kysytyn mestarin liikuskelevan Toivolan mökin, Kivikonnun pihalla ja ulompaa katsoen luullut joksikin tuttavaksi. Mutta ei kai . . .

— Se mestari on käynyt kyselemässä Toivolan les-

ken mökkiä ostaakseen, ehättää vaimo kertomaan. — Huvilapalstakseen, nähkääs, kun siinä on kaunis ympäristö. Mutta eihän se leski kuulu myyvän, vaikka joka päivä käy houkuttelemassa, mestari.

Mies lähtee ja ohjaa askeleensa Kivikontuun päin. On vielä aikaa, ei pitkälti, vaan jonkin verran; siksi, että matkalle lähtijä voi käydä katsomassa aidan ylitse kuin Mooses luvattua ja menetettyä maata, kotipihaa!

Menetettyä?

Niin! Sittenkään hän ei saata enää näyttäytyä Marialle. On väärin repiä auki haavoja, jotka vaimo kenties on saanut umpeutumaan. Mieshän ei kumminkaan saa jäädä tänne, hänen on lähdettävä. Edessä on tuntematon taival. Vaimo on ehkä unohtanutkin kelvottoman miehensä, ja mies on ansainnut kohtalonsa. Hänestä ei ollut kodin, perheen, yhteiskunnan mieheksi; hän oli synnynnäinen tuulten ratsastaja, pilvien soutaja, ja vielä kurja syntinen, jonka hyvät päätökset olivat yhtä kuin huhtikuun lumi! Mutta jos hän vielä palaa, niin. . .

Kauppalasta kuuluu kirkonkellojen soitto. Matkamies seisoo metsän suojassa ja tuijottaa risuidan yli

kadotettua paratiisiaan. Ylhäiset horsmankukat aaltoavat punaisena merenä pihan kivikoissa, ja syyspihlajat ikäänkuin nauravat hedelmällisyytensä runsautta. Niillä on kuin helmi- ja korallinauhoja sylissä, rinnoillaan, harteillaan, suurina verenkarvaisina rykelminä. — Miksi elonnesteen väri tuo mieleen myös kuoleman? ajattelee lähtömielinen tuijottaja.

Pirtin ovi narahtaa, aukenee, ja vanha, harmaa-partainen mies astuu pihalle kantamuksinaan uistin, kalakirves ja haavi. Hän lähtee laskeutumaan mäkeä alas venevalkamaan.

Myös ikkuna avautuu, ja nuori nainen kurkottuu katsomaan vanhuksen jälkeen. Naisen puseron vaalenpunainen rintaröyhelö häilähtelee tuulessa kuin vilkuttaakseen rohkaisevasti aidan takana seisovalle kulkijalle.

Vanhus nousee rannassa veneeseen ja etenee soustaen ulapalle. Nainen kääntää katseensa toiseen suuntaan, ja kulkija näkee hänen silmänsä. Taivas, hän ei voikaan pitää äskeistä päätöstään!

Kulkija astuu puitten katveesta ja hypähtää ripeästi aidan yli Kivikonnun pihaan. Nainen tuijottaa miltei pelästynein katsein lähestyvää miestä ja te-

kee eleen kuin aikoisi peittää käsillään silmänsä. Mutta yhtäkkiä kädet ojentuvatkin tulijaa kohden, silmät avartuvat ja niihin ilmestyy kostea hohto.

— Yrjö!

Kulkija syöksyy pirttiin ja sulkee oven perässään, niin että tuntuu kuin koko rakennus tärähtäisi mielenliikutuksesta. Ja nainen katoaa ikkunasta sisälle.

Railakas syystuuli ryöpsähtää pihaan kuin orivarsalla ajava häävieras, se kurkistaa ikkunasta pirttiin, ja kuin jostakin näkemästään riemastuneena kääntyy vihellellen tanssittamaan kirjavapukuisia lehtipuuneitoja. Kunnes jälleen humauttaa omille teilleen, ikuinen kulkuri, tuulipoika.

Hämeenlinna 1946
Oy. Hämeen Kansan Kirjapaino